

SZERENCSI
TANKERÜLETI
KÖZPONT

TOKAJI EGYSÉGES GYÓGYPEDAGÓGIAI MÓDSZERTANI INTÉZMÉNY

3910, TOKAJ

BETHLEN GÁBOR ÚT 36.

OM AZONOSÍTÓ: 203618

REHABILITÁCIÓS PEDAGÓGIAI PROGRAM

2024

Tartalomjegyzék

1.A súlyos és halmozott fogyatékoság meghatározása.....	4.oldal
Fejlesztő nevelés-oktatás.....	4.oldal
Tanulói jogviszony, tankötelezettség.....	5.oldal
2.A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelés-oktatásának céljai.....	6.oldal
3.A személyiségfejlesztéssel kapcsolatos pedagógiai feladatok.....	7.oldal
4.A teljes körű egészségfejlesztéssel összefüggő feladatok.....	9.oldal
5.A közösségfejlesztéssel, az iskola szereplőinek együttműködésével kapcsolatos feladatok.....	9.oldal
1.Közösségfejlesztéssel kapcsolatos feladatok.....	9.oldal
2.Az iskola szereplőinek együttműködésével kapcsolatos feladatok.....	11.oldal
3.A szülőkkel, gondviselőkkel való együttműködés.....	11.oldal
4.Az iskola külső kapcsolatrendszere.....	12.oldal
6.A pedagógusok helyi intézményi feladatai.....	12.oldal
7.A fejlesztő nevelés-oktatás alapidokumentumai.....	19.oldal
8.Egyéb dokumentumok.....	20.oldal
1.A foglalkozások szervezésének keretei.....	21.oldal
2.Állapotmegismerés-szakértői vélemény.....	21.oldal
3.A diagnosztizálás eszközei.....	22.oldal
4.Értékelés.....	23.oldal
5.Felülvizsgálat.....	23.oldal
9.Személyi feltételek.....	23.oldal
10.A fejlesztő nevelés-oktatás kiemelt feladatai.....	24.oldal
11.A fejlesztő nevelés-oktatás alapelvei.....	24.oldal
Foglalkozások, óraszámok.....	25.oldal
12.A fejlesztő nevelés-oktatás területei.....	26.oldal
13.A fejlesztési területekből adódó feladatok.....	27.oldal
I. Kommunikáció.....	27.oldal
II. Mozgásnevelés.....	38.oldal
III. Érzékelés-észlelés és az értelem fejlesztése.....	43.oldal
IV. Kreativitásra, játékra, szabadidős tevékenységekre nevelés.....	49.oldal
V. Érzelmi és szociális nevelés.....	52.oldal

VI. Fejlesztőgondozás.....	57.oldal
14. Az óvodai nevelés programja.....	70.oldal
14.1. Az óvoda nevelési koncepciója.....	70.oldal
14. Az óvodai nevelés programja.....	70.oldal
14.1. Az óvoda nevelési koncepciója.....	70.oldal
14. Az óvodai nevelés programja.....	70.oldal
14.1. Az óvoda nevelési koncepciója.....	70.oldal
14.1.1.Fejlesztési célok.....	70.oldal
14.1.2.Törekvések.....	71.oldal
14.1.3.Értékelés.....	72.oldal
14.1.4. A fejlesztés legfontosabb területei.....	73.oldal
14.1.5.Nevelési területek.....	75.oldal
14.2.1. A szokások kialakításának területei.....	77.oldal
14.2.2. Mozgás –és ritmusfejlesztés.....	85.oldal
14.2.4. Beszédfejlesztés és környezetismeret.....	96.oldal
14.2.5. Játékra nevelés.....	104.oldal
14.2.6. Ábrázolás –alakítás.....	111.oldal
14.2.7. Egyéni fejlesztés - Felzárkóztatás és tehetséggondozás.....	119.oldal
15.. Jogszályi háttér.....	123.oldal

A SÚLYOS ÉS HALMOZOTT FOGYATÉKOSSÁG MEGHATÁROZÁSA

„A súlyos és halmozott fogyatékoság az egész élet során fennálló állapot, amelyre jellemző, hogy a testi struktúrák károsodása következtében az alapvető humán funkciók – mint a kommunikáció, a mozgás, a megismerő funkciók, az érzékelés-észlelés és az önkiszolgálás – minimálisan két területén súlyos vagy legsúlyosabb mértékű funkciózavar tapasztalható. Ennek következtében az érintett személy pszichofizikai teljesítményei extrém mértékben eltérnek az átlagtól, így tevékenységeiben erősen akadályozottá válik, és társadalmi részvételében jelentősen korlátozott lehet. A súlyos és halmozott fogyatékoság hátterében rendszerint a korai életszakaszban bekövetkező, a központi idegrendszert érintő komplex károsodás áll. A különböző fogyatékoságok a legkülönbözőbb kombinációkban és súlyossági fokozatokban, esetleg eltérő időben jelenhetnek meg.

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók (továbbiakban: súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók) esetében a leggyakrabban a súlyos kommunikációs zavar, a különböző súlyosságú mozgásszervi fogyatékoság (mozgáskorlátozottság) és a különböző súlyosságú értelmi fogyatékoság (intellektuális képességzavar) igen változatos kombinációit találjuk. Ezek mellett előfordulhat látási fogyatékoság (látássérülés), hallási fogyatékoság (hallássérülés), figyelemzavar, magatartás-szabályozási zavar, autizmus spektrumzavar, továbbá egyéb társuló rendellenességek (pl. epilepszia). A fenti funkciózavarok egyedi kombinációinak köszönhetően egyénileg nagyon változó igényű személyiségekkel találkozunk. Ebből következően a tanulócsoport összetétele rendkívül heterogén lehet.

A fenti fejlődésbeli eltérések és tevékenységbeli akadályozottságok a pedagógiai megsegítés, nevelés, oktatás, fejlesztés szempontjából sajátos nevelési igényként jelentkeznek. E tanulók speciális segítséget igényelnek szükségleteik kielégítése, egészségük megtartása, az emberi, a dologi és a természeti világhoz való viszonyuk kialakítása és a társadalom életében való aktív részvétel érdekében. Egész életükben a környezet fokozott mértékű és folyamatos, komplex segítségére, támogatására utaltak; személyiségük kibontakoztatása és életminőségük javítása érdekében komplex fejlesztő nevelésre-oktatásra van szükségük.” (Irányelvek a sajátos nevelési igényű tanulók oktatásához)

FEJLESZTŐ NEVELÉS - OKTATÁS

A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek fejlesztő nevelés-oktatás keretében teljesíti a tankötelezettségét.

A fejlesztő nevelés-oktatást a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézmény látja el egyéni vagy csoportos formában:

- a) saját intézményében külön erre a célra létrehozott csoportban,**
- b) otthoni ellátás keretében,**
- c) abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja.**

Intézményünk alapfeladata a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Szociális és Gyermekvédelmi Központ Tokaji Fogyatékosok Otthonában élő súlyosan, halmozottan fogyatékos tanulók nevelése, oktatása.

Tevékenységünket a gyermekek szükségletei és a helyi igények határozzák meg. Fontos számunkra, hogy a tanulók az egyéni képességeiknek, egyéni fejlettségüknek megfelelő maximális önállóságot elérjék, melynek alapja a szociális, kommunikációs és más kognitív képességek specifikus módszerekkel való kompenzálása, a fejlődésben elmaradt készségek

habilitációs fejlesztése, a mindennapi gyakorlati készségek speciális módszerekkel való tanítása.

A fejlesztő nevelő-oktató tevékenység a tanév rendjéhez igazodó, tanítási évfolyamokra nem tagolódó, de felépítésében az elért fejlődési szakaszokat követő egységes folyamat, a tankötelezettség teljes időtartama alatti rehabilitációs célú foglalkoztatásnak minősül.

A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelés-oktatása során a tanulás és tanítás hagyományos felfogása nem alkalmazható. A tanuló és a gyógypedagógus közös tanulási folyamaton megy keresztül, amelynek során egymás jelzéseit, kettejük személyes viszonyát egymás megértésének lehetőségeit tanulják és a másikat önmaguk jelzéseinek megértésére, kifejezéseik helyes értelmezésére tanítják.

Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézményünk ellátási területe a **Szerencsi Tankerületi Központ**, négy járás közel ötven iskoláját foglalja magában: **Szerencsi, Tokaji, Encsi, Szikszói járás**.

Az otthoni ellátásban részesülő tanulók fejlesztésének lehetőségei

A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelés-oktatása a szakértői véleményben meghatározott heti óraszám biztosításával, megvalósítható *otthoni ellátási forma* keretében is. Esetükben *egészségi állapotuk, sérülésük súlyossága* miatt nem megoldható az intézményi keretek közt történő fejlesztés. A feladat megvalósításában és a tevékenységben a szülők együttműködnek. Jelen tanév októberében vettünk át négy gyermeket a Girincsi EGYMI intézményből, mivel lakóhely szerint a Szerencsi Tankerületi Központ lett az illetékes ellátó terület. A gyógypedagógiai feladat ellátására megbízási szerződéssel sikerült alkalmazni szakirányú végzettségű oligofrénpedagógia-pszichopedagógia szakos gyógypedagógiai tanárokat. Várható, hogy az otthoni ellátást igénybe vevő tanulók száma is gyarapodni fog az elkövetkező időben.

Az utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózat működtetése

A Tokaji EGYMI utazó gyógypedagógusi hálózata a tankerület köznevelési intézményekbe járó sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók integrált ellátását biztosítja majd.

Az utazó gyógypedagógus feladatai

Sajátos nevelési igényű tanuló közvetlen fejlesztésével kapcsolatos feladatok

Habilitációs, rehabilitációs tevékenység (terápiás fejlesztő tevékenység a tanulóval való közvetlen foglalkozásokon, egyéni fejlesztési terv alapján a rehabilitációt-rehabilitációt szolgáló órakeretben).

Adminisztráció, tanulói portfóliók készítése-a leírt folyamatok adminisztrálása és a sajátos nevelési igényű gyermekekről szóló fontos dokumentumok rendszerezése.

A többségi intézmények pedagógusaival való kapcsolattartás

Szemlélet- és attitűdformálás segítése.

Javaslattevő a sérülés típusához, gyermek egyéni igényeihez igazodó (tanulási) környezet kialakítására.

Segítségnyújtás a gyermek szükségleteihez igazodó egyéni tanmenet összeállításában.

Segítségnyújtás a tanuláshoz szükséges eszközök kiválasztásában.

Javaslattevő a gyógypedagógiai specifikus módszerek alkalmazására.

Befogadás segítése az osztályközösségben, csoportban; érzékenyítés.

Konzultációs lehetőség biztosítása a team-szemléletű munka segítése érdekében.

A szülőkkel való kapcsolattartás

Tájékozódás – tájékoztatás – folyamatos kapcsolattartás (segítségnyújtás a diagnózis értelmezésében, tájékoztatás a fejlesztés lehetőségeiről, menetéről, a speciális eszközök beszerzési lehetőségeiről, a fejlődés, előmenetel mértékéről).

Tanácsadás a tanulási, nevelési, életvezetési problémákkal kapcsolatban, pályaválasztásnál.

TANULÓI JOGVISZONY, TANKÖTELEZETTSÉG

Ha a sajátos nevelési igényű gyermek súlyos és halmozottan fogyatékos, attól az évtől kezdődően, hogy tankötelessé válik, fejlesztő nevelés-oktatásban vesz részt.

A tankötelezettség teljesítését a fejlesztő nevelés-oktatásban

- a) az a gyermek kezdheti meg, aki hatodik életévét augusztus 31. napjáig betölti,
- b) a szülő kérelmére az a gyermek is megkezdheti, aki a hatodik életévét az év december 31. napjáig betölti.

A fejlesztő nevelés-oktatásban a tanuló annak a tanítási évnél az utolsó napjáig köteles részt venni, amelyben betölti a tizenhatodik életévét és annak a tanítási évnél az utolsó napjáig vehet részt, amelyben betölti a huszonharmadik életévét.

A SÚLYOS ÉS HALMOZOTTAN FOGYATÉKOS TANULÓK FEJLESZTŐ NEVELÉS-OKTATÁSÁNAK CÉLJAI

A Nemzeti alaptantervben meghatározott kiemelt fejlesztési feladatok a súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók nevelése, oktatása, fejlesztése során úgy értelmezhetők, hogy azok a tanulók személyiségállapotához igazítottan, elsősorban a szükséges képességek és készségek megalapozása, kialakítása útján valósulnak meg. Ennek megfelelően a következő célkitűzések fogalmazhatóak meg:

- A személyiség sokoldalú fejlesztése. A tartalmi tényezők megállapításakor egyrészt figyelembe kell venni a gyermekek fejlődés lélektani jellemzőit, másrészt számolni kell az egyes életkorok sajátosságaival, teljesítőképességeivel a gyermek sajátos nevelési igényéből fakadó specialitásokkal.
- A tanulók legalapvetőbb szintű megnyilvánulásainak értelmes közlésként való felfogása.
- A tanuló és a gyógypedagógus közti partneri kapcsolat kiépítése.
- Cselekvéses tanulás és komplex kommunikációs beágyazottság.
- Az elvárások az egyéni teljesítőképességnek megfelelően kerüljenek megfogalmazásra, és igazodjanak a fejlődés lehetséges üteméhez.
- Az egyéni képességek, fejlettség mellett elérhető legnagyobb önállóság feltételeinek megteremtése, melynek alapja a szociális, a kommunikációs és más kognitív készségek specifikus módszerekkel való kompenzálása, a fejlődésben elmaradt készségek rehabilitációs fejlesztése, a mindennapi gyakorlati készségek speciális módszerekkel való tanítása, melyek hatására javul életminőségük, fejlődik önrendelkezésük és hozzájárul a társadalmi integrációjukhoz.
- A foglalkozások tudatos szervezésével a sokoldalú tapasztalatszerzés, a szociális tanulás feltételei biztosítva legyenek.
- Nevelési céljaink elérésének érdekében alkalmazott módszerek minden esetben igazodnak a gyerekek életkori sajátosságaihoz, értelmi fejlettségéhez, nyelvi szintjéhez, egyéni képességeihez és az adott szituációhoz.
- A családok és a gondozók szakmai megsegítése, tehermentesítése, problémáik megbeszélése mellett a közös együttműködés biztosítása.

A SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉSSEL KAPCSOLATOS PEDAGÓGIAI FELADATOK

Pedagógiai munkánk kiemelt feladata a komplex személyiségfejlesztés. Tanulóinknak meg kell tanulniuk elkülöníteni magukat más személyektől, a testséma kiépítése révén meg kell

tapasztalniuk testük és – ezzel párhuzamosan – személyiségük határait. Mivel a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók számára a környezet eleinte a másik ember testi jelenlétéként élhető meg, a tágabb emberi, dologi és kulturális jelenségekre tagolódó világ számukra fokozatosan válik megismerhetővé. Ezért a fejlesztő nevelés-oktatás során az egyes tartalmakat koncentrikusan, egymásra építve, egymásra vonatkoztatva és egymásból kifejtve kell tanítani úgy, hogy a tanulók a tágabb környezet megismerése során mindig saját közvetlen tapasztalataikra és a már korábban megismert szűkebb környezetre támaszkodhassanak. Lehetővé kell tenni számukra az eltérő szenzoros modalitások (látás, hallás, tapintás, ízlelés, szaglás) közötti összefüggések megtapasztalását, illetve az ugyanazon modalitások által közvetített eltérő tartalmak elkülönítését. Szükséges, hogy megtanulják felismerni az életük különböző színterein, eltérő időpontokban szerzett tapasztalataik közötti kapcsolatokat, az azonosságokat és különbözőségeket, valamint fontos, hogy megtapasztalhassák az események ok-okozati összefüggéseit. Az önrendelkezés elismerése, a gyermekkor megélésének biztosítása és felkészülés a felnőttlét szerepeire.

Az a tény, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók személyiségfejlődése jelentősen nehezített, és életük folyamán számos akadállyal kell megküzdeniük, nem változtat azon, hogy a növekedés és érés folyamatában megjelennek azok a szükségletek és igények, amelyek általában az egyes életszakaszok jellemzői. A tanulóknak a gyermek- és pubertáskort, az ifjú- és felnőttkort, végül az időskort jellemző tulajdonságok kibontakoztatásához segítségre van szükségük, hiszen számukra csak igen korlátozottan adottak a változó életszakaszokkal fellépő szükségletek és igények kielégítéséhez szükséges képességek. Az önállósodás, az autonóm döntéshozatal, a szociális kapcsolatok kiszélesedése, a párválasztás és a szexualitás világába való belépés a tanulók emberi jogai közé tartoznak. Mivel a kiszolgáltatottság mértéke nem értelmezhető az önrendelkezésre való képesség mutatójaként, a lehető legszélesebb körben – a mindennapi élet helyzeteiben is – biztosítani kell a tanulók számára a választás és önálló döntéshozatal lehetőségét.

A SZEMÉLYISÉGNEVELÉS FELADATAI A KÜLÖNBÖZŐ SZÍNTEREKEN

A különböző foglalkozások, intézményen belüli és kívüli tevékenységek, rendezvényeken való részvétel, ünnepségeink eszközei a készségek és képességek kialakulását és fejlődését segítik. Az ismeretek életkori és fejlettségi szinthez igazodó feldolgozása az alapja a világszemlélet, világkép kialakulásának. Az alapvető követelmények és a ráépülő differenciálás lehetővé teszi, hogy az intézményen belüli és intézményen kívüli tevékenységek (vásárlás piacon,

színházlátogatás, állatkerti látogatás, séta a városban, versenyek, rendezvények stb.) és a spontán tapasztalatok együttesen a személyiség kiteljesedését szolgálják.

Minden tanítási nap "reggeli kör"-rel kezdődik, amelyen a tanulók köszöntik egymást, kifejezik hangulatukat, megfigyelik egymást, megbeszélik az időjárást és vidám énekléssel, mondókázással zárul a foglalkozás, amely egyszerre egy jó hangulatú kezdése is a napnak. A "reggeli kör" alatt a tanulók megtanulnak figyelni egymásra, egymást megtisztelve hallgatni vagy éppen kommunikálni. Megérik a szeretetteljes és biztonságot nyújtó nyitott közösséget, mely a személyiségfejlesztés alapja. A sikerélmény a személyiség kibontakozásának és fejlődésének alapvető összetevője minden gyermek számára. A sikerélmény megtapasztalásához egyaránt eszköz az óráközi differenciálás, a gyógypedagógusok fejlesztő munkája, az asszisztensek fejlesztő gondozása.

Az egyéni és a csoportos fejlesztések sikerélményhez juttatja a tanulókat, önmagukról pozitív élményekhez juthatnak, átélhetik az „én csináltam, én alkottam” énerősítő élményét.

Intézményünkbe lehetőség van ünnepségeken való szereplésre, egyéb belső és külső rendezvényeken való fellépésre. Ezek az események önbizalom-fejlesztő és közösségépítő alkalmak is egyben. A testi és lelki fejlődés összhangját, az esztétikus mozgás és a művészetek komplex személyiségfejlesztő hatását teremtik meg a játékos, mozgásos foglalkozások.

A SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉS SZEMPONTJAI AZ ÉRTÉKELÉSBEN

A tanulókat rendszeren értékeljük, az értékelés szóban történik, egyénre szabott jutalmazási módokkal. Az értékelés során is alkalmazzuk a totális kommunikáció adta lehetőségeket: testjelek, gesztusjelek, tárgyak, képek, metakommunikatív jelzések használatával. Elsősorban a pozitívumok megerősítése történik, de a negatívumok visszajelzése is megtörténik. A tanulókat félévkor és év végén írásban is értékelik a pedagógusok. Az értékelés kitér a tanuló elért eredményeire és javaslatokkal él a jövőre való tekintettel.

A TELJESKÖRŰ EGÉSZSÉGFEJLESZTÉSEL ÖSSZEFÜGGŐ FELADATOK

Intézményünkben az egészségfejlesztéssel szoros összefüggésben áll valamennyi napi tevékenységünk.

Tanulóink súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek, fiatalok, akiknél a különböző humán funkciók legalább két területén, különböző kombinációkban előforduló súlyos, illetve legsúlyosabb mértékű funkciózavarral élnek. „E tanulók speciális segítséget igényelnek szükségleteik kielégítése, egészségük megtartása, az emberi, a dologi és a természeti világhoz való viszonyuk kialakítása és a társadalom életében való aktív részvétel érdekében. Egész

életükben a környezet fokozott mértékű és folyamatos, komplex segítségére, támogatására utaltak; személyiségük kibontakoztatása és életminőségük javítása érdekében komplex fejlesztő nevelésre-oktatásra van szükségük.” (Irányelvek a sajátos nevelési igényű tanulók oktatásához)

A rehabilitációs pedagógiai programunk egészét áthatja az egészségfejlesztés, állapotmegőrzés, és állapotjavítás.

-Tanulóinknál elsődleges a fejlesztő nevelés –oktatás során, a megfelelő pozicionálás, az adott tevékenységhez, illetve szükségleteik kielégítéséhez megfelelő testhelyzet felvétele.

-A rendszeres mozgásnevelés, tanulók állapotához igazodó gyakorlatokkal.

-A szabad levegőn való tartózkodás megszerettetése, a természeti környezet minél szélesebb körű megismertetése, gyakori szabadban tartózkodással, helyi kirándulásokkal.

-Egészséges táplálkozási szokások kialakítása, egészséges ételek, gyümölcsök, zöldségek megismertetése, minden tanulónál a saját táplálkozási lehetőségeinek megfelelően.

-Egészséges szokások kialakítása, higiéniai szabályok elsajátítására, betartására nevelés.

A KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉSSEL, AZ ISKOLA SZEREPLŐINEK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉVEL KAPCSOLATOS FELADATOK

Közösségfejlesztéssel kapcsolatos feladatok:

Intézményünk az Abaúj-Zempléni Integrált Szociális Intézmény Tokaji Otthonának épületében működik, tanulóink valamennyien a szociális intézmény lakói, így legszorosabb együttműködő partnerünk a szociális intézmény. A két intézmény szoros együttműködésben, kölcsönös alkalmazkodással alakítja ki napirendjét, látja el feladatait, a tanulók mindenkori érdekeinek, igényeinek, aktuális állapotának figyelembevételével.

A tanulóink otthona az intézmény, és többségüknek gyám, és gondnok látja el a törvényes képviselőt, a szülők legnagyobb többsége nem működik együtt és nem vesz részt a gyermekek, fiatalok életében, ezért mindkét intézmény alapvető feladatuként kezeli a családi, szeretetteljes légkör kialakítását, az ünnepek hangulatának megteremtését, a tanulók számára változatos programok kialakítását.

A közösség egyénekből áll, az igazi közösség kibontakoztatja, fejleszti az egyéniséget. Maga a közösség e fejlődés keretét biztosítja, miközben tagjai önfejlődésével a közösség is fejlődik, több lesz, mint tagjai egyszerű együttese.

A közösségi nevelés területei intézményünkben:

- tanórák
- tanórán kívüli egyéb foglalkozások
- szabadidős tevékenységek
- iskolán kívüli programok, tevékenységek (kirándulások, kulturális programok)

A fejlesztési feladatok a közösségi nevelés minden területére vonatkoznak:

-A közösségben való harmonikus kapcsolatok kialakításához, megéléséhez elengedhetetlen, alapvető a társas együttélési szokások megismerése, gyakorlása.

-A közösségi élet színtereinek fokozatos felépítése, a hozzájuk való kötődés képességének kialakítása.

-Az empátiás készségek, elfogadó képességek, a szeretet adás-kapás képességének gyakorlásához szükséges helyzetek biztosítása, elemzése.

- Negatív, antiszociális magatartás megelőzése, szabályozása, leépítése, pozitív irányba terelése.

- Együttműködési képesség kialakítása.

- Az egyén és a csoportkezdemenyező készségének támogatása, formálása, a kezdeményezések segítése.

- A másik sikereinek való örülni tudás képességének kialakítása.

- Az egymásra való figyelés képességének fejlesztése.

- Az egymás iránti érdeklődés, részvétel, megértés, türelem szándékának kialakítása, erősítve ezzel a közösséghez való kötődést.

- Hagyományápolás és hagyományteremtés.

A közösségfejlesztés legfőbb segítője, mozgatója a pedagógus.

Feladata, hogy nevelő-oktató munkája:

- segítse a tanulók kezdeményezéseit
- járuljon hozzá a közvetlen tapasztalatszerzéshez

- a közvetlen tapasztalatszerzés segítse elő a harmonikus kapcsolatok kialakítását a természeti és társadalmi környezettel
- biztosítson elegendő lehetőséget a közösségi cselekvések kialakítására
- ösztönözzön a közösségi tevékenységre
- segítse azoknak a pozitív beállítódásoknak, magatartásoknak és szokásoknak a kialakulását, amelyek a fogyatékos gyermek egészségi állapotát javítják
- fejlessze az egymás iránti elfogadó és segítőkész magatartást
- alkalmazzon olyan változatos munkaformákat, amelyek erősítik az együvé tartozást és az egymásért való felelősség érzését

AZ ISKOLA SZEREPLŐINEK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉVEL KAPCSOLATOS FELADATOK

Az intézményi együttműködés a pedagógusok, pedagógiai munkát segítő munkatársak, és az intézményvezető folyamatos együttműködésével valósul meg, hiszen intézményünk jelenleg kis létszámú nevelőtestülettel működik.

Az együttműködés fórumai:

- nevelőtestületi értekezletek
- team megbeszélések

A nevelőtestület tagjai között folyamatos a kapcsolattartás, minden nap megbeszélik az aktuális feladatokat, eseményeket.

A pedagógiai munkával, intézményi egyéb feladatokkal kapcsolatos megbeszélések napi, heti rendszerességgel történnek.

A dolgozók közötti munkamegosztásnál kiemelt szempont a dolgozók egyenlő mértékű terhelésének folyamatos figyelembe vétele.

A SZÜLŐKKEL, GONDVISELŐKKEL VALÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS

Intézményünk speciális helyzetéből adódóan jelenleg szülői munkaközösség nem működik, hiszen a tanulók többségének törvényes képviselőtét gyámok, és gondnokok látják el. A szülők nem tartják gyermekükkel a kapcsolatot.

Pedagógusaink lehetőség szerint törekszenek a szülő – gyermek kapcsolattartásának elősegítésére, például a szülők megkeresésével, szülő klubok tartásával, a szülők nyílt napokra való meghívásával.

Az osztályfőnökök a tanulókról érdeklődő szülőknek, gondviselőknek minden lehetséges kapcsolattartási módon rendelkezésére állnak: személyesen, telefonon, on-line elérhetőségeken.

A kirendelt gyámokkal, és gondnokokkal folyamatosan tartják intézményünk dolgozói a kapcsolatot. Törekszünk arra, hogy lehetőség szerint bevonjuk őket is tanulóink életébe, nyílt napjaink alkalmával is törekszünk erre.

Mivel tanulóink zárt közösség lakói, kiemelt feladatunknak tekintjük, hogy minél jobban megismerjék az intézményen kívüli életet, minél többet találkozzanak emberekkel, más intézmények tanulóival, megismerjék a hétköznapi élet színtereit (bolt, piac, cukrászda stb.).

Ennek érdekében törekszünk minél több alkalommal rövidebb, hosszabb kirándulásokat, sétákat tenni a városban, a természeti és társadalmi környezet megismerésére, törekszünk kapcsolatot kialakítani a város iskoláival, azok tanulóival, pedagógusaival.

AZ ISKOLA KÜLSŐ KAPCSOLATRENDSZERE

- Családsegítő Szolgálatok
- Pedagógiai Szakszolgálat
- Védőnők, gyermekorvos
- Szakértői bizottságok
- Fejlesztő nevelést – oktatást végző intézmények

A PEDAGÓGUSOK HELYI INTÉZMÉNYI FELADATAI, AZ OSZTÁLYFŐNÖKI MUNKA TARTALMA, FELADATAI

Pedagógusok helyi intézményi feladatai

- Az intézményben dolgozó pedagógus alapvető feladata a rábízott gyermekek, tanulók nevelése, oktatása, fejlesztése. Gondoskodik a gyermekek személyiségének fejlődéséről, figyelembe véve az egyéni képességeket, a fejlődés ütemét.
- Az intézmény belső szabályzatait ismeri, a rá vonatkozó szabályokat betartja, az előírt pedagógiai és adminisztratív feladatokat ellátja.
- Heti teljes munkaidejének nyolcvan százalékát (kötött munkaidejét) az intézményvezető által meghatározott feladatok ellátásával tölti.
- Heti teljes munkaidejének ötven-hatvanöt százalékában (neveléssel-oktatással lekötött munkaidejében) tanórai és tanórán kívüli foglalkozásokat tart.

- Kötött munkaidejének neveléssel-oktatással lekötött munkaidején felüli részében a nevelést-oktatást előkészítő, a neveléssel-oktatással összefüggő egyéb feladatokat, tanulói felügyeletet, továbbá eseti helyettesítést lát el.
- A tanítási órákat és a tanórán kívüli foglalkozásokat pontosan és eredményesen megtartja.
- Aktívan részt vesz a nevelőtestület értekezletein, valamint a szakmai munkaközösségek munkájában.
- Aktívan részt vesz az éves munkatervben rögzített rendezvényeken.
- A tudomására jutott hivatali titkot megőrzi.
- A jogszabályokban meghatározott határidőkre megszerzi az előírt minősítéseket.
- Az iskola céljait képviseli a szülők, gondviselők előtt.
- Figyelemmel kíséri az osztályterem gondozottságát és pedagógiai szakszerűségét.
- Adminisztrációját napra készen vezeti.
- A házirendet, órarendet és annak szabályait betartja és betartatja. A közösségi élet védelme és a fegyelem kialakítása érdekében a tanulókat rendszeres életmódra szoktatja.
- Tanítási napokon az első tanítási óra előtt 15 perccel köteles az iskolában tartózkodni. A tanulókat a tanítási óra kezdetére az ápoló – gondozó otthon tanuló lakóhelyéről szolgáló osztályáról az osztályterembe áthozni, majd a tanítási óra után a tanulókat visszavinni a gyógypedagógiai asszisztens segítségével. A tanuló felnőtt felügyelet nélkül nem maradhat!
- Ha tanítási időben /szorgalmi időben/ távozik el, ehhez előzetes engedélyt kér az igazgatótól. Amennyiben napi munkáját a megszabott időben betegség vagy más halaszthatatlan ok miatt nem tudja ellátni, köteles igazgatójának azt időben, de legkésőbb a tanítás megkezdése előtt fél órával bejelenteni.
- Az iskola belső szabályzatait, szokásrendjét igazgatói utasításait betartja. A házirend betartásában következetesen jár el. A bizalmas információkat megőrzi (a tanulók, szülők és az iskola belső életére vonatkozóan.)

A TANÓRAI ÉS A TANÓRÁN KÍVÜLI OKTATÓ-NEVELŐ MUNKA

- A tanítási órákat és a tanórán kívüli foglalkozásokat pontosan megtartja.
- Elkészíti a tanórai és a tanórán kívüli (egyéb) foglalkozások éves tervét (tanmenetek, éves programok).

- A tanulókról egyéni fejlesztési tervet készít, és ennek figyelembevételével végzi nevelő-oktató munkáját.
- A pedagógiai programban elfogadottak szerint köteles tanítani.
- A motiválás, a differenciálás, a tanulói aktivitás változatos formáit alkalmazza a tanítási órákon.
- A tanulók életkorához és a didaktikai feladatokhoz megfelelően illeszkedő módszereket, szemléltetést, ellenőrzést és értékelést alkalmaz a tanítási órákon.
- A rendelkezésre álló szemléltetőeszközöket használja. A tanítás eredményessége érdekében készít minél több, a megértést segítő szemléltető ábrát, javaslatot tesz ilyenek beszerzésére.
- A gyógypedagógusok és a csoporthoz tartozó gyógypedagógiai asszisztens teamet alkot, rendszeresen megbeszélik az aktuális feladatokat, problémákat.
- Egymás óráit látogatják. Szakmai konzultációt tartanak tapasztalataikról.

A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ, A HALMOZOTTAN HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TANULÓK GONDOZÁSA, EREDMÉNYES FEJLESZTÉSE

(Beilleszkedési és magatartási és tanulási nehézségekkel küzdő tanulók fogalma a tanulóink speciális pszichés-mentális állapota miatt nem értelmezhető)

- Egyéb (tanórán kívüli) fejlesztő foglalkozásokat szervez a hátrányos helyzetű tanulók részére.
- Gyermekvédelmi feladatokat lát el a hátrányos helyzetű, a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók körében.

A TANULÓK TANÓRÁN KÍVÜLI FOGLALKOZTATÁSA

- Szabadidős programokat szervez iskolán kívül (pl. kirándulás) és belül (pl. karácsonyi ünnepkör rendezvényei).
- Részt vesz iskolai rendezvények, ünnepélyek, évfordulók megrendezésében.
- Részt vesz a nevelők, gyerekek és szülők, gondviselők együttműködését, kapcsolatát erősítő (közös) programok szervezésében, lebonyolításában.
- Részt vesz az iskola kulturális életében, megbízás esetén annak szervezésében és lebonyolításában, a tanulók felkészítésében.

MUNKAFEGYELEM, A MUNKÁHOZ VALÓ VISZONY

- A munkaköri köteleességeit teljesíti.

- Pontos adminisztrációs munkát végez. A formai követelményeket, a határidőket betartja.
- Az egyes tanév közben adódó feladatokat pontosan, határidőre elvégzi.

Folyamatos, aktív részvétel a nevelőtestület és a szakmai közösség tevékenységében

- A szakmai közösség munkájában aktívan részt vesz, a munkaközösség-vezető felkérésére vállal bemutató-tanítást.
- Feladatot vállal a munkaközösség, a nevelőtestület aktuális feladataiban.
- Belső továbbképzéseket, előadásokat, bemutató órákat szervez, megtart.

TOVÁBBTANULÁSAN, TOVÁBBKÉPZÉSEKEN VALÓ RÉSZVÉTEL, ÖNKÉPZÉS

- Folyamatosan képezi magát. - Hétévenként (jogszabályban meghatározottak szerint) továbbképzésen vesz részt.
- A továbbképzéseken tanultakat átadja a nevelőtestület tagjainak.

AZ ISKOLAI MUNKA FELTÉTELEINEK JAVÍTÁSA

- Pályázatok összeállítása, pályázatokon való részvétel.
- Bekapcsolódik az eredményes pályázatok megvalósításába. - Segíti az iskolai alapítvány működését.
- Az iskolai munka javítására törekszik új ötletekkel, az ötletek kivitelezésében, megvalósításában részt vesz (innováció).
- Az iskola épületének, helyiségeinek dekorálásában részt vállal.

RÉSZVÉTEL A NEVELŐTESTÜLET SZAKMAI ÉLETÉBEN, A DÖNTÉSEK ELŐKÉSZÍTÉSÉBEN ÉS VÉGREHAJTÁSÁBAN

- Részt vesz az adott tanév munkatervében meghatározott feladatok ellátásában.
- Részt vesz a nevelőtestület szakmai (pedagógiai) döntéseinek előkészítésében.
- Feladatokat vállal a nevelőtestületi feladatok megvalósításában.

AKTÍV RÉSZVÉTEL A TANTESTÜLET ÉLETÉBEN

- Feladatot vállal a nevelőtestület közösségi életének; rendezvényeinek szervezésében.
- Részt vesz a nevelőtestület közösségi életében, rendezvényeken.

AZ ISKOLA KÉPVISELETE

- A pedagógus részt vesz a szülői értekezleten, tanulóiról felvilágosítást ad a szülőknek, tájékoztatja az iskolai teljesítményéről, szakmai tanácsaival segíti a szülők nevelőmunkáját. Információ adásában a pedagógus-etika és a gyermek érdeke vezérli. Előzetes megbeszélés alapján a szülőknek fogadóórát tart.
- Segíti és részt vesz a szülői szervezet által szervezett rendezvényeket.
- Bekapcsolódik az iskolán kívüli szakmai-pedagógiai szervezetek tevékenységébe

MEGFELELŐ KAPCSOLAT KIALAKÍTÁSA A TANULÓKKAL, A SZÜLŐKKEL, ÉS A PEDAGÓGUS KOLLÉGÁKKAL

- Tiszteletben tartja a tanulók, a szülők és a pedagógus kollégák személyiségét.
- Elfogadást, figyelmet, megértést, jóindulatot sugárzó a stílusa, hangneme és viselkedés a tanulók, a szülők és a pedagógus kollégák felé.
- Kellő figyelmet, érdeklődést, megbecsülést és jóindulatot tanúsít a nevelőtársak felé (a pedagógus kollégákat segíti, a tapasztalatokat átadja, észrevételek, bírálatokat elfogad).

AZ OSZTÁLYFŐNÖKI MUNKA TARTALMA, AZ OSZTÁLYFŐNÖK FELADATAI

- Ismeri a tanulók személyiségét, családi hátterét. Erre építve fejleszti önismeretüket, elősegíti egészséges testi és lelki fejlődésüket. Segíti az osztályközösség kialakulását.
- Kiemelten figyel a hátrányos helyzetben élő vagy veszélyeztetett tanulókra.
- Fokozottan törődik az osztályába járó kiemelt figyelmet igénylő tanulókkal.
- Figyelmezteti a szülőket, gondviselőket, ha a gyermekük jogainak megóvása vagy fejlődése érdekében intézkedést tart szükségesnek
- Kapcsolatot tart és együttműködik a tanulók szüleivel, gondviselőivel. Tájékoztatja az őket érintő kérdésekről.
- Figyelemmel kíséri a tanulók mulasztását. Jelzi az igazgatónak az igazolatlan tanulói hiányzást. Igazolatlan mulasztás esetén a jogszabályokban előírt rendelkezések alapján jár el.
- Adminisztratív feladatit pontosan, napi rendszerességgel végzi. Az osztálynapló bejegyzéseit ellenőrzi, szükség esetén gondoskodik azok pótlásáról.
- Minden tanév elején ismerteti a tanulókkal értelmi képességeiknek megfelelően a házirendet, a balesetvédelmi előírásokat.
- Szükség esetén a tanulókról pedagógiai véleményt ír.

- A tanulók iratanyagát ismeri, az abban foglaltakat diszkréten kezeli.
- Az éves munkaterv szerint tart szülői értekezletet, szervez nyílt napot a szülők számára. Előzetes egyeztetés után szükség szerint összehív rendkívüli szülői értekezletet.
- Szorosan együttműködik az osztályban tanító tanárokkal, délutános kollégákkal, gyógypedagógiai asszisztenssel, koordinálja az ott folyó oktató-nevelő munkát.
- Óralátogatásokat végez az osztályban tanító kollégáknál, tekintse meg a délutáni foglalkozásokat félévente egy-egy alkalommal.
- Értékeli a tanulók teljesítményét, eredményét félévenként. Javaslatot tesz a tanulók jutalmazására.
- Tanév végén beszámolót készít.
- Elkészíti tanév végén az osztálystatisztikát.
- Vezeti a tanulói törzslapot és bizonyítványt.
- Szükség esetén közreműködik a tanórán kívüli tevékenységek szervezésében, figyelemmel kíséri a tanulók ezen elfoglaltságát.
- Osztályát elkíséri különböző rendezvényekre és felügyeli a tanulókat.
- Otthonossá teszi az osztálytermet, ügyel annak tisztaságára, gondozottságára, pedagógiai szakszerűségére. Tanítványait az iskola, a tanterem berendezésének óvására, a rend és tisztaság szeretetére neveli.
- Betartja az alapvető erkölcsi normákat.

A KIEMELT FIGYELMET IGÉNYLŐ TANULÓKKAL KAPCSOLATOS PEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉG HELYI RENDJE

Az intézmény minden tanulója különleges bánásmódot igényel, sajátos nevelési igényű. A teljes intézményi rendszer, pedagógiai tevékenységünk ennek megfelelő.

Kiemelten tehetséges tanuló (azaz átlag feletti általános vagy speciális képességek birtokában magas fokú kreativitással rendelkező tanuló, akiben felkelthető a feladat iránti erős motiváció és elkötelezettség) a jelentős mértékű kognitív zavarok esetén nem értelmezhető, de vannak tanulóink, akik egyes rész képességek területén a társaiknál gyorsabban haladnak, kiemelkedően teljesítenek.

A TEHETSÉG, KÉPESSÉG KIBONTAKOZTATÁSÁT SEGÍTŐ PEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉGEINK

Tanulóink önmegismerő képessége korlátozott, ezért a „tehetség” felfedezése nagyrészt a pedagógus feladata. Az ő feladata a tehetség kibontakoztatásának segítése a személyiségfejlesztés érdekében.

A tehetséggondozás feladatai:

- A tanuló iskolánkba kerülésének időpontjától kezdve figyelni kell a szokásostól eltérő fejlődési ütemet, hajlamokat, érdeklődést.
- A megtalált, felfedezett sajátos adottságokat folyamatosan gondozni, irányítani kell.
- Meg kell találni azokat a színtereket, ahol a gyermek adottságbeli lehetőségeinek legfelső határáig eljuthat.

A tehetséggondozás területei:

- differenciált fejlesztő foglalkozások
- változatos szakkörök
- vonzó szabadidős tevékenységek.

Területek, ahol gyermekeink tehetsége megmutatkozik:

- humán képességek területe /vers, mesemondás, ének-zene, színjátszás, bábjáték, stb./
- készségtárgyak területe /kézügyesség, alkotómunkára való hajlam/

A GYERMEKEK VÉDELMEÉRŐL ÉS A GYÁMÜGYI IGAZGATÁSRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY SZERINT HÁTRÁNYOS ÉS HALMOZOTTAN HÁTRÁNYOS HELYZETŰ GYERMEKEKKEL, TANULÓKKAL KAPCSOLATOS TEVÉKENYSÉGEK

Tanulóink gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos feladatainak ellátása érdekében folyamatos kapcsolatot tart, illetve bővíti kapcsolatait: - a fenntartóval, a gyámhivatallal, a területi gyermekvédelmi szakszolgálattal, a települési önkormányzatokkal, a gyermekjóléti szolgálatokkal, a különféle intézményekkel, a szülőkkel.

GYERMEKVÉDELMI FELADATAINK

- a gyermek körülményeinek alapos megismerése,
- prevenciós stratégia tervezése,
- támaszkodás a gyermekvédelmi, gyermekjóléti intézményekre, kapcsolódási pontok feltárása, igénybevétele,
- a veszélyeztetettség tünetek, tünetegyüttesek feltérképezése, általános és specifikus jegek elkülönítése,
- csoportmunka: a pedagógusok, a család, gondviselők, a segítő munkatársak munkájának összehangolása,

- védő-óvó intézkedések külső szervek bevonásával, folyamatos visszacsatolás,
- a gyermek életútjának nyomon követése.

A TEHETSÉGES TANULÓK GONDOZÁSA

- Egyéb (tanórán kívüli) fejlesztő foglalkozásokat szervez a tehetséges tanulók részére.

A TANULÓKNAK AZ INTÉZMÉNYI DÖNTÉSI FOLYAMATBAN VALÓ RÉSZVÉTELI JOGAI GYAKORLÁSÁNAK RENDJE

A súlyosan – halmozottan fogyatékos tanulók **önrendelkezése, önállósága** állapotuk miatt az átlagostól jelentősen eltérő, behatárolt.

A **személyes függetlenedés, önérvényesítés** lehetőségeinek feltárása, az ahhoz szükséges kompetenciák elsajátítása, a beszűkítés feloldása, alapfeladatunk. A lehető legmagasabb szintű **önállóság elérésére nevelünk.**

A tanulók majdani támogatott életmódra való felkészítését a saját sorsuk irányításában való maximális **részvétel és egyenlőség** biztosításával tervezzük.

Azt a normalizációs elvekben meghatározott követelményt, hogy az **akadályozott embert csak az általa betölthető szerepekbe állítsuk**, de azokat ne értékeljük le, magunkénak valljuk.

A tanulók sajátos helyzete miatt (a kognitív képességek jelentős elmaradása) a jogszabályokban leírt diákönkormányzat nem működik intézményünkben.

A FEJLESZTŐ NEVELÉS-OKTATÁS ALAPDOKUMENTUMAI

1. A Rehabilitációs Pedagógiai Programot meghatározza az a tény, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztésénél az alapdokumentum: A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelésének-oktatásának irányelve

A Rehabilitációs Pedagógiai Program kialakításánál figyelembe kell venni:

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók pedagógiájának alapelveit

- A gyógypedagógia tudományelméletét, filozófiáját, módszereit, eszközeit, gyakorlatát
- A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelésének, oktatásának irányelvét
- A szülők, gondviselők elvárásait, a nevelés és oktatás helyi célkitűzéseit és lehetőségeit

- A fejlesztő nevelés-oktatás jogszabályi kereteiben rögzített tartalmi és formai elemeit

2. Éves terv: a nevelés-oktatás céljait és tartalmait szem előtt tartva készül, a csoport tevékenységeit tartalmazza. Egy-egy tartalom megtartása legalább két egymást követő évben indokolt; az új elemek bevezetésekor a fokozatosság szem előtt tartása szükséges.

Az éves terv tartalmazza az ünnepeket és az iskola által – de lehetőség szerint a szülők bevonásával – szervezett közös programokat

3. A rehabilitációs pedagógiai program és az éves (helyi döntés alapján féléves, negyedéves szakasztervekre bontható) tervek alapján készül a heti ütemterv és az órarend. Kialakítását meghatározza a csoport napirendje, amelyben egyes tevékenységek – pl. reggeli köszöntés, étkezések, a testápolás tevékenységei, pihenőidők – rendszeresen ismétlődnek. Mindez szükséges ahhoz, hogy a tanulók tájékozódási biztonságérzete kialakuljon, mindig tudják, hogy az egyes tevékenységek hogyan következnek egymás után. Az étkezések és a testi higiénia tevékenységei is a fejlesztési időszak szerves részét képezik. A rendszeresen ismétlődő tevékenységek mellett a hét egyes napjain kerül sor a tematikus tervezés alapján kitűzött különböző tartalmi egységek feldolgozására.

3. Egyéni fejlesztési terv: a gyermek pedagógiai diagnózisának eredményeiből, az individuális célkitűzésekből, valamint az egyes tartalmi egységek megvalósítása során alkalmazandó didaktikai-metodikai lépések konkrét megfogalmazásából felépített dokumentum. Szoros összhangban áll a csoport számára kidolgozott éves és heti tervvel.

Egyéb dokumentumok

- egyéni fejlesztő napló: a fejlesztő foglalkozások dokumentálására szolgál
- tanulási szakértői bizottság véleménye: jogviszony-érvényesítő dokumentum, az egyéni fejlesztés tervezésének irányadója
- ambuláns lap (orvosi vizsgálatok): a tanuló szomatikus, idegrendszeri és egyéb aktuális vizsgálatának dokumentuma
- mérések: a fejlesztés eredményességének, további célkitűzéseinek segítségére szolgáló standard, vagy egyedi kidolgozású mérőeszközök (TARC, Strassmeier)
- elektronikus napló

A FOGLALKOZÁSOK SZERVEZÉSÉNEK KERETEI:

- egyéni

- kiscsoportos
- csoportközösségben szervezett

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztése, nevelése és oktatása során egyaránt teret kap a csoportközösségben, kiscsoportban, illetve egyénileg megvalósuló fejlesztés.

A fejlesztő nevelés-oktatásban a tanulók csoportokba sorolásáról - a nevelőtestület véleményének kikérésével - az intézmény vezetője dönt. A csoportok létszáma nem haladhatja meg a hat főt. A fejlesztő nevelés-oktatásban a tanulókat a sajátos nevelési igényük, fejlettségük és életkoruk alapján osztják be fejlesztő csoportokba.

A csoportban végzett tevékenységek segítik a szociális kapcsolatok kialakítását, a közösséghez tartozás megélését, a társakkal való együttműködés megtapasztalását, melyekre jó alkalmat adnak

a „reggeli körök”, valamint a szabadidős és kreatív foglalkozások (művészeti jellegű alkotótevékenység, zene)

A kiscsoportos és egyéni foglalkoztatás az egyéni képesség- és készségfejlesztéskor indokolt. Biztosítani kell azonban, hogy a tanulók egyénileg elsajátított képességeiket, készségeiket közösségi szituációban is kipróbálhassák, gyakorolhassák.

A tanuló egyéni képesség- és készségfejlődése határozza meg, hogy a heti óraszámából milyen arányban vesz részt egyéni és milyen arányban csoportos foglalkoztatásban.

ÁLLAPOTMEGISMERÉS, SZAKÉRTŐI VÉLEMÉNY

A tanulókról készült szakértői vélemények rendszerint egy adott pillanatban észlelhető statikus állapotot rögzítenek. A differenciált egyéni tervezéshez azonban a gyógypedagógusnak további részletes folyamatdiagnosztikát kell végeznie. A tervezőmunka kezdetekor fontos a szülő / gondviselő / gyám, valamint az iskola előtt időszak szakembereinek a megfigyelése, tapasztalatainak megismerése is. A tanulók állapotmegismerése minden esetben a pozitívumokra koncentrál, kiemeli a megmaradt, illetve a meg lévő képességeket, funkciókat, ugyanakkor számba veszi a tanuló képességstruktúrájában észlelt funkciózavarokat is. A hiányok, zavarok számbavétele a reális célkitűzések megfogalmazását kell, hogy segítse. A pedagógiai felmérés célja annak feltérképezése, hogy mit tud a tanuló, azt hogyan tudja, illetve melyek a

személyes szükségletei. Nagyon fontos az információk alapos összegyűjtése a tanuló megelőző élethelyzetéről, kialakult szokásairól, családi vagy intézményes nevelése eddig elért eredményeiről és kudarcairól. A tervezés során elengedhetetlen annak figyelembevétele, hogy a tanuló maga és közvetlen környezete mit jelöl meg elsődleges hiányként, illetve milyen igényeket fogalmaz meg. A tanuló korábbi tapasztalatai mellett az állapotfelmérés kiter a tanuló természetes és „mesterséges” helyzetben tapasztalt viselkedésének, tanulási és tevékenységi képességeinek elemzésére is.

Az állapotmegismerés a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók esetében nem egyszeri vizsgálatot, hanem folyamatdiagnosztikát jelent: a korábbi életszakaszra vonatkozó információk megszerzése mellett 8–12 hetes megfigyelési időszaknak kell eltelnie ahhoz, hogy alapos információkat szerezzünk a tanulóról, a tanuló képességeiről. Ez szükséges az egyéni nevelési-oktatási terv és a pedagógiai program elkészítéséhez, a célok, feladatok meghatározásához, a pedagógiai és terápiás módszerek, eljárások kiválasztásához. Különösen a csoportba újonnan érkező tanuló esetében szükséges hosszabb megfigyelési időt szánni az egyéni tervezés előtt. A korábban már ismert tanuló esetében a következő évi egyéni nevelési-oktatási terv összeállítása előtt elegendő lehet rövidebb megfigyelési időszak a tanév kezdetén.

A pedagógiai vélemény az első megfigyelési időszak alkalmával a legrészletesebb, ez szolgál majd a félévi vagy év végi értékelés elkészítésének alapjául, mely a kiindulási helyzethez viszonyítva tartalmazza a változásokat. A pedagógiai véleményt célszerű minden tanév kezdetén kiegészíteni, hogy a tanuló fejlődése következtében megváltozott kiindulási helyzet alapján kerüljön sor az adott tanévre vonatkozó célkitűzések meghatározására

A DIAGNOSZTIZÁLÁS ESZKÖZEI:

A TARC módszer és **Walter Strassmeier** által kidolgozott készségsszint-felmérő lapok eredményesen alkalmazhatóak.

A méréseket év végén megismételjük, így folyamat diagnosztikát folytatunk.

ÉRTÉKELÉS:

A gyermekek számára **nincs minimum követelmény**, mindig önmagához képest értékeljük a fejlődésüket.

Év közben folyamatosan szóban történik az értékelés a gyermekek és a szülők számára.

A tanuló fejlődését a nevelőtestület a tanítási év végén, a központilag kiadott nyomtatványon szövegesen értékeli. A szöveges értékelés tartalmazza a tanulónak az egyes fejlesztési területen elért eredményeit és nehézségeit, valamint a következő tanítási év egyéni fejlesztési tervének elkészítéséhez szükséges javaslatokat.

FELÜLVIZSGÁLAT

A Megyei Szakértői Bizottság és/vagy Országos Szakértői Bizottságok által kiadott szakértői véleményben rögzíti, hogy a gyermek állapotát melyik tanévben vizsgálja felül.

SZEMÉLYI FELTÉTELEK

Pedagógusok: /csoportonként/

1 fő gyógypedagógus

Pedagógiai munkát segítők:

1 fő gyógypedagógiai asszisztens

TÁRGYI FELTÉTELEK:

Helyiségek: Csoportszobák

Eszközök:

- szomatikus, taktilis, vibratorikus ingereket nyújtó eszközök
- látásfejlesztést, vizuális ingereket nyújtó eszközök
- hallásfejlesztést, akusztikus ingereket nyújtó eszközök
- kommunikáció fejlesztést szolgáló, kommunikációt segítő eszközök
- vestibuláris ingerlést, egyensúly fejlesztést szolgáló eszközök
- egyéb mozgást fejlesztő eszközök
- gyermekek önálló játéktevékenységét szolgáló eszközök
- gyógyászati és rehabilitációs segédeszközök
- IKT eszközök

TERÁPIÁS ELJÁRÁSOK

A fejlesztő iskolai tanulókkal végzett kiscsoportos és egyéni terápiás eljárások segítik a kitűzött nevelési célok lehetőség szerinti elérését, egyes fejlődési területek célzott megerősítését. A terápiák alkalmazását az egyes tanulók szükségletei határozzák meg.

A FEJLESZTŐ NEVELÉS-OKTATÁS KIEMELT FELADATAI

- A már kialakult szokások, jelzések, megszerzett képességek, készségek, tudásanyag feltérképezése, az iskolai életbe való beillesztése.
- Az épen maradt funkciókra alapozva, a sérült funkciók fejlesztése egyéni fejlesztési tervek alapján.
- Elemi szintű ismeretek elsajátíttatása szűkebb és tágabb környezetük jelenségeiről.
- A tanulók kommunikációjának fejlesztése, állandó ösztönzés a számukra megfelelő és lehetséges kommunikációs forma alkalmazására, az önkifejezési módok tudatos alkalmazására, gyakorlására.
- Mozgásállapotuk javítása, meglévő funkciók állandó fejlesztése, az önállóan kivitelezhető mozgások adta lehetőségek folyamatos alkalmazása, ill. az állapotromlás megakadályozása.
- Szabadidős és játéktevékenységben való aktív részvétel elősegítése.
- Az önrendelkezés elismerése és a gyermekkor megélésének biztosítása.
- Testi és lelki egészség biztosítása, jó testi - lelki közérzet megteremtése.
- Segédeszközök felhasználása a fejlesztés, nevelés során.
- Esztétikai, érzelmi élményszerzés biztosítása.
- Szociális készségek, társas kapcsolatok, elemi magatartási formák megismertetése.
- A tanulók szüleivel, gondozóival kialakított szoros kapcsolattartás, a gyermekek intézményi és családi neveléséhez nyújtott pedagógiai segítségnyújtás.

A FEJLESZTŐ NEVELÉS-OKTATÁS ALAPELVEI

- **A normalizáció és a participáció elve:** olyan életfeltételek és életmodellek váljanak hozzáférhetővé, melyek a lehető legjobban megközelítik az életkornak megfelelő, kultúrájukban érvényes mintákat. A fogyatékos tanuló életkörülményeit úgy szükséges alakítani, hogy abban képességeinek maximumát nyújtva teljes emberi életet élhessen, illetve részt vehessen a társadalom életében.
- **Kommunikáció és interakció elve:** a gyógypedagógiai tevékenységet át kell hatnia a kommunikatív megközelítésnek, a nevelést kölcsönös párbeszéden alapuló interperszonális kapcsolatként kell felépíteni.

- **A komplexitás, a személyiségközpontúság, a szükségletorientáltság és a habilitáció elve:** minden személy esetén egyénileg kell felmérni a képességeket, szükségleteket, igényeket. A fogyatékos tanuló személyisége jelenti a pedagógiai tevékenység kiindulási, vonatkoztatási, összehasonlítási és ellenőrzési pontjait egyaránt. Nem választható szét a hagyományos értelmű oktatás, fejlesztés, nevelés, terápia, ápolás és gondozás, hanem mindennek komplex formában kell megjelennie.
- **A kooperáció és a tudatosság elve:** a fogyatékos tanulók tevékenységeikben külső segítségre szorulnak. A kooperáció legjellemzőbb sajátossága, hogy a pedagógus és a tanuló közösen vesznek részt a tanulási folyamat eseményeiben, egy közösen kitűzött cél érdekében, cselekvésük tervezését és kivitelezését egymástól függően és egymáshoz viszonyítva koordinálják.
- **A differenciálás és az individualizáció elve:** a gyermekek rendkívül heterogén csoportot alkotnak, emiatt a nevelés-oktatás folyamán megfelelő differenciálás szükséges. A differenciálás egyik formája az egyéni tanulás, az individualizálás. Az egész folyamat a célkitűzésektől az értékelésig egyénre szabott eljárások alkalmazásával megy végbe. Csoportos tevékenységre a szociális kapcsolatok fejlődése érdekében van szükség, amely a közös étkezések, kirándulások, szabadidős programok során megvalósulhat.

AZ ISKOLAI FEJLESZTÉS SZAKASZAI

A fejlesztő nevelés-oktatás a tanév rendjéhez igazodó, a tankötelezettség teljes időtartama alatti rehabilitációs célú, az elért fejlődési szakaszokat követő egységes folyamat. A nevelés-oktatás fejlesztési területeinek tartama tanítási évfolyamokra nem tagolódik, a pedagógiai munka szakaszolása a tevékenység tartalmi kínálatának életkori sajátosságokhoz alkalmazkodó strukturálásában, koncentrikus bővítésében jelenik meg.

FOGLALKOZÁSOK, ÓRASZÁMOK

Foglalkozások		óraszám
Reggelikör	Beszéd- és kommunikáció fejlesztés Érzelmi és szociális nevelés	5
Mozgásnevelés		5
	Beszéd- és kommunikáció fejlesztés	1

Szűkebb – tágabb környezetünk	Az érzékelés-észlelés és az értelem fejlesztése	2
	Mese - vers	2
Játék és szórakozás	Ábrázolás-alakítás	2
	Zenei nevelés	2
	Kreativitásra, játékra nevelés	1

- **Testi higiénia** /fejlesztő gondozás és önkiszolgálásra nevelés/ (napirendbe építve folyamatosan)

A FEJLESZTŐ NEVELÉS-OKTATÁS TERÜLETEI

A súlyos és halmozottan sérült tanulók sajátosságai és a nevelési alapelvek alapján körvonalazhatók a fejlesztés fő területei. Ezek a területek nem választhatók szét, komplex egységként kezelendők, és természetes módon épülnek be a mindennapi tevékenységekbe is. A rehabilitációs programban meghatározott fejlesztő foglalkozásokon az egyes fejlesztési területeknél ismertetett feladatok, tevékenységek több foglalkozáson is megjelennek, keresztkapcsolatokat képezve.

- I. **Kommunikáció** - a másik ember megértése, az önkifejezés és az interakció fejlesztésének elősegítése
- II. **Mozgásnevelés.** A testséma kialakítása, a mozgás örömeinek átélése és az önálló cselekvés ösztönzése
- III. **Az érzékelés-észlelés és az értelem fejlesztése,** a valóság kognitív birtokbavétele. A dologi, az emberi és a természeti világ jelenségeinek megértése
- IV. **Kreativitásra, játékra, szabadidős tevékenységre nevelés.** Az emberi lét esztétikai dimenziójának megtapasztalása és a kreatív tevékenységek ösztönzése
- V. **Érzelmi és szociális nevelés.** Az én pozitív megtapasztalása, megnyílás a közösség felé, a kommunikáció kulturált formáinak elsajátítása
- VI. **Fejlesztő gondozás – Önkiszolgálásra, egészséges életmódra nevelés,** az önállóság és önellátás képességének elsajátítása, az emberiség-kielégítés kultúrájának megismerése

A FEJLESZTÉSI TERÜLETEKBŐL ADÓDÓ FELADATOK:

I. Kommunikáció - a másik ember megértése, az önkifejezés és az interakció fejlesztésének elősegítése

Cél: A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók az iskolai oktatás kezdetén alig rendelkeznek kommunikációs eszközökkel, gyakran elszigeteltek saját környezetüktől is, és rendkívül nagy nehézséget jelent számukra önmaguk kifejezése. Ezért a fejlesztés elsődleges célja a tanulók és környezetük közötti kapcsolat kialakítása, a kommunikációs lehetőségek alapfeltételeinek feltárása és megteremtése, az önálló kommunikációs repertoár fokozatos kiépítése, amely által képesek lesznek kifejezni szükségleteiket és igényeiket, kapcsolatba léphetnek más emberekkel, és hatást gyakorolhatnak környezetükre.

Ebből eredően a fejlesztő nevelés-oktatás egymásra épülő és/vagy egymást kölcsönösen feltételező feladatai a következők:

I. Fejlesztési terület: Kommunikáció – a másik ember megértése, az önkifejezés és az interakció fejlesztésének elősegítése			
1. Feladat: Bármely megnyilvánulás és testi – akár valamely vegetatív funkcióval összefüggő – állapot értelmes közlésként való értelmezése, és annak a testi kommunikáció eszközeivel való megválaszolása			
Részfeladatok			Tevékenységek
Megnyilvánulások	közlésként	való	A tanulók minden megnyilvánulása, nehezen értelmezhető cselekvéseik – vegetatív jelenségek, sztereotip mozgások, nagyfokú zárkózottság, passzivitás, autoagresszív vagy agresszív megnyilvánulások, inadekvátnak tűnő nevetés, eltérő sírási hangok, izomtónus-változás, megváltozott légzésritmus, artikulálatlan hangok, bármilyen színezetű indulatkitörések – fejlődéstörténetükre és a konkrét helyzetükre vonatkozó jelentőséggel bírnak, értelmezik a helyzethez való viszonyukat, kifejezik emocionális állapotukat. A helyzet elemzésével, tanulmányozásával a gyógypedagógus megértheti az aktuális

	jelentést, felismerheti a kommunikatív célt és/vagy tartalmat, és képes lehet az adekvát válasz megadására.
Egészségi állapotban bekövetkező változások kommunikatív megközelítése	A tanulók különösen kiszolgáltatottak a betegségeknek, aminek háttérében elsősorban orvosilag feltárható okok állnak. A betegségek – mint bármely más életmegnyilvánulás – azonban számos esetben összefüggésbe hozhatók a tanulók emocionális állapotával és élettörténetével (pl. a szülők látogatásának elmaradása, a megszokott rutinok megbomlása, váratlan esemény bekövetkezése stb.). Szükséges ezek háttérének megismerése és – a lehetőségek függvényében – a beavatkozás.
Testi kommunikáció	A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók kommunikációjának elsődleges eszköze a testük, hiszen számukra a világ és a másik ember ezen a szinten válik megélhetővé. Ezért az oktatási tartalmakat azok testi dimenziójában kell hozzáférhetővé tenni.
2. Feladat: A tanulók és a gyógypedagógus közti bizalmas, bensőséges kapcsolat kialakítása, valamint a kommunikáció iránti igény felkeltése és megerősítése	
Részfeladatok	Tevékenységek
Bizalmas és bensőséges kapcsolat kialakítása	A tanulók kommunikációs motiváltságának felkeltéséhez a tanulók és a velük foglalkozó személyek között bizalmas, partneri és baráti (semmiképpen sem a szülő-gyermek kapcsolat mintáira épülő) kapcsolat kialakítására van szükség, melynek alapja a személyi állandóság. A bizalomteljes kapcsolat megtapasztalása a tanuló

	igényeihez és életkorához illeszkedően – pl. néven szólítás, kézbevétel, simogatás, a tanuló jelzéseinek figyelembevétele és az arra adott válaszok – biztosítható.
A kommunikációs igény felkeltése, megerősítése	A gyógypedagógus törekedjen a tanulók figyelmének megtartására a tanulók által feldolgozható jelekkel (a szem- és testkontaktus folyamatos fenntartásával, a tanulóhoz intézett beszéddel). Adjon adekvát, megfelelően időzített feleletet a tanulók reakcióira, hangadásaira (sírás, gögicsélés, gagyogás), mozdulataira (mosoly, gesztikuláció); Kísérje az egyes helyzeteket beszéddel, folyamatosan visszatérő elemekkel (jelzésként szolgáló mozdulatok, a helyzet megnevezése, ismétlődő testhelyzet felvétele, a szituációra jellemző tárgy megmutatása stb.); Adjon megfelelő időt és segítséget a tanulóknak a helyzet megértésére és az orientálódásra.
A kommunikáció folyamatossága	A gyógypedagógus forduljon a tanulók felé újra és újra minél több kommunikációs csatorna felhasználásával (szólítsa meg őket, beszéljen hozzájuk, kérdezzen tőlük, énekeljen nekik, vegye kézbe őket stb.); Fejezze ki önmagát, saját érzéseit és gondolatait, és erősítse meg a tanulóknak azt az érzést, hogy érdemes kommunikálniuk és kifejezniük magukat;

	Minden megnyilvánulásnak tulajdonítson értelmet, és adekvát módon feleljen ezekre; A kommunikáció folytonosságát igyekezzen biztosítani oly módon is, hogy tapasztalatait rendszeresen megosztja a tanulókkal foglalkozó többi személlyel, így a szülőkkel is. Ezzel teremtsen meg a lehetőséget annak, hogy a tanulók kommunikációs jelzései valóban integrálódhassanak mindennapjaikba, a kommunikáció fejlesztésének eredményeként ne csak napjaik egy-két órája, hanem egész életük lehetőséget kínáljon számukra gondolataik közlésére vagy környezetük jelzéseinek megértésére.
3. Feladat: A tanulók szükségleteinek kommunikációval (hangdialógussal, beszéddel, jelekkel, tárgyakkal, gesztusokkal, testkontaktussal) kísért kielégítése, a gondozási folyamatokban a pedagógiai és terápiás szempontok érvényesítése (fejlesztő gondozás)	
Részfeladatok	Tevékenységek
Alapszükségletek segítése	A mindennapos tevékenységek (személyihigiéné [fürdés, zuhanyozás, mosakodás, hajápolás, száj-, láb- és körömápolás]; öltözés, vetkőzés, levegőztetés; táplálkozás [evés, ivás]; ürítés stb.) biztosítása, támogatása pedagógiai jelentőséggel bír, és az oktatás szerves részét képezi. Az alapvető fizikai szükségletek kielégítése során a gyógypedagógus és munkatársai személyi segítőként (semmiképpen sem szülőként) legyenek jelen, és adjanak lehetőséget arra, hogy a tanulók alapvető, egyidejű tapasztalatokat

	szerezzenek saját testükről és a másik emberrel való kommunikatív együttlétről. Elsődleges szempontot jelentsenek a gondozók számára a tanulók személyiségi jogai a gondozási feladatok ellátása közben. A cselekvést kommunikációval kísérjük.
A fejlesztő gondozás	Az alapvető biológiai szükségletek kielégítése során a gyógypedagógus és a segítő munkatárs kiszélesítheti a tanulók élményhorizontját, segíthet stabilizálni szociális kapcsolataikat, és színteret adhat a szituációhoz kötött tevékenységtanulásnak, gyakorlásnak. A fejlesztő gondozás során alakul ki az érzelmi kötődés, az elemi szociális kapcsolatok, a kommunikáció, valamint az én, a személyes identitás első körvonalai. Az alapvető szükségletek kielégítésének alkalmaival mindig kommunikációval kell kísérni a cselekvést, a folyamatot komplex – egyénre szabott –, totális kommunikációs jelzésekkel kísérve a szokások kialakítására kell törekedni. A rituálék és szokások segítik a tanulókat a szituáció felismerésében, ami az adekvát együttműködés feltétele. Minden apró kommunikációs jelzést észre kell venni, ami a tanulók aktuális szükségleteire utalhat.
4. Feladat: Az elemi kapcsolatfelvétel formáinak kialakítása, a mindennapos rutinhelyzetekben való tájékozódás elősegítése, a választás lehetőségének felkínálása, az igen-nem elkülönítése és alkalmazása	
Részfeladatok:	Tevékenységek

Kapcsolatfelvétel és üdvözlés	A gyógypedagógus alakítson ki stabil szemkontaktust a tanulókkal. Amennyiben a tanulók vizuális információ-felvétele organikus és/vagy funkcionális okból akadályozott, a kapcsolatfelvétel egyéb, kölcsönösen működőképes módjának kidolgozása szükséges, mely a tanulók számára érzékelhetővé teszi nyitottságát és készségét közléseik fogadására. Készítse elő az ehhez szükséges testhelyzet felvételét, és kommunikációjával közvetítse a tanulóknak, hogy mindig kész közléseiket és megnyilvánulásait figyelemmel kísérni. Egyénre szabott módon alakítsa ki a tanulók számára érthető üdvözlés és köszönés formáit, amelyeket a tanulók is használni tudnak, és amelyeket mások is alkalmazhatnak.
Mindennapos rutinhelyzetek egyezményes kifejezése	Egyes szituációkra egyezményes, minden esetben azonos – a tanulók számára érthető, de lehetőleg minél szélesebb körben ismert – tárgyak, jelzések, szimbólumok használata, ami a tanuló számára minden esetben felismerhetővé teszi e helyzeteket.
A kommunikációs alapszabályok elsajátításának elősegítése	A figyelem felkeltésének és megtartásának képessége, a kommunikációs szerepek megértése, a kommunikációs funkciók értelmezése, a közös figyelem kialakítása, a kiválasztás képessége mind a működőképes interakció alapjai. A gyógypedagógus teremtsen minél több lehetőséget a tanulóknak arra, hogy a kommunikáció

	alapvető szabályrendszerét megismerjék, és ezeket alkalmazni is tudják.
Az önálló döntéshozatal előkészítése	A gyógypedagógus biztosítson lehetőséget, hogy a tanulók akár szóban, akár bármely más kommunikációs eszközzel igent és nemet mondjanak, kifejezzék elutasításukat egy helyzettel, személlyel vagy tárggyal kapcsolatban. Különös jelentősége van a visszautasítás szociálisan elfogadható módjai megtanításának. Teremtsen választási helyzetet, amelyben a tanulók megérthetik, hogy szükségleteik kielégítésére két vagy több módon is lehetőség nyílik. Ennek az a jelentősége, hogy minden tanuló megtapasztalhatja a környezete feletti kontrollt. A tanuló azon élménye és tapasztalata, hogy képes a kívánsága szerint befolyásolni a környezete történéseit, a legerőteljesebb motiváló eszköz. Az alternatívák közötti választásra bármely, a tanuló által alkalmazott kifejezési forma – mozdulat, ránézés, hangadás stb. – alkalmas lehet.
5. Feladat: A nyelvi kommunikáció bevonása a nevelés-oktatás folyamatába, ezzel a valóság nyelvi birtokbavételének, a beszélt és írott kommunikációs formák elsajátításának előkészítése	
Részfeladat	Tevékenység
A nyelvi eszközök folyamatos alkalmazása	A gyógypedagógus a nevelési-oktatási helyzeteket beszéddel vagy énekkel kíséri, a tárgyakat, eseményeket és személyeket nevezzé meg, szem előtt tartva a „mindig ugyanazt, mindig ugyanúgy” szabályát. Ezzel előkészítheti, hogy a nyelvi közlések a

	későbbiekben a konkrét helyzetekről leválva is értelmezhetők legyenek. Így fokozatosan lehetővé válik a tanulók számára a világ jelenségeinek fogalmi szintű megértése; Figyeljen arra, hogy a nyelvet kísérő metakommunikatív és paranyelvi mozzanatok (hangsúly, hanglejtés, dallam, ritmus) emocionális tartalmakat közvetítenek, és hitelesítik – vagy éppen cáfolják – a beszéd tartalmát. Amennyiben van olyan tanuló a csoportban, aki esetében az auditív információ felvétele nehezített, a pedagógus a nevelési-oktatási helyzeteket a tanuló számára érzékelhető gesztusnyelvvel vagy egyéb alternatív kommunikációs formában kísérrje. Az emocionális tartalmak közlésére ebben az esetben is fektessen hangsúlyt. A beszédet ebben az esetben se hagyja el, mert azzal egyrészt lehetőséget teremthet, hogy a tanuló az auditív információk feldolgozása terén fejlődjön, másrészt a tanuló izoláltsága csökkenhet, mivel környezete számára is érthetővé válik kommunikációjának tartalma.
A gyógypedagógus önkifejezése	A gyógypedagógus fejezze ki saját véleményét („Én szeretnék ezzel a labdával játszani. És te?”), ezzel minden egyes tanulót ösztönözzön kommunikációra; Tegye lehetővé, hogy a tanuló reagáljon, kifejezze saját attitűdjét, tiltakozását vagy beleegyezését;

	Az önkifejezéssel és a tanulók kommunikációjának motiválásával teremtsen lehetőséget arra, hogy a tanulók saját cselekvéseiket egyre inkább a beszélt nyelv kontextusában ismerjék fel.
--	---

6. Feladat: Alternatív és augmentatív kommunikációs lehetőségek feltárása, a kommunikációs eszköztár egyénre szabott kiválasztása	
Részfeladat	Tevékenység
Kommunikációs eszköztár kiválasztása	Figyelembe véve a tanuló mozgásállapotát, érzékszerveinek működését, kognitív képességeit, motiválhatóságát, kommunikációs igényét és szintjét, a gyógypedagógus válassza ki a tanuló számára legmegfelelőbb kommunikációs eszköztárat.
Konkrét helyzethez kötődő eszközök alkalmazása	A tárgyak, képek, testjelek, gesztusok vagy hangok beillesztése a nevelési-oktatási folyamatba lehetővé teszi a tanulók számára, hogy a mindennapos helyzetekben, a konkrét szituációhoz kötötten – de azoktól egyre függetlenebbé válva – kifejezzék szükségleteiket, és hatást gyakoroljanak környezetükre.
Elvont kommunikációra alkalmas eszköztárak alkalmazása	A magasabb szintű absztrakciós képességet igénylő kommunikációs eszközök (például kép-, jelkép- és szimbólumrendszerek, gesztusnyelv stb.) alkalmazása elsősorban azoknál a nem súlyosan értelmi fogyatékos tanulóknál eredményes, akik súlyos beszédzavaruk miatt nehezen fejezik ki magukat beszéddel. Ezek az eszközök

	lehetővé teszik számukra, hogy nyelvtanilag összetett, absztrakt mondatokat alkossanak, amelyek jelentése független lehet a konkrét szituációtól, illetve hogy kifejezzék magukat, kommunikáljanak környezetükkel, és – ha képességeik lehetővé teszik – a későbbiekben elsajátítsák az írott nyelvet, illetve annak elemeit.
--	--

7. Feladat: A tanulók egymás közti kommunikációjának ösztönzése: egymás üdvözlése, közösen végzett feladatok és játékok alkalmazása, a csoportos foglalkozások során a tanulók cselekvéseinek egymás számára is értelmezhetővé és hozzáférhetővé tétele, a társakkal való test-, szemkontaktus formáinak megtapasztaltatása	
Részfeladat	Tevékenység
Csoportos foglalkozások	Az intézményi rehabilitációs pedagógiai programba épített csoportos foglalkozások (például reggeli kör, közös étkezések, közös fejlesztő foglalkozások) és közös aktivitások (adott témáról való beszélgetés, közös éneklés stb.) lehetőséget teremtenek a közösség kialakulására.
Az egymásra figyelés ösztönzése	A gyógypedagógus ösztönözze, hogy a tanulók megismerjék egymást, tanulják meg egymás nevét. Serkentse őket, hogy figyeljenek mások cselekvéseire, és hívja fel az egyes tanulók figyelmét arra, hogy a többiek mit és hogyan csinálnak az osztályban.
A tanulók közti közvetlen kommunikáció támogatása	A gyógypedagógus egymás felé is közvetítse a tanulók megnyilvánulásait, a többi tanuló számára is kommentálja közléseiket, tegye lehetővé, hogy a tanulók egymással is kapcsolatba kerüljenek.

8. Feladat: A tágabb – idegen – környezetben való kommunikáció megtanulása, a nagyobb önállóság és a szélesebb kulturális közösség életében való aktív részvétel lehetőségének megteremtése	
Részfeladat	Tevékenység
A tágabb világra vonatkozó tartalmak közvetítése	Az iskola tegye lehetővé, hogy az oktatásban a tágabb világra vonatkozó tartalmak (természeti jelenségek, társadalmi jelenségek) is megismerhetők legyenek.
Iskolán kívüli foglalkozások szervezése	Az iskolán kívüli foglalkozások, kirándulások, más iskolák tanulóival való találkozás, közösségi tanulási és játéklehetőségek felajánlásával a gyógypedagógus teremtsen lehetőséget a tanulóknak, hogy minél szélesebb körű tapasztalatokat szerezzenek az emberi, kulturális és természeti világról.
Integrált programok szervezése	Az iskola integrált programok szervezésével biztosítsa a tanulók számára azokat a tapasztalatokat, amelyek a tágabb világ és a társadalom megismerését szolgálják, és lehetőséget teremtenek a megtanult kommunikációs formák új helyzetekben való kipróbálására és gyakorlására.

II. Mozgásnevelés. A testséma kialakítása, a mozgás örömének átélése és az önálló cselekvés ösztönzése

Cél: A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók többsége – túlnyomó részben a központi idegrendszeri (agyi) károsodás domináns jelenlétéből fakadóan – súlyos fokban mozgáskorlátozott. E területen a nevelés, oktatás, fejlesztés célja a tanuló testsémája kialakulásának elősegítése, a mozgásszervrendszer optimális működésének biztosítása, a károsodott tartási és mozgási funkciók korrekciója, kompenzációja, az állapotromlás

megelőzése és a mindennapos tevékenységek, valamint a tanulás, játék- és munkatevékenységek motoros feltételeinek kialakítása.

Ebből eredően a fejlesztő nevelés-oktatás egymásra épülő és/vagy egymást kölcsönösen feltételező feladatai a következők.

II. Fejlesztési terület: Mozgásnevelés. A testséma kialakítása, a mozgás örömeinek átélése és az önálló cselekvés ösztönzése	
1. Feladat: A szenzomotoros depriváció (az érzékelés-észlelés és mozgás nehezítettségéből adódó ingerhiányos állapot) csökkentése, a szenzomotoros területen kialakult fejlődési elmaradások pótlása célzott ingerléssel, passzív mozgatással (mozgásérzékelés), mozgásvezetéssel kiváltott (facilitált) mozgásokkal; az önindította mozgások ösztönzésével, a célirányos, akaratlagos mozgások optimális feltételeinek megteremtése érdekében a testkép, testséma kialakítása és fejlesztése	
Részfeladat	Tevékenység
A saját test megélése és a testséma kialakítása	A saját test megélésének és a testséma kialakításának elősegítése érdekében lehetővé kell tenni: A test érzékelését mozgás közben, nyugalmi állapotban, a lazítás és feszítés állapotaiban; A test térbeli helyzetének érzékelését különböző testhelyzetek felvételével és ezek megváltoztatásával; Az egyes testrészek differenciált érzékelését különböző szomatikus és vibratorikus (vibrációs, rezgés) ingerek biztosításával; A rendelkezésre álló térben, annak eszközeit kihasználva a saját testnek az emberekhez és a dolgokhoz viszonyított helyzetének a térben való érzékeltetését;

	A test pozitív megélését és a mozgás fejlődését az alapvető szükségletek kielégítése során – a fejlesztő gondozás módszerét is alkalmazva.
A tér és a téri viszonylatok megélése és tudatosítása	Tér és a téri viszonylatok megélésének és tudatosításának elősegítése érdekében lehetővé kell tenni, hogy a tanulók aktív és passzív módon is megtapasztalhassák a különféle téri viszonylatokat. Az önálló mozgásaktivitásra képes tanulók mozgásra ösztönzésével (gurulások, csúszások, forgások stb.) a gyógypedagógus segítse őket abban, hogy saját mozgásukról szenzoros visszajelzést kapjanak. A súlyosan mozgáskorlátozott tanulóknak is biztosítani kell a mozgás lehetőségét: rendszeres időközönként gondoskodni kell helyzetük megváltoztatásáról annak figyelembevételével, hogy ennek során megtapasztalhassák a mozgás élményét és a téri viszonyok alapformáit (közel-távol, alul-felül stb.).
Testi kommunikáció alkalmazása	A saját test érzékelésének lehetővé tétele közvetlen testi kontaktuson, testi kommunikáción keresztül (légzés, érintés, masszázs stb.).
Aktivitás felkeltése, motoros válaszadás ösztönzése	A különböző ingerek (szomatikus, vestibuláris/egyensúlyi, vibratorikus/vibrációs, hallási, látási, tapintási stb. ingerek) biztosítása során az aktív motoros válaszadásra történő ösztönzés, kihasználva a tanulók mozgásos reakcióit az aktivitás kialakulásához és fejlődésének támogatásához.

2. Feladat: Pozicionálás, testhelyzet-korrekción, a helytelen testtartás és testhelyzet megszüntetése, a kóros mozgásminták gátlása, a különböző tevékenységekhez szükséges stabil és biztonságos testhelyzetek kialakítása	
Részfeladat	Tevékenység
Helyes testhelyzetek felvétele	A helyes testhelyzetek (fekvés, ülés) kialakítása és alkalmazása: Az általános testi funkciók (pl. légzés, emésztés stb.) javítása; A következményes tünetek (pl. decubitus/felfekvés, kontraktúrák/ízületi mozgáspályák beszűkülése, deformitások stb.) megelőzése; A mindennapos (önkiszolgálási) tevékenységek lehető legönállóbb kivitelezése (vizelet- és székletürítés, tisztálkodás, öltöztetés, étkezés stb.); Légzés, hangadás, tekintet, mimika, gesztusok, mutatók valamely végtaggal stb. optimális pozíciójának megtalálása és gyakoroltatása a kommunikáció motoros feltételeinek javítása érdekében; A tanuló számára kényelmes, számára tetsző testhelyzet kialakítása.
Gyógyászati és rehabilitációs segédeszközök alkalmazása	A tanulók szükségleteinek megfelelően a pozicionálás (fekvő, ülő és álló testhelyzetek váltakoztatásának) lehetővé tétele különböző segédeszközök alkalmazásával.
3. Feladat: A mozgásfejlődés elősegítése a fiziológiás mozgássor szem előtt tartásával (a fejkontrolltól a felállásig)	
Részfeladat	Tevékenység

Fej- és törzskontroll, testhelyzetek megtartása	A fej- és törzskontroll kialakulásának segítése az érintett testtájak ingerlésével, az izomzat erősítésével, a szükséges mozgáselemek facilitálásával, a kóros mozgásminták gátlásával. A statikus testhelyzetek minél önállóbb megtartásának segítése segédeszközzel vagy a nélkül (hason, háton és oldalfekvésben, ülés különböző eszközökön, állás segédeszközzel vagy a nélkül).
Helyzet- és helyváltoztatás	A helyzet- és helyváltoztató mozgások kialakításának előkészítése, segítése a szenzomotoros ingerlés eljárásainak felhasználásával, a motoros aktivitás fokozásával. A helyzetváltoztató mozgások kialakítása és fejlesztése a fordulás, a végtagok emelése, a fej- és törzskontroll facilitálásával.
4.Feladat: A kézhasználat, a manipuláció motoros feltételeinek javítása, kialakítása és fejlesztése	
Részfeladat	Tevékenység
A manipuláció fejlesztéséhez szükséges előfeltételek	A helyes testhelyzetek kialakításának segítése, megteremtése, a kézhasználat feltételeinek megteremtése a manipuláció fejlesztése érdekében. A végtagok átmozgatása, kilazítása a kézhasználat feltételeinek megteremtése érdekében.
A kézfelület érzékelés-észlelésének fejlesztése	A taktilis, vibratorikus, vizuális ingerlés alkalmazásával a kéz érzékelésének, észlelésének elősegítése annak testsémába való stabil beépülése és a kézhasználat kialakítása érdekében.

Koordináció fejlesztése	A szem-kéz, száj-kéz és két kéz koordinációjának kialakítása és fejlesztése a különböző testhelyzetekben.
Kézhasználat gyakorlása szituációhoz kötötten	Az elsajátított kézfunkció beépítése a mindennapos tevékenységekbe, célzottan fejlesztve az önellátást és önkiszolgálást a tanult mozgások tudatos felhasználásával: A kézhasználat gyakorlása a tanulók számára értelmezhető és jelentőséggel bíró tevékenységek során; A kézhasználat gyakorlása a kommunikációs funkciók javítása érdekében; A kézhasználat, manipuláció lehetőségeinek kihasználása az irányított játék-, tanulási, kreatív és munkatevékenységek során; A rehabilitációs foglalkoztató (ergo-) terápia elemeinek beépítése a kézhasználat, a manipuláció fejlesztésébe.
Segédeszközök	A kézhasználat és a manipuláció javítása érdekében a tanulók szükségleteinek megfelelően gyógyászati és rehabilitációs segédeszközök alkalmazása.

5. Feladat: A kommunikáció motoros feltételeinek javítása, kialakítása és fejlesztése	
Részfeladat	Tevékenység
Pozicionálás	A megfelelő (megfelelően ellazított) testhelyzetek kialakítása a kommunikációs funkciók gyakorlásához.
Mozgásgyakorlatok végzése a kommunikáció kialakítása érdekében	A gyógypedagógus az alkalmazott (alkalmazható) kommunikációs csatornától és/vagy eszköztől függően a foglalkozások

	során segítse elő a mutatóra alkalmas testrész (fej, felső végtag[ok], alsó végtag[ok]) célirányos mozgásainak kialakítását és gyakoroltatását; Javítsa a beszédszervek funkcióit (légzőgyakorlatok, fonáció/hangadás, szájmotorium funkcióinak fejlesztése orális ingerléssel, masszázssal, evésterápiával stb.).
--	--

III. Érzékelés-észlelés és az értelem fejlesztése, a valóság kognitív birtokbavétele. A dologi, az emberi és a természeti világ jelenségeinek megértése

Cél: A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók dologi világhoz való viszonya a fejlesztő nevelés – oktatás kezdetén sok esetben az alapvető szükségletek kielégítésével kapcsolatos passzív élményekben merül ki. A fejlesztés feladata az érzékelhető és észlelhető világ megnyitása, a dologi és emberi világ rendjének felfedeztetése és a valóságmegismerés tágitása a magasabb rendű kognitív folyamatok bekapcsolásával. Az értelmi fejlesztés jelentősége a megtapasztalásban rejlik, így a gyermek mélyen, cselekvésbe ágyazottan éli át a fogalmakat és könnyebben végez gondolkodási műveleteket. Lényeges a külvilág ingereinek befogadása, beillesztése a már meglévő kognitív keretek közé, melynek célja az információ feldolgozó rendszer fejlesztése.

III. Fejlesztési terület: Érzékelés-észlelés és az értelem fejlesztése, a valóság kognitív birtokbavétele. A dologi, az emberi és a természeti világ jelenségeinek megértése	
1. Feladat: A valóság megragadásának segítése, a szenzomotoros funkciók fejlesztése	
a) A külvilág felé fordulás és a dologi világ megélésének elősegítése	
Részfeladat	Tevékenység
Közös irányultság egy közös világra	Cél a kifelé fordulás, a tanuló figyelmének a közös világra irányítása. Olyan élmények biztosítása, amelyek felkeltik érdeklődését, és

	amelyekre pozitív módon reagálhat. Ez tanulónként más és más módon valósulhat meg, a meglévő képességektől függően.
Ösztönzés az aktivitásra, a külvilág aktív felfedezésére	A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók esetében a világ megélése és alakítása a motoros akadályozottságból eredően részben eltérő feltételek között zajlik. Aktivitásra ösztönző környezet kialakítása figyelemfelkeltő, könnyen mozgítható, működésbe hozható eszközök használatával. Szociális interakcióban a figyelem felkeltése, a világ felé fordulás, s annak aktív megtapasztalása szükséges.
A szenzoros funkciók fejlesztése	Szükséges minden érzékelési terület(látás, hallás, tapintás, mozgásérzékelés, kinesztetikus és proprioceptív érzékelés, szaglás, ízlelés stb.) fejlesztése, a figyelem, érzékelés, észlelés, differenciálás, emlékezet, szerialitás szintjein. A szenzomotoros funkciók fejlesztése történhet bazális stimulációval; cselelésbe ágyazottan, felhasználva a mindennapi tevékenységek adta alkalmakat.
b) Az önindított, célirányos, akaratlagos mozgás elősegítése és annak következményei	
A szenzoros és a motoros működések összekapcsolása	Cél az érzékelés és a mozgás összerendeződésének elősegítése. Gyakorlatok a látás, a nyúlás, fogás, a hang irányába fordulás, a hangforrás keresése, melyek az érzékelés és mozgás összerendeződését segítik. A teret, eszközöket a tanuló adottságaihoz kell adaptálni, a manipulálható tárgyaik elérhetők legyenek, a helyváltogatásuk biztosítva legyen.

	Játékos tevékenységkor a segítség irányulhat a figyelemfelhívó inger felé történő fordulásra, az ingerkibocsátó tárgy megérintésére, megtapogatására, az azzal folytatott manipulációs tevékenységre, a mozdulat helyes kivitelezésére. Hagyjunk elegendő időt a mozgásos tapasztalatszerzésre, s a tapasztaltak feldolgozására, beépítésére.
A tér felfedezésének elősegítése	Tapasztalat gyűjtéssel, cselekvéssel, a térben való manipulálással, mozgással a téri irányok és térbeli viszonyok megismerése megkezdődik. Vesztibuláris ingerlést adó játékok, testhelyzetek gyakori váltogatása segítenek, hogy megtapasztalják a téri viszonyokat, mint a fent, lent, előre, hátra, oldalra. Térbeli tapasztalatszerzés golyó ágyban, labirintusban, bordásfal fel- le- lemászásában, forgó-, guruló-, lengő játékokban.
Az idő strukturálásának elősegítése	Törekedni kell a rendszerességre, az időbeli tájékozódás megkönnyítésére. Az örömteli cselekvésekbe beleágyazni, az időbeli tájékozódást, amely a kis egységektől halad a nagyobb egységek felé. A tevékenységek során, egyénre szabott, vizuális, taktilis kommunikációs módszerrel is támogatjuk, az időbeli tájékozódást. Az aktuális tevékenység jelzéséről fokozatosan térjen át az elmúlt, az aktuális és az elkövetkező tevékenység jelzéséig a gyógypedagógus.

	Fényképek, képeslapok, videó segítségével, felidézzük a múlt eseményeit.
A természeti világ megismerése	Az évszakoknak megfelelő játékok, szokások, a természet változásai - napszakok, évszakok, állatok, növények, emberek fejlődése, növekedése- adják az idő strukturálásának alapvető egységeit.
2. Feladat: Szemiotikai funkciók (a jelek és jelenségek értelése és megértése) megjelenésének és a valóság ábrázolásának segítése	
Részfeladat	Tevékenység
Az utánpótlás tanítása, utánpótlásra készítés	Rendszeres mozgásos cselekedtetésre, önindított mozgásra, és utánpótlásra érdemes példára van szükség. Az utánpótlás ismételtetéssel kezdődik. Gesztusok, mozdulatok végzése, melyeket a tanuló önmaga is végre tud hajtani. Közös éneklés, mozdulatokkal kísért mondókák tanulására.
Szimbolikus játékok alkalmazása	A gyógypedagógus a funkcionális -gyakran sztereotip- játékhasználatból támogatja a játéktárgyak beépítését egy szerepsituációba - az eddig csak ide-oda tologatott autó építőanyagot, vagy ennivalót szállítson. Alkalmat kell teremteni arra, hogy a tanulók a eltérő mozdulatokkal, hangokkal, tárgyakkal jelölhessék, játszathassák a képzeletükben, emlékeikben élő valóságot, a szimbolikus játékon keresztül feldolgozathassák feszültségeiket is. A szerepjáték -babázás, fodrász játék, főzőcskézés, boltos játék-.

A rajzolás elősegítése, a rajz fejlesztő hatása	A rajzolás, mint funkció kialakításához szükség van egyéni segítségnyújtásra. Nyomhagyás papíron testrészekkel, különböző eszközökkel. Rajzolás, figurás nyomdázás, tárgyakból, tárgyrészekből készíthető képek-taktilis információ felvétel. Rajzolás egy örömszerző tevékenység, nem tudatos önkifejezési forma, kommunikációs eszköz.
A szóbeli (verbális) – vagy alternatív és augmentatív eszközökkel segített önkifejezés	A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulóknál a verbális kifejezések helyett sok esetben alternatív kommunikációs formákra van szükség, ami mindig a tanuló egyéni adottságaitól függően alakítandó ki. A kommunikációs forma elemeinek alkalmasnak kell lenniük arra, hogy a tanuló saját világát leírhasa, gondolatait megjeleníthesse, s környezete felől érdeklődhessen.
3.Feladat: Az elemi gondolkodási funkciók fejlesztése, - átmenet a ténylegesen elvégzett cselekvés és a csak fejben végzett értelmi műveletek szintje között.	
Részfeladat	Tevékenység
A téri megismerés interiorizálásának elősegítése	A megismert teret lejátszhatóvá kell tenni, apró lépésekben haladva-hol van? merre találok? hová rajzoljam? kérdések tudatosításával, megválaszolásával. A térben történt változások felfedezését, megértését segíti a tér ábrázolása makettekkel, terepasztallal, rajzokkal, mozgásos feladatokkal.

A több szempontú gondolkodás elősegítése	A tanuló ebben a szakaszban csak egy kiválasztott szempont szerint tudja értékelni a jelenségeket. Játékos tevékenység során fontos, hogy kialakítsuk, hogy egyszerre több szempontot is figyelembe tudjanak venni.
A decentráció elősegítése	Közös játéktevékenység során térre, időre, mennyiségre, távolságra, magasságra való decentráció támogatása.
4. Feladat: A konkrét műveletek és a formális műveletek konstrukciójának elősegítése, a cselekvések logikai struktúrájának kialakítása, a tér, az idő és a tartam, a sorozatok, halmazok elemi fogalmainak elsajátítása.	
A cselekvéses tanulás elősegítése	Tapasztalatok szerzése az anyag és a súly állandóságáról, a tömeg fogalmáról. A gondolkodás fejlődésével mód nyílik a téri viszonylatok absztrakt megismerésére is. Kialakulnak azok a minőségi műveletek, melyek a teret strukturálják: térbeli, egymást követő sorrend és szakaszok vagy távolságok elkülönítése; a hosszúság, a felszín stb. megmaradása. Összekapcsolódnak az időrendi összefüggések (előtt, után) a tartam összefüggéseivel (rövid vagy hosszú ideig). A tanulók egyszerre több tulajdonság alapján osztályozzák a tárgyakat és a fogalmakat, és több szempontból is képesek csoportosítani azokat.

IV. Fejlesztési terület: Kreativitásra, játékra, szabadidős tevékenységekre nevelés

Az emberi lét esztétikai dimenziójának megtapasztalása és a kreatív tevékenységek ösztönzése

Cél: Az emberi lét esztétikai dimenziójának megtapasztalása és a kreatív tevékenységek ösztönzése. A zenei, mozgásos, képzőművészeti és irodalmi alkotások megtapasztalása, s önálló létrehozása lehetővé teszi a tanulók számára a befogadás, a megértés komplex emocionális és kognitív formáinak megtapasztalását. Valamint a kreatív alkotás, létrehozás lehetőségét nyújtja számukra. Lényeges, hogy a tanulók megtapasztalják, hogy maguk is képesek pozitív módon nyújtani valamit a világnak. Az aktív cselekvés ösztönzése, elemi művészi tevékenységek végzése és a közös kreativitás élményének megtapasztalása.

IV. Fejlesztési terület: Kreativitásra, játékra, szabadidős tevékenységre nevelés	
1. Feladat: Az emberi lét esztétikai dimenziójának megnyitása, az elemi művészeti tapasztalatok hozzáférhetővé tétele, ezek örömforrásként való megélésének segítése	
Részfeladat	Tevékenység
Elemi esztétikai élmények megtapasztalása	Tevékenységek során a fények, hangok, hangdialógusok, zeneművek, mozgás, tánc elemeinek megtapasztalása. Műalkotásokhoz kapcsolódó érzelmek boldogság, szomorúság, meglepődés-átélése. A tanulók saját testükön és a másik emberrel való együttlétben – a légzés, a szívverés, a beszédritmus, a mozdulatok, az egész test egyes mozgásainak ritmikus ismétlődése, a hangdialógusok, énekek, mondókák, ezek összekapcsolódása során. Tapasztalatok gyűjtése a több érzékszervre ható-akusztikus, vizuális, vibratorikus, taktilis-jelleg megélése. Megkeresni azt a tevékenységet, amely segíti a tanulót a pihenésben, ellazulásban.

A tevékenységekről felerősített szenzoros visszajelzések adása	Zenehallgatás során, a zenére mozogjanak, táncoljanak, tapsoljanak, hangszereken vagy használati tárgyakon doboljanak. Saját cselekvéseik érzékelésében, észlelésében, aktivitásuk felerősödjön. Cselekedtetésük során a tanulók minél többször kapjanak lehetőséget a választásra.
2. Feladat: Az aktív cselekvés ösztönzése, elemi művészi tevékenységek végzése és a közös kreativitás élményének megtapasztalása	
Részfeladat	Tevékenység
Művészi tevékenységek hozzáférhetővé tétele	Elemi művészeti tevékenységeket végezzenek, melynek során aktívan kipróbálhassák a tanulók az alkotás, a kreatív tevékenykedés élményét. Zenei élmények megélése a zeneművek meghallgatása, az önálló vagy közös zenélés során, hangszerekkel, táncal, improvizációval, énekléssel. A cselekvések során az irodalmi alkotások -ritmus, hanglejtés, hangulat, mondókák, versek, mesék, rövid történetek- megismerése. Az alkotásokkal kapcsolatos érzelmek, hangulatok átélése. Kézműves technikák alapvető lépései játékos tevékenységekben-festékek csöpögtetni, kézzel, szájjal képeket rajzolni, színes port húzni, grafitot szétdörzsölni, gyurmát szétnyomni, formázni. Formák, tér- és színhatások érzékelése.

A művészeti tevékenységek közösségi dimenziójának kiaknázása	Lehetővé kell tenni, hogy a tanulók megosszák egymással a kreatív tevékenységek során felmerülő gondolataikat, kifejezhessék társaik alkotására vonatkozó érdeklődésüket, véleményüket. Olyan helyzetet kell teremteni, amelyben a tanulók megélhetik a közösen végzett kreativitás, az együttgondolkodás kihívásait és élményét. A közös mesélés, meseszöveg örömforrás, szabad alkotás, amely közelebb viszi a tanulókat saját élettörténetük megértéséhez, feldolgozásához.
A tágabb kulturális művészeti és esztétikai világ hozzáférhetővé tétele.	Lehetővé kell tenni, hogy a tanulók tapasztalatokat szerezzenek műalkotásokról, valamint részt vegyenek a helyi közösség életében jelentőséggel bíró kulturális eseményeken. A helyi nevezetességek és rendezvények meglátogatása lehetőséget ad a tágabb kulturális világ megismerésére.

V. Érzelmi és szociális nevelés. Az én pozitív megtapasztalása, megnyílás a közösség felé, a kommunikáció kulturált formáinak elsajátítása

Cél: A személyes érzelmek kifejezése, a másik ember érzelmeinek megértése, a másokkal való együttműködés kialakulásának segítése. A súlyos és halmozott fogyatékkal élő tanulók érzelmeinek felismerése, megélése a legdifferenciáltabb, legérthetőbb módon, az „én” pozitív megéléseinek segítése. A tanulók nyitottá válása a környezetükben élők felé. Érzelmek felismerése, tudatos megélése. Pozitív és reális énkép kialakulása a tanulók értelmi szintjének megfelelően. A közösségi kommunikációs formák megtanulása, alkalmazása. Kapcsolatfelvétel, és közös tevékenység, a szociális kapcsolatok pozitív jellegének megélése.

1. Feladat: Az „én” és a másik személy valóságának, egyediségének megélése	
Részfeladat	Tevékenység
Az anyáról való leválás kísérése, segítése	A súlyos és halmozottan fogyatékos tanuló és édesanyja (vagy elsődleges gondviselője) többnyire igen szoros kapcsolatban (szimbiózisban) élnek, a fejlesztő nevelés-oktatás kezdetén bizonyos esetekben még az „én” és a „nem én” elkülönülése sem megy végbe a tanulóban. Saját magát gondviselője részeként, a gondviselőt önmaga kiterjesztett énjeként ragadhatja meg, fizikai és érzelmi állapotuk gyakran egymás tükörképe. A tanuló közösségbe kerülése az anyáról (gondviselőről) való leválás kezdeti állomása is lehet, ezért az iskola feladata, hogy figyelembe vegye az ebből a helyzetből fakadó feszültségeket, és minden eszközzel segítse a szülőket és a tanulót.
Az emberi viszonyok kialakításának segítése	Az iskolai nevelésnek meg kell adnia azt a biztonságot és védettséget, ami felbátoríthatja a tanulót arra, hogy az általa megélt világtól a dologi világ s az abban élő személyek felé forduljon.
Eltérő élethelyzetekre adott érzelmi reakciók gyarapítása	A gyógypedagógus igyekezzon megérteni a tanuló érzelmi reakcióit, és tanítsa a differenciált érzelmek kifejezését (tetszik – nemetszik, szeretem – nem szeretem, fájdalom, félelem, büszkeség, szomorúság, lelkesedés, öröm stb.).

2. Feladat: Az „én” pozitív megélésének segítése, a szociális kapcsolatok megnyílásának támogatása	
Részfeladat	Tevékenység
Minden megnyilvánulás reflektálása	A tanulók minden megnyilvánulását énjük kifejeződésének kell tekinteni, és ügyelni kell arra, hogy szubjektív szükségleteik megértésre, felelősségteljesen kielégítésre kerüljenek.
A tanuló néven szólítása	A tanulóknak a nevükön történő megszólítás tudatosíthatja, hogy az egyes helyzetekben róluk van szó. Törekedni kell annak tudatosítására, hogy társaiknak – akik körülöttük vannak – is van nevük, és közösen tevékenykednek a nap folyamán.
A saját testiség megélése és az én megtapasztalásának támogatása	A saját testiség lehetővé teszi a másik énjével való találkozást, és ez egyben az én kifejeződésének egyik első formáját adja. A gyógypedagógus feladata, hogy a saját test megtapasztalásának sokféle útján gondoskodjon az én pozitív megéléséről és megismeréséről.
Az én megélése az önindította mozgásban és a passzív mozgás során keletkező élményekben	Az önálló mozgás az én kifejeződése. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók esetében a mozgás gyakran erősen akadályozott vagy biztonsági okokból mesterségesen korlátozott. A fejlesztés feladata a mozgás ösztönzése, segítése. Minden lehetőséget meg kell ragadni az önindított mozgás kivitelezésére. A súlyosan mozgáskorlátozott tanulók számára a testmozgást és a helyváltoztatást segítséggel kell biztosítani.

A környezet aktív felfedezésének (explorációs tevékenység) segítése	Azáltal, hogy a tanulók környezetüket saját aktivitásukkal vizsgálják, és közben megkülönböztetik a számukra érdekest az érdektelentől, saját énjüket közlik a körülöttük élők felé. A gyógypedagógus feladata, hogy segítse a tanulókat a világ jelenségei felé fordulásban, az élmények befogadásában, az érdeklődésüknek megfelelő emberek, dolgok és események megismerésében.
3. Feladat: Kapcsolatfelvétel és közös tevékenység, a szociális kapcsolatok pozitív jellegének megélése, a kommunikáció közösségi formáinak ösztönzése	
Részfeladat	Tevékenység
Az örömteli szociális kapcsolatok megtapasztalásának elősegítése	A tanulók a közös játékkal, a mindennapi testápolás során szerzett pozitív tapasztalatokkal ösztönözhetők arra, hogy újra és újra megnyíljanak környezetük felé. A másokkal teremtett biztonságos és örömteli kapcsolatok kialakítására minden alkalmat meg kell ragadni.
A spontán kapcsolatfelvétel alkalmainak megteremtése	Valós helyzetek megteremtése kapcsolatfelvételre. Lehetőség biztosítása a különféle élmények és érzelmek megélésére, kifejezésére. A tanulók motiválása rávezető játékokkal.
A szociálisan elfogadható jelzések megerősítése, a nem elfogadhatók leépítése	A tanulók kommunikációjában gyakran megfigyelhetők olyan, a környezet számára kellemetlen jelzések, melyeket célszerű fokozatosan leépíteni, s helyettük olyan jelzéseket kialakítani, amelyeket a

	környezet is szívesen fogad, tudomásul vesz, és szívesen reagál rájuk. A gyógypedagógus feladata a jelzések és kifejezési formák fokozatos, az egyéni sajátosságokat figyelembe vevő alakítása, továbbfejlesztése. Az új jelzések kialakításának sikere attól is függ, hogy a környezet egyértelműen jelzi, ha a tanuló a környezet számára nem elfogadható jelzést ad, és következetesen felkínálja az alternatív jelzést.
A tanulók egymás közti kommunikációjának ösztönzése	A tanulók az iskolába lépéssel új közösségbe kerülnek. A közösségben a csoporttagok – a megfelelő pedagógiai segítségével – kapcsolatot teremthetnek egymással. A testi kontaktus, egymás tevékenységének látványa, egymás hangjának meghallása hatással van a csoporttagokra. Lehetővé kell tenni, hogy a csoport életében természetessé váljék a kapcsolatteremtés és az egymással folytatott kommunikáció.
4. Feladat: A közösségi kommunikációs formák megtanulása, alkalmazása	
A figyelemfelkeltés lehetőségének biztosítása	Tanulónként olyan szociálisan is elfogadható jelzés kialakítása, amely alkalmas arra, hogy a tanuló felhívja magára a figyelmet.
Az üdvözlés formáinak tanítása	Az üdvözlés a kapcsolatteremtés és a kommunikáció része. A megfelelő pozicionálás után olyan jelzés kialakítása a tanulók számára, amivel önállóan és

	érthetően tudják üdvözölni a környezetükben lévőket.
A kommunikáció fenntartásának segítése	Kommunikáció közben az érdeklődést fenn kell tartani. A gyógypedagógus feladata, hogy a tanulóknak megtanítsa, hogyan tartják fenn a figyelmet kommunikáció közben, (például gyakori visszajelzés hangjelzéssel, szempillantással, egyéb metakommunikatív eszközzel stb.), hogyan kommunikálhatnak minél hatékonyabban, ami elengedhetetlen a szociális kapcsolatok kialakításához.
Az érzelmek kinyilvánításának segítése a konfliktusok kezelése	A gyógypedagógus segítse a tanulókat érzelmeik differenciált kifejezésében, és mások érzelmeinek, hangulatainak érzékelésében és megértésében. A tanulókat meg kell tanítani arra, hogyan viselkedjenek egy konfliktus során. A konfliktuskezelés természetét a tanulók képességeihez, adottságaihoz kell mérni.
Csoporton belüli aktivitás ösztönzése	A csoporton belüli aktivitást befolyásolja a tanuló személyisége, önmagáról alkotott képe, csoporton belül elfoglalt helye, csoporton belüli kapcsolatai, aktuális egészségi és érzelmi állapotai. Mindezen tényezők fejlesztésével, optimalizálásával a gyógypedagógus segítse a tanulót, hogy minél aktívabban vehessen részt a csoport életében.
5. Feladat: A közösségben való viselkedés formáinak tanítása, a szűkebb és tágabb világ kommunikációs normáinak megtanulása és gyakorlása	

A közösségi alkalmakon való aktív részvétel segítése	A tanulóknak meg kell tanítani a kulturált együttlét szabályait, az ezek során alkalmazható kapcsolatteremtés lehetőségeit. A közösségi alkalmakat úgy kell kialakítani, hogy minden tanulónak módja legyen a kapcsolatteremtésre.
Az aktív kapcsolatteremtés formáinak kialakítása	A tanulók ismerjék meg, hogy mi a különbség az ismerősökkel és idegenekkel való kapcsolat között.
A tágabb világban való viselkedés szabályainak elsajátítása	Segíteni kell az iskolán kívüli színterekre jellemző viselkedési formák elsajátítását, az oktatás során ezeket a normákat is közvetíteni kell a tanulók felé.

VI. Fejlesztő gondozás – Önkiszolgálásra, egészséges életmódra nevelés, az önállóság és önellátás képességének elsajátítása, az emberiség szükséglet-kielégítés kultúrájának megismerése

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók testi szükségleteinek kielégítése, valamint az e területeken való önállóság megvalósításának elősegítése alapvető pedagógiai jelentőséggel bír, és nagymértékben hozzájárul a tanuló kommunikációjának, kognitív képességeinek – különösen az érzékelés és észlelés funkcióinak – fejlődéséhez. Az önkiszolgálás és az egészséges életmódra nevelés magában foglalja az alapvető biológiai szükségletek kielégítésének – a kommunikáció fejlődése szempontjából elemi jelentőséggel bíró – kezdeti lépéseit, a mindennapos tevékenységek tanítását és gyakorlását, valamint az emberi szükségletek életkoronként változó jellegének elismerését és megélésének segítségét, illetve azok kulturális vonatkozásainak elsajátítását.

Az önkiszolgálásra és egészséges életmódra nevelés célkitűzéseinek megvalósítása érdekében a testi higiénia biztosításához, az öltöztetés-vetkőzés, az étkezés segítéséhez a fejlesztő gondozásnak nevezett gyógypedagógiai tevékenység elvei, feladatai és eljárásai alkalmazhatók. A fejlesztő gondozás megtervezése a gyógypedagógus és a szakmai team kompetenciája, míg gyakorlati megvalósításában a személyi és/vagy (gyógy)pedagógust segítő munkatársak is közreműködnek. A fentiekből eredően a fejlesztő nevelés-oktatás egymásra épülő és/vagy egymást kölcsönösen feltételező feladatai a következők:

Cél: Az önkiszolgálásra, egészséges életmódra nevelés célja az önellátás szintjének emelése,

a személyi függőség és kiszolgáltatottság csökkentése, a mindennapos tevékenységekhez kapcsolódó alapvető életmódbeli ismeretek elsajátítása, valamint az emberi szükségletek kezelésének, kontrolljának és kulturált kielégítésének megtanulása.

VI. Fejlesztési terület: Önkiszolgálásra és egészséges életmódra nevelés	
1. Feladat: A kiválasztási folyamatok (vizelet- és székletürítés) érzékeltetése, együttműködés kialakítása az ehhez kapcsolódó tevékenységekben (pelenkázás), szobatisztaságra nevelés	
Részfeladat	Tevékenység
Megfelelő táplálék biztosítása	A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók esetében a kiválasztás, valamint a vizelet- és székletürítés megkönnyítéséhez megfelelő étrend szükséges. A rendszeres és bőséges folyadékbevitel, a rostokban gazdag, változatos étrend biztosítása hozzájárul a mozgásszegény életmódból és a gyomor-béltraktus környékén tapasztalható izomműködési zavarokból fakadó ürítési problémák mérsékléséhez. Krónikus székrekedés esetén szükség lehet székletlazító termékek alkalmazására is, melyek nem károsítják a bélrendszert, de megkönnyítik az ürítést.
Pozicionálás és masszázs	A gyógypedagógus feladata a vizelet- és székletürítéshez szükséges optimális testhelyzet kialakítása. A tanuló mozgásállapotától függően ez lehet háton fekvés (ellazítást biztosító, reflexgátló testhelyzet), oldalfekvés, legcélszerűbb azonban az ülő testhelyzet kialakítása és megfelelő stabilizálása (segédeszközzel vagy anélkül). A függőleges testhelyzet önmagában jelentősen megkönnyíti a vizelet-

	és székletürítést. A székletürítés segítésére az alhasi régió átmozgatása, a behajlított lábak váltakozó hashoz nyomása (bicikliző mozgás), a vastagbél lefutását követő körkörös stimuláló masszázsszükséges lehet. A vizeletürítés segítésére a gyógypedagógus végezhet a hólyag felett kopogtató masszázst.
Szobatisztaság előkészítése és kialakítása	A szobatisztaság kialakulásához megfelelő testi érzékelésre, testhelyzetre, lazítási képességre és bizonyos szintű kommunikációs készségre van szükség. Feladat a lassú, óvatos, fokozatos vécére (bilire) szoktatás: térben (mindig ugyanott) és időben (rendszeres időközönként) strukturált tevékenység-végrehajtás szükséges a szokássá váláshoz. Ugyanakkor észlelni kell a tanuló jelzését, ha sürgősen vécére kell mennie. A hely legyen megfelelően felszerelt a szükséges testhelyzet felvétele és stabilizálása érdekében, legyen megfelelő hőmérsékletű. Kezdetben a tanuló közelében kell maradni, esetleges fizikai segítségnyújtással támogatni szükséges a cselekvés sikeres végrehajtásában. Minden önállóságra való kezdeményezést, törekvést értékelni kell, és követni a fokozatosan csökkenő mértékű segítségnyújtás elvét. Fontos figyelembe venni a tanuló személyiségi jogait, és ennek érdekében olyan körülményeket kell kialakítani, hogy a tanuló ne érezze magát frusztráltan ezekben a helyzetekben.

2. Feladat: A testápolás mint örömet adó élmény, a külső segítség elfogadása, az együttműködés kialakítása, az alapvető tisztálkodási szokások kialakítása (fürdés, zuhanyozás, hajmosás, mosakodás, fogmosás, körömvágás), a tisztálkodás helyzeteiben a testi érzékelés, a dologi és emberi világról szerzett tapasztalatok biztosítása

Részfeladat	Tevékenység
A tisztálkodási szituációk kialakítása	A tisztálkodási helyzeteket úgy kell kialakítani, hogy azokat a tanuló pozitív élményként élhesse meg. Az egyes lépéseket azonos helyszínen, azonos sorrendben, azonos eszközökkel (ismert mosdókesztyű, szivacs, fogkefe), azonos – határozott, könnyen észlelhető – mozdulatokkal kell végezni, ezzel is segítve a szituáció felismerését, elfogadását, később pedig az aktív közreműködést. A tisztálkodási helyzetek ideje illeszkedjék szorosan a napirend tevékenységeihez (étkezés előtt és után kézmosás, étkezés után fog- és arcmosás stb.), hogy a tanulók számára értelmet nyerjenek, kellő motiváció alakuljon ki.
Pozicionálás és segítő eszközök alkalmazása	Fürdetéskor legfőbb feladat a biztonságos, stabil testhelyzet kialakítása, ami lehetővé teszi a megfelelő ellazulást, valamint a testi érzékelést. Szükség esetén kádba helyezett ülőkék, csúszásgátló alátétek, fejpárnák, kapaszkodók alkalmazása segíti a testhelyzet kialakítását. A megfelelő ellazulás szükséges a testi ingerek optimális felvételéhez. Zuhanyozáshoz előnyös a zuhanyzószek vagy lehajtható ülőke használata, kapaszkodókkal kiegészítve.

	A törölközéshez stabil és kemény felület szükséges, esetenként peremmel ellátott pelenkázó, öltöztető hely, de a baleset-megelőzés érdekében mindez megoldható a talajon, megfelelő matractalátéttal is. A kéz-, arc- és fogmosáshoz legcélszerűbb az ülő testhelyzet (mosdókagyló előtt) kialakítása és megfelelő stabilizálása, hogy a tanuló a tevékenységre tudjon koncentrálni, és abban részt tudjon venni. Az ülő testhelyzet jelentősen megkönnyíti a személyi segítségnyújtást, a segítő fogások alkalmazását.
A testápolás kihasználása az egészség megőrzésében, az egészséges életmód kialakításában	A testápolás tevékenységei közben rendszeresen lehetőség nyílik a tanuló bőrének megtekintésére, így az esetleges felfekvés, a veszélyeztetett területek (nyomáspontok, hajlatok) felfedezésére. A testápolás során ezeken a területeken a felfekvés megelőzése, illetve kezelése végezhető (hideg-meleg kezelés, masszázs, krémezés, hajlatok szárítása, szellőztetése, hintőporozása). A fürdés, zuhanyozás a hőmérséklet változtatásával, szomatikus ingerlés, víz alatti masszázs alkalmazásával nemcsak a komfortérzetet javítja és a testséma kialakulását és differenciálódását segíti, hanem lazítja az izmokat, javítja a keringést. A tisztálkodást követő krémezés a bőr egészségének megőrzését segíti elő. A fog- és szájápolás hangsúlyozottan fontos a szájjár nehézségeivel küzdő, illetve a nem

	rágó tanulóknál. A fogmosás biztosítja a megfelelő szájhigiénét, az elektromos fogkefe fokozottan masszírozza a fogínyt. A hatás fokozására szájvíz használata is javasolt.
3. Feladat: Az öltözés, vetkőzés tevékenységeiben való együttműködés kialakítása és az önállóságra nevelés	
Részfeladat	Tevékenység
Az öltözés, vetkőzés optimális körülményeinek biztosítása	Az öltözés, vetkőzés ideje szorosan illeszkedjék a napirend tevékenységeihez (levegőzés előtt felöltözzünk, pelenkázás előtt levetkőzünk), hogy a tanuló számára értelmet nyerjen, kellő motiváció alakuljon ki a tevékenységek vonatkozásában. Az öltözés, vetkőzés során mindig elegendő időt kell biztosítani az egyes mozdulatok gyakorlására. A tevékenység megkezdése előtt minden szükséges ruhadarab legyen előkészítve, hogy a folyamatot ne kelljen félbeszakítani. Az öltözésben, vetkőzésben megcélzott egyre nagyobb önállóság elérése érdekében fontos a könnyen kezelhető, praktikus és kényelmes ruházat kiválasztása, amit a tanuló valóban önállóan fel-, illetve le tud venni. A ruhadarabok nyitásának, zárásának módja feleljen meg a tanuló kézhasználati szintjének (pl. gombok helyett tépőzár, cipzár; gumis derekú nadrág stb.).
Pozicionálás és segítő eszközök alkalmazása	Az öltöztetéshez, vetkőztetéshez stabil és kemény alátámasztási felület szükséges, esetenként peremmel ellátott pelenkázó asztal, öltöztető hely, de a baleset-megelőzés érdekében az

	öltözés-vetkőzés megoldható a talajon, megfelelő matractalátéttel is. Célszerű az ülő testhelyzet kialakítása és megfelelő stabilizálása (segédeszközzel vagy anélkül), hogy a tanuló a tevékenységre tudjon koncentrálni, és abban részt tudjon venni. Az ülő testhelyzet jelentősen megkönnyíti a személyi segítségnyújtást, a segítő fogások alkalmazását.
Az öltözés, vetkőzés kihasználása az egészség megőrzésében, az egészséges életmód kialakításában	Ha a tanuló kommunikációs jelzései nem minden esetben megbízhatóak, fokozottan ügyelni kell a megfelelő öltöztetésre a betegségek és az időjárás okozta problémák elkerülése érdekében. Fokozottan ügyelni kell a ruházatra abból a szempontból is, hogy ne gyűrődjön, ne szorítsa a tanuló derekát vagy végtagjait, mert ez felfekvéseket, keringési problémákat okozhat. A ruházat legyen lehetőleg jó minőségű anyagból. A jó nedvszívó, természetes alapanyag a komfortérzet biztosítása mellett a bőrirritációk, felfekvések megelőzését is segíti. A ruházaton ne legyenek felesleges zsinórok, zsinórzáró műanyag darabok, mert ezek balesetet (lenyelés, fulladás) okozhatnak. Az öltözés, vetkőzés során folyamatosan alkalom nyílik a tanuló ismereteinek bővítésére, az egészség megőrzésére vonatkozóan is. A rendszeresen ismétlődő események, az évszakok váltakozása biztosítja az ismeretek folyamatos gyakorlását és ismétlő felidézését. A tanuló

	megérti, hogy mikor, milyen ruhadarabot kell viselni és miért. Fokozatosan megtanulja, hogy mi a teendő, ha süt a nap, esik az eső, fúj a szél, esik a hó. Eközben folyamatosan fel kell hívni a figyelmét, hogy a helytelen öltözködésnek milyen káros következményei lehetnek az egészségére nézve (megfázás, napszúrás, leégés stb.).
4. Feladat: Az étkezés (evés, ivás) tevékenységeiben való együttműködés kialakítása és önállóságra nevelés Az étkezés, az evés és ivás nem korlátozható a biológiai értelemben vett táplálékfelvételre, hanem legalább ugyanekkora arányban jelent lelki és szellemi örömforrást, s ezzel együtt szociális élményt. Félelmektől és frusztrációtól terhes szituációban, kommunikációs zavarokkal terhelt kapcsolatban valóban nehezen elképzelhető, hogy a sokszor mindkét fél számára nehézkes étkezést örömteli élménnyé lehet alakítani. A fejlesztő gondozáson belül az étkezés tevékenységeiben a zavarok leküzdése mellett a minél aktívabb közreműködés elérése a cél. Ennek érdekében a következő szempontokat kell figyelembe venni:	
Részfeladat	Tevékenység
Az étkezés optimális körülményeinek biztosítása	Az étkezés (evés, ivás) helyzeteit úgy kell kialakítani, hogy azokat a tanulók pozitív élményként élhessék meg. Az egyes lépéseket azonos helyszínen, azonos sorrendben végezzék, ezzel is segítve a szituáció felismerését, elfogadását, később pedig az aktív közreműködést. A megfelelő hosszúságú idő, a kellemes légkör és a nyugodt odafordulás lehetővé teszi a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók számára a táplálékfelvétel problémamentességét. Az étkezés elején rá

	kell hangolódni a tevékenységre. A külső, zavaró körülményeket lehetőség szerint ki kell iktatni. Az étel minősége, jellege és állaga, a tányéron való tálalás és a felkínált mennyiség mind-mind jelentősen befolyásolják az élményszerűséget. Az étkezés rendszerint a napirendnek megfelelően, kötött időpontban történik, ez biztonságot nyújt a tanulók számára, a rendszeresség és az előkészületekben való részvétel segít felkészülni a tevékenység végzésére. Ez növelheti a tevékenységhez szükséges motivációt. A tanulókkal való közös étkezés egyrészt legyen pozitív közösségi élmény, másrészt a mintaadás módszerével segíthetjük az étkezésben való részvétel fejlődését. A tevékenység megkezdése előtt minden szükséges alapanyag és eszköz legyen előkészítve, hogy a folyamatot ne kelljen félbeszakítani. Az evésterápiás eljárásoknak a csoport életében mindig a rendszeres étkezési helyzetekbe ágyazottan kell megvalósulniuk. Az étkezésben megcélzott egyre nagyobb önállóság elérése érdekében fontos a tanuló által könnyen kezelhető eszközök kiválasztása.
Részfeladat	Tevékenység
Pozicionálás és segítő eszközök alkalmazása	Étkezéskor olyan testhelyzetet kell létrehozni, amely a tanuló számára biztosítja

	a probléma- és félelemmentes táplálékfelvételt. A tanuló mozgásállapota és mozgáskészsége határozza meg, hogy milyen testhelyzetben és milyen segédeszközök (ültető-modulos kerekesszék, kapaszkodók) használatával tudjuk megkönnyíteni a helyes testhelyzet felvételét és megtartását. A szájmotórium optimális működése, a légzés és nyelés megfelelő koordinálása érdekében (reflexgátló) ülő testhelyzetet kell kialakítani, ezáltal a félrenyelés is elkerülhető. Megfelelő fejtámasz biztosítása szükséges hiányzó fejkontroll esetén. A testhelyzet legyen a tanuló számára ellazított, a segítő (gyógypedagógus) számára pedig kényelmes, nem fárasztó. Így a tanuló a tevékenységre tud koncentrálni, és abban aktívan részt tud venni. Az ülő testhelyzet jelentősen megkönnyíti a szem-kéz, száj-kéz és két kéz koordinációját, valamint a gyógypedagógus szempontjából a személyi segítségnyújtást, a segítő fogások alkalmazását. Tanulónként egyénileg kell meghatározni, hogy milyen edényekből (tányér, pohár), milyen evőeszközökkel (kanál, villa) történjék az evés és ivás. Iváskor az életkori sajátosságoktól, a tanuló képességeitől függően a cumisüvegtől a pohárig kell kiválasztani a megfelelő eszközt, szem előtt tartva a minél hatékonyabb és minél önállóbb cselekvés-végrehajtást.
--	--

Az étkezés jelentősége az egészség megőrzésében, az egészséges életmód kialakításában	Ha a tanuló kommunikációs jelzései nem minden esetben megbízhatóak, fokozottan ügyelni kell az étkezési szituációban a legapróbb jelzésekre, testmozdulatokra, hogy elkerülhetők legyenek az esetleges balesetek (félrenyelés, hányás stb.). A megfelelő sűrűségű, állagú, méretű ételek segítik a rágást, a nyelést és a megfelelő emésztést. Fontos, hogy tanulóknak mindig legyen lehetőségük több étel vagy ital közül választani. Ez az autonóm személyiség, az egyéni ízlés és a kognitív képességek fejlődése szempontjából jelentős. Az ételek kiválasztásánál fontos a változatos és egészséges étrend kialakítása, hogy megelőzzük az emésztési és ürítési nehézségeket (lásd vizelet- és székletürítés). Törekedni kell arra, hogy a tanuló minél több fajta ételt megismerhessen, hogy minél változatosabb lehessen az étrendje. Fontos figyelemmel lenni arra, hogy a tanuló elutasít vagy elfogad bizonyos ételeket. Semmilyen körülmények között nem szabad ráerőltetni a tanulóra az „utált” ételt. Valamely ételre vagy alapanyagra való érzékenység esetén feltétlenül szükséges a megfelelő diéta összeállítása (dietetikus szakember segítségével). A fogak épségének megőrzése érdekében is fontos a rágás kialakítása és gyakoroltatása, az étkezés utáni fogmosás, az édes ételek és italok, valamint az étkezések közötti nassolás kerülése.
--	--

5. Feladat: Az egészséges életmódra való igény belsővé válása, az egészségtudatos tevékenységek előnyben részesítése, a szexualitással kapcsolatos ismeretek elsajátítása	
Részfeladat	Tevékenység
Az egészséges életmódra való igény belsővé válásának elősegítése	A gyógypedagógus értesse meg a tanulókkal az egészséges életmód jelentőségét, és azt, hogy felelősek saját egészségi állapotukért. Segítsen nekik abban, hogy önállóan is tegyenek egészségük megőrzéséért. A tanulóknak tudatosítani kell, hogy bizonyos ételek, italok, tevékenységek milyen hatással vannak egészségi állapotukra, és hogy milyen speciális szempontokat kell figyelembe venniük a mindennapjaik során.
Rendszeres mozgás és sportolás	Az iskola biztosítsa a tanulóknak a – képességeiknek megfelelő – sportolás lehetőségét, és motiválja őket arra, hogy az iskolán kívüli programjaik során is igyekezzenek sporttevékenységeket folytatni.
Segítségnyújtás a szexualitás megértése terén	Az iskola és a gyógypedagógus ismerje el a tanulók intimitásra és szexualitásra vonatkozó igényeit, és segítse őket abban, hogy szükségleteiket és igényeiket felismerjék, és megértsék ezek jelentését és jelentőségét. Az iskola és a gyógypedagógus feladata, hogy segítséget nyújtson a tanulóknak és családjuknak a szexualitással kapcsolatos problémák és feszültségek feloldásában, és – az egyéni adottságoknak megfelelően – támogassa a tanulókat a felnőtt szexuális szerepek fokozatos elsajátításában.

II. AZ ÓVODAI NEVELÉS PROGRAMJA

14.1. Az óvoda nevelési koncepciója

Célunk mindazoknak a feltételeknek a biztosítása, mely figyelembe veszi:

- ☐ a gyermek speciális szükségleteit,
- ☐ életkori és érési sajátosságait,
- ☐ a gyermek egyéni fejlődési tempóját,
- ☐ az egyéni teherbíró képességét.

Mindezek mellett érzelmi biztonságot nyújt, harmonikusan fejleszti a személyiséget, a testi, értelmi, szociális képességeket.

14.1.1. Fejlesztési célok

Az óvodai élet mindennapjainak tudatos, átgondolt megszervezésével, a gyermekek állandó tevékenykedtetésével, a gyakorlási lehetőségek állandó biztosításával, az érzékszervek folyamatos tréningjével szeretnénk elérni, hogy a gyermekek:

- ☐ szeressék és igényeljék a közösséget, amely biztonságot nyújt,
- ☐ fogadják el a pedagógus irányítását,
- ☐ tudjanak egymás mellett játszani, fogadják el egymást,
- ☐ ismerjék meg a játékeszközök használatát,
- ☐ legyenek játékban, munkában, tanulásban kitartóak,
- ☐ értsék a hozzájuk intézett gesztussal kísért utasításokat, kéréseket,
- ☐ igényeljék a mesét, verset,
- ☐ ismerkedjenek meg tapasztalati úton környezetükkel, tudjanak abban tájékozódni,
- ☐ fejlettségüknek megfelelően tudjanak kommunikálni, tudjanak kérni, ha kell segítséget kérni,
- ☐ ismerjék testrészeiket, azok nevét,
- ☐ ismerjék nevüket, életkorukat, lakcímüket,
- ☐ próbáljanak önállóan kezet mosni, fésülni, enni, öltözni, WC-t használni,
- ☐ mozgásuk legyen lehetőségeikhez képest összerendezett, igényeljék a szabadban történő mozgást, sétát, játékot,

- tudjanak örülni kezük „munkájának”, manipuláljanak különböző anyagokkal, ismerjék meg azok tulajdonságait, és hogy azokból szép „alkotásokat” lehet készíteni,
- figyelmüket tudják rövid ideig lekötni, feladathelyzetben maradni, legyen csírája az elemi feladattudatnak,
- tudjanak utánozni,
- fejlődjenek értelmi, testi, szociális képességeik,
- alakuljanak ki alapvető szokásaik, pl. köszönés, kérés, kivárás,
- tudjanak elemi szabályokhoz alkalmazkodni, egymásért elemi munkát végezni.

Az autizmussal élő gyermekek óvodai nevelésének célja az elemi adaptív viselkedések kialakítása:

- szociális, kommunikációs készségek célzott fejlesztése,
- az autizmusból és a társuló fogyatékoságokból eredő fejlődési elmaradások lehetséges célirányos kompenzálása,
- a sztereotip, inadekvát viselkedések kialakulásának megelőzése, illetve korrekciója,
- a fogyatékoság specifikus, protetikusan, augmentatív környezet, eszközök, módszerek és szokásrendszer kialakítása és használatának elsajátíttatása.

14.1.2. Törekvések

- Az énkép, éntudat kialakítása, önismeret fejlesztése.
- Speciális nevelési, oktatási módszerekkel a kognitív funkciók fejlesztése.
- A verbális és nonverbális kommunikáció támogatása.
- A gyermek meglévő képességeit kihasználva és tovább fejlesztve a hiányzó képességek kialakítása, ill. a meglévőkkel kompenzálása.
- A tanulási képességek fejlesztésénél a mozgásokra és az utánzásra való alapozás.

Az autizmusban érintett gyermekek speciális fejlesztésére vállalkozó óvoda nevelési céljai és alapelvei egyrészt megegyeznek a közoktatási rendszer egyéb profilú óvodáival, figyelembe véve az életkori és egyéni sajátosságokat, az eltérő fejlődési ütemet:

- elősegíti a gyermekek sokoldalú, harmonikus fejlődését,
- elősegíti a gyermeki személyiség minél teljesebb kibontakoztatását,
- fontos nevelési célja a gyermekek egészséges életmódra szoktatása,
- a szülők támogatása és tehermentesítése a speciális nevelés során,
- a gyermek érezze magát jól és biztonságban.

Másrészt kiegészülnek a fogyatékoságnak megfelelő speciális célokkal:

A legáltalánosabb távlati cél az egyéni képességek, fejlettségi szint mellett elérhető legjobb felnőttkori szociális adaptáció és önállóság feltételeinek megteremtése. Ennek elérése érdekében cél a sérült készségek kompenzálása, a fejlődésben elmaradott készségek habilitációs fejlesztése, a másodlagos (pl. viselkedés-) problémák kezelése, a mindennapi gyakorlati készségek speciális módszerek segítségével való tanítása. A típusosan egyenetlen képességstruktúrán belül elsődleges cél az elmaradt területek fejlesztése az átlagos vagy kiemelkedő képességek gondozása mellett.

14.1.3. Értékelés

A szakértői vélemény alapján már bizonyos információhoz jutunk a gyermek állapotát, státuszát illetően. A beszoktatás ideje alatt folyamatosan figyeljük, mert ez alapján történik csoportba sorolása (fejlettebb-gyengébb).

Amennyiben ugrásszerű fejlődés mutatkozik a gyermek viselkedésében, úgy a gyengébb csoportból átkerülhet a fejlettebb csoportba.

Félévkor és a tanév végén tapasztalatainkat, megfigyeléseinket egy értékelő lapon összegezzük. Ezt leírjuk a fejlődési lapra és rögzítjük a naplóba. Ha a gyermek tanköteles korba lép, az óvoda nevelőtestülete pedagógiai jellemzést készít róla, további vizsgálatok céljából.

14.1.4. A fejlesztés legfontosabb területei

- A nagymozgások kialakítása, korrigálása, egyensúlyérzék fejlesztése.
- Finommotorika, manuális készségek fejlesztése.
- A beszédszervek ügyesítése, beszéd beindítása.
- A játéktevékenység fejlesztése.
- Az egyéni képességek fejlesztése, korrekciója, a kiesett képességek kompenzálása.
- A kognitív funkció fejlesztése.

Különös hangsúlyt fektetünk az önkiszolgálás fejlesztésére és az iskolai életmódra felkészítésre egyéni és csoportos formában.

Az óvodai ismeretszerzést, szokáskialakítást a kis lépésekben történő haladás jellemzi, építve erősen a gyermek utánzó képességére.

Az ép értelmű gyermek spontán módon, a fejlődés természetes velejárójaként ismeri meg a világot, sajátítja el a szociális adaptációhoz, a mindennapi élethez történő alkalmazkodáshoz szükséges ismereteket. Az értelmileg sérült gyermek egész életét a tanulás jellemzi, hisz spontán módon semmit nem tud megtanulni, mindenhez a környezetirányító, segítő szerepe szükséges. A tanulás legelemibb, legkézenfekvőbb módja az utánzás, mely a fogyatékos kisgyermek ismeretszerzésének is legtermészetesebb módja. Óvodai ismeretnyújtásunkban elsőként erre alapozunk, minden egyéb tanulás - tanítási folyamat ebből indul ki.

Gyermekeinket nem jellemzi a tudásvágy, motivációs indítékaik szegények, nem hajtja őket a kíváncsiság, a tudatos tanulási szándék.

Ezért nem tervezünk kezdeményezést, kötetlen foglalkozást, hanem minden foglalkozásnak kötött jellege van.

Az értelmi fogyatékos gyermek pszichés fejlődése lelassult, fejlődése egyenetlen, nekilendülésekkel, stagnálásokkal, visszaesésekkel tarkított. Ezt a fejlődésmenetet kell követnünk, amikor apró lépésekkel haladva kevesebb ismeretanyagot, de alaposan feldolgozva oktadjuk gyermekeinket.

Gyermekeink ismeretszerzésének alapja: a tapasztalat, a cselekvés, a konkrét minden érzékszervet igénylő gyakorlatiasság, élményszerűség.

Ez az alapja a figyelemnek, az emlékezetnek, a gondolkodásnak. Az élményszerűséghez érzelm társul, melynek differenciálódása fontos a feladattudat, feladattartás, pontosság, lelkiismeretesség kialakításához.

A 3-7 éves gyermek legfőbb tevékenysége a játék. Minden pedagógiai munka erre épül. A tanulás is, mint játék jelentkezik a fogyatékos gyermek életében, melynek irányítója a pedagógus. A gyermek őt utánozza, viselkedése a példa, a minta, amit a gyermek önkéntelenül magáévá tesz.

Önkiszolgálásra nevelés

A tisztálkodás, öltöztetés-vetkőzés, szobatisztaságra nevelés, egyszerű munkavégzés terén minél nagyobb önállóságra neveljük a gyereket.

Mozgás – ritmus fejlesztés

- a./ Alapmozgások kialakítása, korrigálása. Ügyesség, állóképesség, gyorsaság növelése. A mozgás harmóniájának elősegítése. A fejlődésből kimaradt mozgásfokok pótlása.
- b./ Zenei nevelés: az egyenletes lüktetés érzékeltetése, mondókákon, népi dalos játékokon keresztül. A mozgásos magyar népi játékdalokon keresztül a zene szeretetére, a zenei hallás fejlesztésére nevelés.

Anyanyelvi nevelés

- a./ A beszédszervek játékos feladatokkal történő tréningje. A beszéd megindítása érdekében a hangképzés és beszédhangok javítása
- b./ Versek, zenék megszerettetése, szókincsfejlesztés
- c./ A környezet és önmaguk tárgyainak, személyeinek megismerése

Vizuomotoros koordináció, finommotorika fejlesztése

A szem és kézmozgás összerendezettségének, a célirányos nyúlás, a finom mozgások irányításának fejlesztése. Az ábrázolási kedv felébresztése, az eszközhasználat automatizálása (ceruza, ecset, ragasztó). A grafomotorika fejlesztése, mely alapja a majdani írás tanulásának.
Játékra nevelés

Az adekvát játék használatának kialakítása. Elemi konstruáló, szerepjáték megismertetése. Az együttjátszás élményének megismertetése a mozgásos dalos játékokon keresztül.

Egyéni fejlesztés

Minden gyermek egyéni képességeiből kiinduló minden területre kiterjedő, egyéni tempóban haladó individuális terápia.

Az értelmileg akadályozott, tanulásban akadályozott, autizmussal élő gyermek beszédfejlődése, fogalmi gondolkodása eltér a normál fejlődésmenettől, így az egyéni fejlesztések során külön figyelmet fordítunk ezen területek fejlesztésére.

Az autizmusban érintett gyermekek óvodai fejlesztése során a sérülés-specifikus szociális, kommunikációs és kognitív fejlesztés áthatja az óvodában eltöltött idő minden percét.

Az **autizmussal élő gyermekek** esetében a fenti **speciális óvodai célok** eléréséhez a következő feladatok kapcsolódnak a fő fejlesztési területeken:

Kommunikáció és szociális viselkedés

- beszéd előtti (preverbális) és csecsemőkori kommunikáció elemeinek tanítása,
- szociális kapcsolatteremtés elemeinek tanítása,
- beszéd vagy ennek hiányában alternatív, vizuális eszközzel történő kommunikáció használatának tanítása,
- tanítási helyzetben szükséges elemi szociális viselkedés kialakítása,
- augmentatív kommunikációs eszközök használatának tanítása mindennapi élethelyzetekben, a protetikusan környezet részeként.

Fejlődési funkció elmaradások, korai elemi készségek

- alapvető önkiszolgálási készségek kialakítása: rágás, étkezés, szobatisztaság, öltözés, tisztálkodás.

Korai kognitív funkciók

- elemi logikai műveletek, fogalmak, összefüggések tanítása,
- szociális kognitív készségek fejlesztése,
- egyszerű aktivitásformák kialakítása strukturált keretek között,
- általánosítás képességének fejlesztése,

- az elsajátított képességek önálló használatának tanítása,
- az elsajátított képességek más összefüggésben való használata,
- képességek alkalmazása más, elsősorban otthoni környezetben.

Viselkedésproblémák kezelése, megelőzése, alternatív viselkedések kialakítása

- kétszemélyes tanítási helyzetben való részvétel viselkedési elemeinek kialakítása,
- csoportba való beillesztés kialakítása,
- óvodán kívüli környezethez való adaptív viselkedés kialakítása.

A gyermekekkel kapcsolatos gondozási feladatok ellátása

Az ide tartozó feladatok megegyeznek a bölcsődei és óvodai gondozási feladatokkal.

A fenti célok és feladatok megvalósítása érdekében az óvodai nevelés, illetve ideális esetben a szülőkkel való szoros együttműködés eredményeképpen a gyermek egész ében töltött idejét, ezen belül különösen a természetes élethelyzeteket ki kell használni a fejlesztésre.

14.1.5. Nevelési területek

A kisgyermek életét első pillanattól kezdve szülei valamilyen rendszerhez kívánják igazítani. A rend, a rendszeresség mindig meghatározott sorrendet, cselekvéssort, időrendet kíván. Az időben folytonosan visszatérő cselekvések, feladatok ugyanazokat a feltételeket kívánják meg. Így alakulnak ki azok az alapvető szokások, amelyek már a pici gyermek életét is rendszerbe foglalják.

A fogyatékos gyermek életében még nagyobb a jelentősége a szokásoknak. A szokások biztos támpontjai, kapaszkodói a gyermek életének. A helyesen kialakított, rögzített szokások biztonságérzetet nyújtanak a gyermeknek. Eligazodik a mindennapjaiban, elkerülve ezzel a káoszt, mely kapkodáshoz, idegességhez, az idegrendszer gyors kimerüléséhez vezet. Amikor a gyermek tudja, hogy a nap melyik szakaszában mi következik egymás után, melyik tevékenység váltja a másikat, pszichikailag fel tud rá készülni, semmi sem éri váratlanul, ami szorongást idézne elő benne. Ez a lélektani biztonságérzet rendkívül fontos számára.

A gyermek egész napját a szokások rendszere szövi át. A szokások ott is jelen vannak, amikor a gyerek kezét mos, öltözködik, étkezik, önkiszolgáló tevékenységet folytat. A következetes munkával kialakított szokások tehermentesítik az idegrendszert a folytonos koncentráció alól, a pontosan beidegzett szokásokkal elkerülhetők rossz mozgássorok, rossz megoldási módok. A szokáskialakítás alapfeltétele a sok és azonos körülmények között történő **gyakorlás**, mely követelésünket követi. Gyermekeinktől kevésbé várhatjuk el az értelmi belátást, követelésünk belsővé válását (interiorizálódását), csak helyes pozitív példa adásával érhetjük el. A helyes példa gyakori **utánzása** vezeti el a gyereket a szokásokhoz. Követelésünk legyen a gyermek számára elérhető, határozott, fokozatos.

A gyakorlás mellett soha ne feledkezzünk meg az ellenőrzésről és értékelésről. A hozzá kapcsolódó jutalmazásról és büntetésről.

A szokások gördülékennyé teszik az egész napot. A rugalmasan alkalmazott **napirend** megfelelő keretet ad ennek. A szokások akkor épülnek be a személyiségbe, ha a követelés, gyakorlás, példa és ellenőrzés nem csak az óvodában van jelen, hanem otthon is.

A szokások betartása mellett adjunk lehetőséget a gyermek önállósodási törekvéseinek is. A nevelés során ennek egyre nagyobb szerepet kell majd kapnia. Ez azonban soha nem nélkülözheti az ellenőrzést.

Családokból jött gyermekeknél jellemző a túlkényeztetés, a túlzott óvás, féltés. Gyerekeinket abszolút kiszolgálják és nem engedik azokat a tevékenységeket sem egyedül végezni, amit meg tudnának tenni. Ezért sokszor a szülőtől is megköveteljük, hogy hagyja, engedje a gyermekét próbálkozni.

A napirend alkalmazása autista gyermekek esetében

A napirend információ hordozó eszköz, melynek segítségével a környezet a gyermek számára jelzi a tevékenységek helyét és sorrendjét. Ismeretlen helyzetekben is alkalmazható változások előrejelzésére, az új aktivitások napi rutinba történő fokozatos beillesztésére.

A napirend tájékoztatja a gyermeket arról, hogy mit és hol tegyen, valamint arról, hogy milyen sorrendben következnek az egyes tevékenységek. Láthatóvá teszi az idő múlását és beosztását. Számos egyéb kiegészítő információt is tartalmazhat, például a tevékenységben résztvevő személyek fényképét, körülményeket, feltételeket, alternatív lehetőségeket, a gyermek igényeihez igazodva.

Egyénre szabott kialakításakor és használatában a következő szempontokat kell figyelembe venni:

1.) A gyermek által biztosan érthető szimbólumszinthez igazodó formát kell választani. Ennek alapján a napirend alapvetően lehet tárgyias vagy képes.

- **Tárgyas:** a gyermek képességeitől függően alkalmazhatóak az aktivitásokban használt konkrét tárgyak, kisebb, de azonos funkciójú tárgyak, tárgyak részei, metszetei. A tárgyias napirend tanításának alapfeltétele, hogy a gyermek tudjon tárgyat tárggyal egyeztetni.
- **Képes:** Fotók, rajzok, piktogramok a tevékenységek nevének szóképpel. A képes napirend használata esetén meg kell győződni arról, hogy a gyermek tárgyat-képpel, képet képpel egyeztet.

2.) Minden esetben csak a gyermek számára átlátható **időtartamot** jelezzük előre.

A napirend hossza ennek megfelelően a következőképpen alakulhat:

- csak a soron következő tevékenységet jelzi,
- két egymást követő aktivitást jelez előre,
- néhány egymást követő aktivitás jelenik meg a napirenden,

- a nap teljes programja előre látható.

3.) A napirend használat elsajátításának fázisában nem tartalmaz változásokat, mert a tanulási folyamat során a környezet alkalmazkodik a gyermek szokásaihoz.

4.) A napirend elhelyezése segítse elő annak önálló használatát.

Ennek alapján a napirend elhelyezése:

- fix (pl. falra rögzített),
- mobil (pl. a képek fotóalbumban vannak).

14.2.1. A szokások kialakításának területei

Egészséges életmódra nevelés

Az egészséges életmód szokásait a gyermek óvodába lépésétől kezdve azonnal elkezdjük kialakítani. Ezek nélkülözhetetlenek és alapvető fontosságúak.

Területei:

Testápolás – célunk a tisztaság igényének felkeltése, a WC használat utáni és evés előtti kézmosás fontosságának tudatosítása. Fokozatosan jut el a gyermek a csap kinyitása, elzárása, a szappanhasználat, saját törülköző megtalálása, a szárazra törlés megtanulása után az önálló kézmosásig.

Szájápolás szájöblítés, majd segítséggel és segítség nélküli fogmosás, víz kiköpés.

Hajápolás - Rövid hajúak: fésülködés, hosszú hajúaknál: fésülés tűrés. Zsebkendőhasználat - Zsebkendőt kérjenek, majd önállóan vegyék el, használat után dobják a szemetesbe. Tudjanak orrot fújni.

Étkezés – Kiindulás, hogy találja meg a helyét az asztalnál és üljön addig, amíg az ennivalóját el nem fogyasztotta. Várják meg egymást az asztalnál.

Hagyja etetni magát, majd tudja a kanalat és villát használni. Igényelje a szalvétát. Tudjanak rágni, a pohárból inni.

Öltöztetés-vetkőzés - Önállóságra nevelés fokozatosan: saját ruha megismerésétől az öltöztetés együttműködésétől, a könnyen felvehető ruhadarabok önálló felvételéig, az önálló vetkőzésig. Ismerje a gyermek az öltözködés sorrendjét, igényelje a gondozott, rendezett külsőt. Jelezze, hogy ha fázik vagy melege van.

WC használat, szobatisztaságra nevelés – A nappali szárazságtól (rendszeres ültetés mellett) jusson el a gyermek az után jelzésig, majd önállóan jelezze szükségletét.

Testedzés – Rendszeres torna a teremben vagy a szabadban, nagy séták, őszi tavaszi kirándulás, sok mozgásigénye legyen a gyermekeinknek.

Önkiszolgálási készségek fejlesztése az autizmussal élő gyermekeknél

A pervazív fejlődési zavarban szenvedő óvodáskorú gyermekek nagyon gyakran kerülnek úgy az óvodába, hogy az önkiszolgálási készségek még nincsenek jelen. Ennek egyik oka lehet a szociális terület sérülése: a gyermekek nem motiváltak a személyes környezet elismerésére, fejlődésük során nem jelenik meg az „egyedül csinálom” korszak és az utánzós tanulás is sérült. Gyakran a készség elsajátításához szükséges motoros feltételek sincsenek jelen.

Szerepet játszhat a saját testből érkező szenzoros információk feldolgozási zavara is. E hiányok együttese vezet ahhoz a jelenséghez, hogy a gyermekek alapvető önkiszolgálási készségeinek kialakítása az óvodáskor, alacsony mentális szintű gyermekek esetén a későbbiek feladata marad.

Szobatisztaság

Az egészséges gyermekek 2 éves koruk táján válnak biológiailag és értelmileg éretté a szobatisztaságra. A biológiai érettség mellett elengedhetetlenül fontos feltétel a környezetnek való megfelelni vágyás, a szociális jutalmak iránti fogékonyság, az utánzás képessége és a „nagygyá válni akarás”. Az autista gyermekek testi fejlődésére általában jellemző a lelassult, megkésett fejlődés. Emellett a biológiailag szobatisztaságra érett gyermekek esetében a társuló fogyatékosként megjelenő mentális elmaradás, valamint gyakran a szociális, kognitív sérülés hátráltatja vagy akadályozza a szobatisztaság kialakulását.

Az óvodába kerülő még nem szobatiszta gyermek esetében orvosi vizsgálattal kell kizárni a késés szervi okait. Ha ez megtörtént, akkor alapos általános pedagógiai felmérés (amint lehet formális pszichológiai felmérés is) után képet kapunk a gyermek mentális képességeiről. Ha a gyermek mentális képességei (és mentális kora), valamint motoros képességei (nadrág felhúzás) lehetővé teszik, akkor indokolt szobatisztasági tréningbe kezdeni, természetesen a szülőkkel való konzultáció után, meggyőződve teljes támogatásukról.

A szobatisztasági tréning célja kettős:

- egyrészt rugalmasan alkalmazott szokássá alakítani a vécéhasználatot (tehát a gyermek magától és csak akkor üljön a vécére, ha valóban szükséglete van),
- másrészt olyan kommunikációs eszközt adni a kezébe (szóbeli készség, kép vagy tárgy), melynek segítségével bárhol és egyértelműen jelezni tudja környezete számára szükségletét.

A szobatisztasági tréning meglehetősen idő-, ember- és türelemigényes folyamat, ami nagy kitartást és összehangolt munkát igényel mind a gyermek, mind a pedagógus, mind a szülők részéről.

A szobatisztasági tréning időszakában a gyermek számára ez az egyetlen és legfontosabb fejlesztési cél.

Étkezés

Az autizmusban érintett gyermekek körében igen gyakoriak az étkezési problémák. Minden esetben meg kell próbálnunk a jelenség okait megfigyelni és ennek megfelelően eljárni.

- 1.) A gyermek elutasítja az étkezési helyzetet (nem ül le az asztalhoz, nem marad az asztalnál, az óvodában nem hajlandó enni).
- 2.) A gyermek étkezéshez szükséges alapvető készségei hiányoznak (leggyakrabban nem tud fogni vagy rágni stb).
- 3.) A gyermek túlszelektál: csak bizonyos fajta, színű, állagú, formájú stb. ételt fogad el.

A fejlesztés, a hiányzó készségek kialakítása ezekben az esetekben is az egyéni kognitív-viselkedésterápiás program keretében zajlik.

Öltözés

Mivel az autizmusban érintett gyermekek kevésbé motiváltak az önállóságra, az öltözés megtanítása gyakori fejlesztési cél. A megfelelő szintű vizuális segédeszközök használata nagy segítséget jelent a gyermek számára abban, hogyan kövesse a ruhadarabok felvételének sorrendjét.

Tisztálkodás

Az öltöztetéshez hasonlóan a tisztálkodási műveletek (kézmosás, arcmosás, kéz-és arctörölés, fogmosás, fésülködés, orrtörölés) megtanítása is fontos fejlesztési feladatként jelenhetnek meg. A feladat annál nehezebb és összetettebb az öltöztetéshez képest, hogy a tisztálkodás esetében a szükséglet felismerése és a tisztálkodás minősége is fontos összetevője a készségnek. Ezen utóbbi elemek kialakítása nagyon nehéz feladat lehet.

A közösségi élet szokásainak megalapozása

Gyermekeink nagyobb hányadának első közössége az óvoda. Az édesanyjáról való leválás, a családi otthonból való elszakadás első élménye minden gyermekre más hatással van. Az első néhány nap eltelte után a legsírósabb gyermek is „enyhülni” kezd, amint tudatosodik a gyermekben, hogy szerető légkör veszi körül, biztonságban van. A nevelő részéről fontos a tapintat, az együttérzés, semmit ne kényszerítsen a gyermekre (tevékenység, étkezés), várja meg míg oldódnak gátlásai, megbarátkozik az új környezettel, személyekkel, gyerekekkel.

A gyerekeknek is meg kell tanulniuk egymást elfogadni, alkalmazkodni. Ez a későbbiekben azzá fejlődhet, hogy az ügyesebbek segíteni fogják a kisebbeket, ügyetlenebbeket.

A sok dicséréssel, a pozitívumok megerősítésével szinte észrevétlenül tanulják meg gyermekeink a közösségi élet szabályait pl. köszönés, kérés, kivárás, segítés, segítségkérés stb.

Az autizmusban sérült három terület közül (szociális viselkedés, kommunikáció és rugalmas gondolkodás) a legmarkánsabb problémákat a szociális interakciókban fedezhetjük fel: az autizmus mint „szociális fogyatékoság” a legvilágosabban specifikus.

Elsődleges fontosságú speciális pedagógiai cél tehát a gyermek képességszintjének megfelelő szociális viselkedés, illetve az ezt megalapozó elemi készségek fejlesztése, tanítása. A szociális fejlesztési feladatok között a beilleszkedést közvetlenül elősegítő készségek fejlesztése mellett fontos feladat a szabadidős készségek tanítása is. Az óvoda feladata az alapozó készségek kialakítása. (A komplex szociális viselkedésminták tanítása majd iskolai feladat lesz.)

A fejlesztés fő területei:

A taníthatóságot megalapozó szociális készségek megtanítása:

- Más személyek jelenlétének felismerése és elfogadása.
- A pedagógus segítségének elfogadása.
- A csoport életének elemi szabályainak, szokásainak elsajátítása.
- Az elemi viselkedési szabályok elsajátítása.
- Az utánzási készség fejlesztése.

Önmagáról való tudás tanítása:

- Személyi adatok megtanítása.
- Saját külső tulajdonságainak tanítása.
- Saját maga és más személyek elkülönítése. (pl. önfelismerés tükörben)
- Elemi élménymegosztás tanítása.
- A gyermek által gyakran végzett, megszokott tevékenységek felsorolása.

Kapcsolatteremtés, fenntartás:

- A metakommunikáció megértésének és használatának fejlesztése.
- Ismerős személyek felismerése, nevének megtanítása.
- Egyszerű szociális rutinok megtanítása (pl. köszönés, segítségkérés).
- Az információcsere szabályainak tanítása, a kommunikációs interakció kezdeményezése, fenntartása, befejezése.
- Óvodán belüli egyszerűbb szociális helyzetek viselkedési szabályainak betartása.
- Elemi kooperáció felnőttel, gyermekkel.

Az óvodai élet minden területén megjelenő szociális fejlesztést speciálisan erre a célra létrehozott egyéni fejlesztési helyzetben végzi a pedagógus. A már megtanult viselkedésminták valódi élethelyzetekben való gyakorlása elengedhetetlen feladat.

Munka jellegű tevékenységek

A sajátos nevelési igényű (középsúlyos értelmi fogyatékos) gyermekek nagyon szeretnek tevékenykedni, segíteni.

Az óvodai élet során számtalan lehetőség adódik arra, hogy a gyerekek ezen aktivitását igénybe vegyék.

Kezdetben egyszerű megbízatásokat kérünk a gyermektől pl. hozd ide a naplót, szólj daduska néninek. Kezdetből fogva hozzá kell szoktatni a gyermeket, hogy a játékot tegye a helyére, ha már nem játszik vele.

Középső és nagy csoportban már egymásért is végeznek munkát gyermekeink, ez a naposság. Be kell vonni gyermekeinket a foglalkozáshoz történő terem rendezésébe, a foglalkozáson használt anyagok, eszközök kiosztásába, összeszedésébe. A gyermekek a felnőttet utánozva örömmel segítenek!

Igyekeznünk kell meggyőzni a szülőket, hogy a gyermekek lelkesedését, munkaszeretét otthon is vegyék igénybe. Képességeiknek megfelelő munkát bátran bízzanak rájuk. Ez a sikerélmény nem csak önbizalmat ad számukra (én is tudok valamit), de az önállóbb életvezetés kialakításában sem elhanyagolandó.

Elemi házimunka autizmussal élő gyermek esetében

Amennyiben a gyermek képességei megengedik - a speciális módszerek alkalmazása mellett

- fontos egyszerűbb naposi teendőkbe szisztematikusan bevonni őket (pl. terítés, asztalleszedés, viráglocsolás, portörletés, rendrakás stb.).

Hagyományok kialakítása

A hagyományok kialakítása minden közösségben fontos feladat. Az együttes készülődés, az ünnepet megelőző hangulatok közös átélése, a terem díszítése, az „izgalom” – ezek az érzelmek kovácsolják a közösséget igazán közösséggé, erősítik az együvé tartozás érzését.

Ünnepekkel is igyekszünk hagyományt teremteni. A mikulás és a karácsony a legnagyobb ünnepünk. Hetekkel előtte készülünk rá. Verset, dalokat, jelenetet tanulunk, díszítjük a termet, még a mese is a Mikulásról szól. A farsang, a gyermeknap kevesebb előkészületet igénylő ünnepeink.

Útban az önállóság felé

Önkiszolgálásra nevelés: mindennapos tevékenységi forma, nem külön órarendszerű foglalkozás. Fontos, hogy kellő időt adjunk a gyakorlásra, fokozatosan, kis lépések elvét alkalmazva végezzük a különböző részfeladatokat.

Formája: egyéni ill. mikrocsoportos.

Ideje: értelemszerűen a WC használat, tisztálkodás, étkezés, teremrendezéssel kapcsolatosan naponta.

Célja:

- A gyermek szükségleteinek megfelelő komfortérzés biztosítása, gondozás, gondoskodás,
- Nagyon apró lépésekkel az önállóság elérésének segítése,
- Verbális utasítások a beszédmegértés, a figyelem, az emlékezet, a gondolkodás fejlesztése,
- A testséma fejlesztés, tájékozódás a saját testen, a testrészek- ruhadarabok viszonyának felismerése,
- Alapvető higiénés szokások kialakítása,
- Az ápoltság, tisztaság igényének felkeltése,
- Helyes viselkedési formák elsajátítása,
- A rászorultság, kiszolgáltatottság helyett az „én is tudom” függetlenség érzésének segítése,
- A téri tájékozódás elősegítése.

Feladatok étkezési szokásoknál

- Kanalazás megtanítása (merítés, szájhoz vitel, az étel megrágása, nyelés);
- A poharazás: a pohár felemelése, kortyolás, nyelés, és a pohár letétele;
- A szalvéta használata;
- A villával való ismerkedés (felszúrás és merítés);
- Kérés, megköszönés;
- Ügyesebb gyermekeknél az ételből való szedés;
- A rágás megtanítása;
- A helyes tempó elsajátíttatása;
- Kenyér vagy kifli fogása, leharapás a kenyér és a rajta levő együttes elfogyasztása;

- A terítés folyamatának megismerése (pl. szék, tányér, pohár, szalvéta egymáshoz rendelése). Az étel és a hozzávaló eszközök felismerése.
- Étkezés utáni teremrendezésben közreműködés.

Feladatok a tisztálkodás terén

- a vízcsap kinyitása elzárása;
- szappan használat után kézöblítés;
- a saját törülköző felismerése;
- a kéz, arc szárazra törlése segítséggel;
- önálló kéz és arcmosás;
- fogmosásnál együttműködés (száraz, majd nedves fogkefe, fogkrémes fogkefe elfogadása, szájöblítés megtanítása) - önálló fogmosás;
- a fésülés tűrése, önálló próbálkozás;
- igény a tiszta, ápolts külsőre;
- étkezés előtti és utáni bizonyos munkafolyamatok (pl. festés utáni kézmosás) igényének felkeltése;
- orrfújás megtanítása, zsebkendő használatának igénye, a piszkos zsebkendő szemétkébe bedobása.

Szobatisztaságra nevelés

- rendszeres ültetés mellett a szükséglet megfigyelése;
- a jelzés megtanítása (utánjelzés majd mutató, hangadás stb.);
- WC és a szükséglet elvégzése közti kapcsolat felismertetése;
- kérdésre jelezze szükségletét;
- önmagától jelzi szükségletét, képes visszatartani addig, míg a WC-re ér;
- a biliről a gyermek WC-re szoktatása;
- fiúk állva pisilésének megtanítása;
- WC papír használata segítséggel;
- „baleset” jelzése;

- a WC használatához szükséges ruhadarabok le-, felhúzása;
- WC használat utáni kézmosás megtanítása;
- ajtó nyitás-zárás megtanítása.

Öltözés – vetkőzés:

- együttműködés az öltözésnél;
- sapka, sál levétele;
- zipzár lehúzása;
- egyszerű ruhadarabok levétele (cipő, zokni, nadrág stb.);
- vetkőzésnél kis segítségnyújtás (kigombolás, kikötés, cipőfűző meglazítása stb.);
- egyszerű ruhadarabok felvétele, pl. sapka, bugyi stb.;
- kis segítséggel öltözés (ruha elejének megmutatása, jobb-bal oldalnál segítség, befűzés, gombolás stb.);
- bizonyos ruhadarabok teljesen önálló felvétele.

Önálló munkafeladatok:

- saját hely felismerése (öltözőben, étkezésnél, alvásnál stb.);
- székek helyre rakása;
- játékok közös elrakása;
- szőnyeg feltekerése (pl. mozgásfoglalkozáshoz);
- közös teremrendezés;
- eszközök bevitele, kiosztása;
- egyszerű tárgyak kivitele (pl. konyhába);
- egyszerű üzenet közvetítése óvodán belül;
- társak segítése;
- asztal letörlése;

- szemét összeszedéses;
- székek felrakása;
- saját ruhadarabok, eszközök felismerése, elrakása;
- közös ágyazás, ágyneműk ágyak elrakása;
- lépcsőjárás.

14.2.2. Mozgás – ritmusfejlesztés

Kiemelt jelentőségű a gyógypedagógiai óvodában.

A mozgás-ritmus foglalkozásokon belül heti három alkalommal történik nagy „torna” jellegű testnevelés, minden nap 5 perces testnevelés.

Formája: csoportos

Ideje: 20-30 perc

Célja:

- az alapmozgások korrigálása, fejlesztése;
- erő, ügyesség, állóképesség fejlesztése, tartásjavítás;
- testséma kialakítása;
- téri orientáció fejlesztése;
- mozgáskoordináció fejlesztése;
- egyensúlyérzék fejlesztése;
- szenzo - motoros koordináció pontosítása;
- bátorságra nevelés, gátlás oldása;
- verbális utasítások megértésének fejlesztése;
- figyelem, emlékezet, beszéd, mozgás összehangolása, ritmusérzék fejlesztése;
- a szervezet sokoldalú, harmonikus fejlesztése.

A mozgás, a mozgás igény az óvodás korú gyermek életkori sajátossága. A mozgás átélése segíti önmaga testének megélését, a testséma kialakulását, ismeretekhez juttatja a gyermeket. A mozgás öröme, az ügyesség önbizalmat ad, sikerélményt nyújt, fejleszti a gyermek öntudatát.

A mozgásérés (myelinizáció) és tanulás kölcsönhatásban megy végbe. A mozgásmintákból felépülő motoros készségeket sok-sok ismétléssel begyakorlunk, míg azok pontosak lesznek. Ez a tanulás mind az ép, mind a fogyatékos gyermekekre jellemző.

Minél több lehetőséget kell biztosítani a fogyatékos gyermeknek a mozgásos tanulásra, hogy a megtanult mozgásfolyamatok beépülhessenek tevékenységeibe.

A motoros tanulás nem csupán a nagymozgások szempontjából jelentős, hanem a tanulás többi területével is erős kölcsönhatásban van.

Az értelmi fogyatékos gyermek mozgásának jellemzői

Az értelmi fogyatékos gyermekek mozgásfejlődésükben is eltérnek ép társaiktól.

Fejlődésük csecsemőkoruktól kezdve lassú. Később kezdenek ülni, állni, járni. Kimaradhatnak a mozgásfejlődés egyes szakaszai pl. nem kúsznak, másznak. Bizonyos mozgásfázisok nem gyakorlódnak be, rosszul rögzülnek. A mozgásfejlődés alapjaiban hiányos, ezért egész mozgásuk bizonytalan, ügyetlen, inkoordinált. A mozgásfejlődés időbeni elhúzódása és az idegrendszeri sérülés együtt felelős a széles alapú járás kialakulásáért. A bizonytalan járás, az eleséstől való félelem görcsössé teszi a mozgást, nem teszi lehetővé az örömteli szaladgálást, ami a felfedezés lehetőségével jár együtt.

A szemmozgások pontatlansága, a nagyfokú kancsalság is akadályozza a rendezett mozgás kialakulását.

A motoros fejletlenség következménye, hogy a mozgás feletti uralom, az irányítás elmarad. A mozgás spasztikusága mellett gyakori annak ellenkezője, a laza ízületek, a petyhüdt izomzat (atónia). A nagymozgások szertelensége, a mozgás kivitelezés pontatlansága rögzül, esetleg bizarr mozgásformák figyelhetők meg pl. jaktálás, fejütögetés stb.

Sok esetben tapasztalható a csecsemőkori reflexek fennmaradása, pl. Moró reflex, amikor a gyermek a tárgyat görcsösen megragadja, de elengedni nem tudja (pl. labdát nem tud dobni). A gyermek nem tudja a mozgását irányítani, csak sztereotip módon a mozgás ismétlése adja az örömet. A tárgyakat markolja és elengedi.

A lassú, pontatlan kivitelezések mellett a hipermotilitás is jellemző a fogyatékos gyermekek egy csoportjára.

A kognitív funkciók hiánya sok esetben nehezíti a gyermek mozgásos tanulását. Esetenként a legegyszerűbb mozgást sem tudják leutánozni. Hiányzik a figyelem összpontosításának, a verbális utasítás megértésének képessége.

Az óvodába kerülő gyermekek mozgásának jellemzői

Az értelmi fogyatékos gyermekek szembetűnő vonása a bizonytalan, ügyetlen, koordinálatlan mozgás. Járásuk széles alapú, diszharmonikus, bizonytalan, a kéz és láb koordinációs mozgása összerendezetlen. Jellemző lehet az egyensúlyzavar, pl. nem tud zárt lábbal állni.

Nem tudnak egyes gyerekek futni, hajolni, dobni. Sok gyereknél hiányzik a fizikai erő, az izomzatuk fejletlen. Ezek a gyerekek félnek a gyakorlatok kivitelezésénél az eséstől, leeséstől.

A túlsúlyos óvodások viszont nagyon lassúak, lusták, nehézkes számukra bármilyen mozgás. Ezek a gyerekek nehezen motiválhatók a mozgások kivitelezésére.

A mozgások ritmusa lassú. Hosszú a reakcióidő míg a gyermek a hallott utasítást végrehajtja. „A koordinált mozgás és egyensúly fenntartása attól függ, hogy mennyire alakult ki a testséma” (Rosta 1988).

Így a fejtartás, a feszítés, az egyensúly érzékelése azok a kinesztetikus ingerek, melyek az izomból, ízületekből származnak, a testtartás, testhelyzet, végtagok mozgása hozzájárulnak a fogyatékos gyermek testképének kialakulásához.

A téri orientációs zavar következtében a mozgások megtervezése, kivitelezése nehézséget okoz. Önmaga elhelyezése térben, saját testének határai, a tárgyak, személyek önmagához, ill. egymáshoz való viszonya nem tudatosul az óvodás kor kezdetén a gyermekben.

Az autizmusban érintett kisgyermekek mozgásának jellemzése

Az autizmussal élő gyermekek viselkedésének leírásakor igen gyakran találunk olyan jellemzőket, melyek a mozgással kapcsolatosak (sztereotip, repetitív mozgások, pl. hintázás, céltalannak tűnő futkározás, ugrálás, dobálás, hiperaktivitás, stb.), ezek azonban nem a szűk értelemben vett mozgásfejlődés problémái, hanem sokkal inkább az autizmusra jellemző szociális, kommunikációs károsodásból, valamint a szerep-, és imitativ játékhoz szükséges képzelet, fantázia sérüléséből származnak.

Vannak olyan autizmussal élő gyermekek, akik életkoruknak megfelelően mozognak, vagy akár ügyesebbek is bizonyos mozgásokban (pl. mászás), mint kortársaik, de gyakran előfordul, hogy mennyiségi és minőségi eltéréseket találunk az autizmusban érintett kisgyerekek mozgásfejlődésében.

Mennyiségi jellemzője lehet a lassabb fejlődési tempó, a fejlődés szabálytalansága, egyenlensége, (pl. bizonyos fázisok kimaradnak, kevésbé gyakorlódnak be, másokra sokkal több időt fordít a gyerek), valamint a spontán utánzás hiánya. Minőségi eltérés lehet a gyakran előforduló izomhypotónia.

Szenzomotoros integrációs szemlélet a fejlesztésben

Óvodás korban az autizmussal élő kisgyerekeknél a szenzomotoros integrációs szemléletű fejlesztés célja, az esetleg megkésett mozgásfunkciók, az éretlen szenzomotoros információfeldolgozás, a mozgástervezés és kivitelezés, a koordinációs és kombinációs képesség fejlesztése.

A szenzomotoros feladatok az egyes érzékszervek differenciáltabb és pontosabb működését segítik elő, normalizáló hatással bírnak az aktivitásra, javítják a testsémával és a térbeli tájékozódással kapcsolatos tudatosságot is.

A mozgásfejlesztés feladatai

A mozgásos tanulás kiinduló alapja minden tanuláshoz az óvodában. A mozgásneveléssel feladatunk az erő, ügyesség, gyorsaság, állóképesség, a biztos egyensúlyérzék kialakítása, a teljesítőképesség fokozása, a mozgáskoordináció fejlesztése.

Mindezek alapja a cselekvésbe ágyazott gondolkodás és az utánzás. Az utánzást a nagymozgások fejlesztésével lehet legjobban fejleszteni. A mozgásfejlesztés első lépése a passzív tornáztatás. Minden mozgás ritmikus dalra, mondókára történik, ami adja a megfelelő tempót és oldja a gyermek esetleges ellenállását, spazmusát.

Ezek után az alapmozgások kialakítására, tökéletesítésére térünk át. Majd az alapmozgásokból állítunk össze gyakorlatsort.

Ezekkel párhuzamosan sok gesztussal kísért mondókát tanulunk.

A mozgásfejlesztés területei:

- játékos utánzó gyakorlatok (gimnasztikai gyakorlatok),
- alapmozgások kialakítása, korrigálása, gyakorlása (fő gyakorlatok),
- mozgásos játék (játék).

Játékos utánzó gyakorlatok

Mindvégig utánzáson alapulnak. Sikerélmény forrásai a gyermeknek a pontos kivitelezés. Együttes tevékenység, mely így a közösségi érzés fejlődését is szolgálja.

A játékos utánzó gyakorlatokat a nagyobb gyerekek önállóan, illetve kis segítséggel végzik. Az egész testet bemelegítő, a gimnasztikai elemeket tartalmazó gyakorlatoknál a mozdulat és a verses-ének egymást erősítik, előhívják. Itt a lehetőség szerinti pontos kivitelezés mellett a figyelem felkeltés, az aktivitásra, utánzásra való felkészítés, a ritmusérzék fejlesztése és a passzív beszéd, figyelem, emlékezet fejlesztése követelmény.

A versek, dalok ritmusa egyszerű, könnyen utánozható. A gyerekek általa megismerik saját testrészeit, sőt a nagyobbak egyszerű mozgások nevét is megtanulják, pl. törökülés, guggolás.

Kéziszkereket alkalmazhatunk a gyakorlatoknál, pl. babzsák, rongylabda, karika, bot, szalag, párna.

Az alapmozgások kialakítása, korrigálása

A foglalkozások fő részét alkotó gyakorlatok:

Feladat: a minél pontosabb mozgáskivitelezés segítése, a rossz beidegzések javítása, a testi képességek fejlesztése, a szervezet sokoldalú harmonikus fejlesztése.

A gyakorlatokat a gyerekek egyenként végzik, így a gyerekek megtanulják megvárni egymást, figyelni, segíteni egymásnak. Fegyelemre, türelemre neveljük vele gyermekeinket. A páros gyakorlatok a kapcsolatteremtést segítik.

A mozgások kivitelezéséhez megfelelő tornaszereket veszünk igénybe, pl. szőnyeg, különböző méretű labdák, pad. A gyakorlatokat a szabadban, illetve a termekben végezzük.

Az utánzás mellett a gyakorlatok pontos kivitelezésében a verbális utasítások megértésének is nagy szerepe van. Minden gyerek hibáját azonnal javítjuk szóval és ha kell, tevőlegesen is. A gyerekek egyéni egészségi állapotára mindig tekintettel kell lennünk, pl. szívbeteg gyermek, Down gyerekek kihagyása a guruló átfordulásból és más nyaki csigolyát érintő gyakorlatokból.

Gyakorlatok

□ **Rendgyakorlatok:**

Kartartások	nyújtott hajlított vegyes
Karkörzések	
állások	alapállás lábujjon sarkon talp élen guggoló állás terpeszállás
ülés	nyújtott terpesz török
fekvés	hanyatt hason oldalt
függés	függeszkedés
járás	kis és nagy lépéssel előre, oldalra gyors-lassú vonal között különböző minőségű talajon tárgyak kikerülésével tárgyak átlépésével hullámvonalon különböző eszközökkel lépcsőn járás
futás	gyors-lassú tempóban tempóváltással különböző irányba irányváltással különböző szélességű vonalak között futás közben akadály átlépése futás közben akadály megkerülése futkározás célbafutás futás eszközzel a kézben
ugrás	szökdelés átugrás leugrás

	ki- be ugrás
dobás-fogás	elkapás eldobás célbadobás
támaszgyakorlatok	csúszás kúszás
	mászás gurulás
egyensúlyérzékelt gyakorlatok	fejlesztő lábujjhegyen állás nyitott, majd csukott szemmel fállábon megállás egyensúlyozás padon, vonalon járás közben tárgy egyensúlyozása egyensúlyozás szarvas labdán egyensúlyozás Bobath labdán egyensúlyozás hengeren

Mozgásos játékok

A tanult mozgásformák játékos gyakorlása, egyszerű szabályok betartásával, versenyszellem kialakítása a feladat.

A játékkal a tanult mozgásokat rögzítjük. A gyermektől koncentrációt, önfegyelmet igényel. A gyermekek megtanulják átélni a sikert, a kudarcot és mindezeket elfogadni. Az igazságérzet elemi csirái is megjelennek.

A légző gyakorlatok végzése is része a foglalkozásnak. Igyekezzünk a hasi légzést kialakítani az orron történő be és szájon át történő kilégzés technikájával.

Követelmény, elvárások az óvodáskor végén

Alakuljon ki a természetes mozgásigény.

Örömmel, szívesen mozogjanak.

Tudjanak utánozni.

Értsék az egyszerű verbális utasításokat.

Szerezzenek jártasságot az alapmozgásokban.

Biztonságosan mozogjanak tornaszereken, játszótéri játékokon.

Tudjanak rövid ideig figyelni a felnőttekre és egymásra.

Egyszerű szabályokat értsenek és tartsanak be.

1.2.3. A zenei nevelés

Ez a foglalkozás a mozgás-ritmus nevelés témakörén belül jelentkezik. A heti öt mozgás-ritmus foglalkozásból kettőben domináló szerephez jut a mozgás (körjátékok) mellett a zenei képességek hangsúlyos fejlesztése, a ritmusérzék, a hallás, a zenehallgatás, a tánc jellegű mozgás fejlesztése.

Formája: csoportos

Ideje: heti két alkalom

Időtartama: az érdeklődéstől függő 10-30 percig

Célja:

- A zene, az emberi énekhang iránti érdeklődés felkeltése;
- Az egyenletes lüktetés érzésének érzékelése;
- A ritmusérzék fejlesztése: járás, taps, dobolás;
- A zenei hangok, zörej hangok felismerése, differenciálása;
- Egymás hangjának felismerése;
- A népi dalos játékok megismerése, a közösségi érzés fokozása;
- A dalos játékok szabályának betartása;
- Egyszerű tánclépések (sarokemelés, sarokkoppantás, páros forgás) utánzása;
- Dallam és ritmushangszerek megismerése, ritmus hangszerek megszólaltatása;
- A zenehallgatás megszerettetése;
- Gátlások oldása.

A zene érzelmek hordozója és közvetítője, ugyanakkor érzelmek kiváltója, a hangulatkeltés legjobb eszköze. Nincs olyan gyermek, beleértve a legsúlyosabb fogyatékos is, akit valamilyen módon ne érintene meg a zene, ne lenne számukra kellemes.

Az énekhang mindig „kéznél” van. Befogadását nem akadályozza a beszéd hiánya, egyszerre jut el minden gyermekhez, a szöveg lehet lényegtelen is. A zene ritmusára önkéntelenül megmozdul a gyermekben valami: tapsra lendül a keze, ütemesen kezd járni a lába. A zene ösztönszerűen mozgásra indít.

A nyüzsgő, „feldobott” csoportot a halk, lassú ütemű zene megnyugtatja, ha kell, melankóliát áraszt, ha kell pezsgő ritmusa vidámságot.

A zene és a mozgás szíami ikerként van jelen mindennapjainkban, az óvodai élet minden pillanatában. Sokszor a nevelés eszköze, amikor egy síró gyermeket kell megnyugtatni vele,

amikor átélni akarjuk észrevétlen a gyereket más tevékenységre. Éppen ezért elképzelhetetlen az óvodai nevelés jó hangú és énekelni szerető pedagógusok nélkül.

A tárgyi koncentráció elképzelhetetlen a zene, a dalok nélkül. Hangulatkeltés, motiváció, az érdeklődés fenntartásának, a pihentető figyelemnek az eszköze.

A magyar népi gyermekjátékdalok és körjátékok, mondókák, Forrai Katalin gyűjtésében kellő lehetőséget adnak a válogatásra, hogy dal, ritmus és mozgásanyagban a legmegfelelőbbet válogassuk ki gyermekeink számára. A dalos játékok szabályát rugalmasan módosíthatjuk gyermekeink adottságaihoz. Törekedjünk minél változatosabb mozgások megtanítására. A játékdalok énekeltetése elsősorban a pedagógus feladata, buzdítsuk a gyerekeket éneklésre, még akkor is, ha nem tiszta az intonációjuk. A tiszta beszéd, artikuláció kialakulását kedvezően segíti az éneklés.

Igyekezzünk röviden tudatosítani a gyermekben, hogy miről szól a dal, a játék.
A dalok eljátszásakor fontos, hogy a többszöri ismétléssel minden gyermekre sor kerüljön.

A zenei nevelés helye a győgypedagógiai óvodában

A gyermekeket óvodába érkezésükkor a felnőttek és gyermektársaik fogadják.

A nyugodt, derűs, barátságos légkörben biztonságérzetet nyújt a már ismert felnőtteknek, gyermekek hangja, beszéde.

A gyermekek többsége már az öltözőben, öltözködés közben is hallgatja, ill. hallhatja a csoportszobából kiáramló hangokat, zajokat, amiből spontán módon is következtethet bizonyos cselekvésre.

A környezet hangjainak felismerése, differenciálása már ekkor kezdetét veszi (pl. labda pattogása, ugrálás zajra, ének- és beszédhang, tárgyak rakosgatása során keltett zörejek, hangok).

Ezeket a hangokat, zajokat az óvoda mindennapi élete során tudatosan is megismertetjük a gyermekekkel. (Mint oly sok mindent, amit a nap folyamán végzünk, cselekszünk, ezt is megnevezzük, beszélő gyermek esetében megneveztetjük (pl. pattan, dobban, koppan, sípol, zörög stb.)

A ritmusérzék fejlesztése

Kezdetben leginkább a testközeli kapcsolat megteremtése, kialakítása során válik lehetővé pl. simogató-cirógató, ringató-altató, lovagoltató, hintáztató, tapsoltató és egyéb mondókák, dalok felhasználásával.

Ezek a ritmikus mozdulatok együttes cselekvésre, utánzásra készítetik a gyermekeket. Ilyenek pl. zsámolyhintán hintázás – nyújtott ülésben kézhúzás: „Húzz, húzz engemet...”

- **Mondókára egyszerű ritmikus mozdulatok végeztetése:**

pl. térd, váll ütögetése, sarokkoppantás, dobbantás, tapsolás stb. (fakanál báb mozgatása, labdapattogtatás). Nagycsoportban már egy mondókán belül is megpróbálkozhatunk a mozdulatok váltakoztatásával.

- **Énekekre, mondókára „vonatozás”:** egymás vállát vagy derekát fogva (székeket kerülgetve, hullámvonalban) – megállás „hu-hú”
- **Játékos mozgással kísért mondókák, dalok:**

Pl. ujj mondókák: „Hüvelyk ujjam...”

Egyéb népi mondókák, melyben az adott cselekvés mozdulatait végzik pl. „Csíp-csíp csóka...”, „Lassan forog a kerék...”, „Hej, Gyula...”, „Borsót főztem...”, „Hétfőn heverünk...”, „Süss fel nap...”, „Csiga-biga...”, „Katalinka szállj el...”

- **Mondókára egyenletes járás, tapsolás** (az egyenletes lüktetés érzékeltetésével) majd egyenletes dobbantás.

A beszéd, mozgás, zene, játék összekapcsolása, egymás hatásának erősítése

A körjáték: a közösségi, társas kapcsolatok kiépítésének is színtere. Az „egymás” kezének megfogása, a körben járás együttes mozgásélménye, a körjáték során végzett változatos mozgások, cselekvések, a közös éneklés örömteli hangulata, az egyéni szereplés lehetősége változatos, sokoldalú élményt nyújt társaik beszéd, énekhangjának megismertetése) pl. „Koszorú, koszorú...” A gyermekek érzelmi életének alakítására, gátlások oldására is pozitív hatást gyakorol.

A hangszerekkel való ismerkedés során a legnagyobb élményt az jelenti, amikor az óvó néni bemutatása után ők is megszólaltathatják a hangszert (nagy szerepe van itt is az utánzás elsajátításának). Meg kell tanítani őket a hangszerek helyes tartására, megfogására és megszólaltatására. Így pl. a dob és az ütő megfogására, a dobolás technikájára, a ritmusedzéshez koppantására.

A csengő, cintányér, háromszög megszólaltatása sem könnyű feladata, mert ha nem jól fogják, tompa hangot ad ki.

A csörgő pereccel lehet csörgetni spontán módon, játékosan, de mondókára is. Pl. mindkét kézzel csörgetve a test előtt, mögött, fej felett, lábunknál, mindkét fül mellett. Nehezítve a feladatot: csak az egyik, majd csak a másik fül mellett csörgetünk egyik, vagy mindkét csörgővel. (Egyénenként játszva: „Hol hallják a csörgő hangját?” - becsukott szemmel hang irányába fordulás). Igyekszünk a hanghatások mellett a **csönd** érzékeltetésére is. (A nap folyamán 1-2 alkalommal a másik csoportból hallható hangokból is próbálunk következtetni arra, hogy éppen mit csinálnak, pl. mit énekelnek, verselnek.

Paraván előtt, mellett, mögött is megszólaltatjuk a hangszereket, tárgyakat (2 kocka, kanál, üvegpohár, stb.) kereplő, síp, duda, sípoló állatkák, macibrummogás. „Mi van a lepedő alatt?”-hangszerek, tárgyak felismertetése tapintás útján.

A magas-mély, halk-hangos, gyors-lassú – ellentét érzékeltetése eszközök, mozgások segítségével. Névsorolvasásnál próbáljuk meg a gyermekek nevét is magas-mély és különböző dallammal énekelni, ment pl. Jó reggelt kívánok... Alexa stb. ezzel is elősegítve a **zenei érdeklődés felkeltését.**

Óvónő hangelváltoztatása: „Hol jártál báránykám...”

Hasonló módon a gyerekek **jeléhez** kapcsolódó mondókákat, rövid versikéket, énekeket is tanítunk (pl. a perecről, almáról, karikáról stb).

- Az óvó néni éneklése mellett **élő zenét** is hallgathatnak a gyerekek, pl. **gitározás** alkalmával, főként ünnepek során (mikulás, karácsony, farsang, gyermeknap) és egyéb alkalmak során.
- Hasonlóképpen nagy élményt jelent a **magnóról, lemezjátszóról** történő zenehallgatás.
- **Saját hangjának felismerése magnóról**
- A névnapját, születésnapját ünneplő gyermekeket is verssel, énekkel, mondókával köszöntjük fel. (A gyermekek önként jelentkezve maguk találják ki, hogy melyik verset, éneket, mondókát mondják el meglepetésként. Buzdítás, dicséret formájában sikerélményhez juttatjuk őket.)
- A nap folyamán egyéb tevékenységek végzése során (pl. szappanozás, cipőfűzés, gyurmázás, festés, törülközés stb.) is mondókázunk, énekelünk.

Tánclépések:

- sarokemelés;
- sarokkoppantás;
- páros forgás;
- oldalzáró lépés.

Elvárások az óvodáskor végén

- Szeressék a zenét, a magyar népi játékok zenevilágát.
- Ismerjenek néhány alkalmi dalt, körjátékot.
- Próbáljanak néhány egyszerű tánclépést leutánozni.
- Tudják használni a ritmushangszereket.

Zenei interakció autizmussal élő gyermekek fejlesztésében

Mivel a zenei képességek nem sérülnek az autisztikus fejlődési zavar miatt, az autizmussal élő gyermekek oktatásában, nevelésében a zene komplex módon és hatékonyan alkalmazható a sérült készségek kompenzálására. Ezen belül különösen fontos a szerepe a szociális és kommunikációs viselkedés fejlesztésében.

A zenei interakció fő célja szociális kapcsolatok kialakítása és megerősítése, a zene sajátos lehetőségeinek felhasználásával. A zenei interakció lehetőséget ad a nyelv kialakulása előtti, preverbális készségek fejlesztésére, mely az autizmusban a beszélő gyerekeknél éppen úgy sérült, mint a nem beszélők esetében.

A zenei interakció további céljai az általános zenei, korai mozgásos, kognitív készségek fejlesztése, örömteli foglalkozás biztosítása.

A zene kommunikációs eszközként való használatát a következő sajátosságok teszik lehetővé:

- a gyermekek nagy többsége reagál a hangokra (pl. odafordulással, vokalizálással, mozgással)
- a zene örömforrás, a legtöbb gyermek számára jutalomértékű, segít a szorongás oldásában
- a dallam, a ritmus periodicitása kiszámítható és ezért örömet, biztonságérzetet nyújt a gyermekek számára.

A fejlesztés fő területei:

- preverbális készségek,
- kommunikációs eszközök funkcionális használata,
- szerepcsere,
- várakozás,
- a testi közelség és testkontaktus elfogadása,
- szociális megértés (pl. kontaktusjátékokban).

Eszközök

1.) Dallam- és ritmushangszerek (doromb, furulya, xilofon, triangulum, dob, kolomp) kiegészítésképpen vizuális jelekkel ellátva.

2.) magnó

3.) vizuális információhordozók (képek, feliratok, jelek);

4.) nagyméretű tükör;

14.2.4. Beszédfejlesztés és környezetismeret

A kommunikációs készség és a környezetben való tájékozódás megismerését célzó foglalkozás.

Formája: csoportos és egyéni

Idéje: a hét minden napján

Időtartama: 5-30 perc

Célja:

- beszédindító, késztető légkör teremtése;
- a beszéd, a kommunikáció iránti kedv felkeltése;
- a metakommunikációs jelek megértése, befogadása;
- a beszéd beindítása;
- az artikulációs hibák javítása;
- a beszéd megértés, az aktív és passzív szókincs fejlesztése;
- a beszédszervek ügyesítése;
- a hallásfigyelem fejlesztése;
- rövid versek elsajátítása, megszerettetése, a versek ritmusa, zeneisége iránti érdeklődés felkeltése;
- egyszerű, rövid állatmesék figyelmes hallgatása;
- ismerkedés a közvetlen környezet tárgyaival, jelenségeivel, ezek verbális megfogalmazása;
- a kognitív funkciók, figyelem, emlékezet (verbális és logikai) fejlesztése;
- a magyar nyelv egyszerű grammatikai szabályainak példa utáni elsajátítása;
- utánpótlás képesség fejlesztése;
- metakommunikáció fejlesztése.

Az értelmi fogyatékosoknak a környezet, a szülők számára első megnyilvánulása a középsúlyos fogyatékos kisgyermeknél szinte törvényszerűen a beszéd nagyfokú késése, elmaradása és a súlyos rendszerjellegű beszédhiba, mely szinte érthetlenné teszi a beszédet. Sok esetben a beszéd fejlődése, megindulása annyit késik, hogy a gyermek még óvodába lépve sem beszél, esetleg csak szótöredékeket használ.

A beszédfejlődés lassú, melynek oka a mozgásfejlődés zavarában is keresendő, hisz a beszéd a legfinomabb, legdifferenciáltabb mozgás, mely nehezen és lassan szerveződik a középsúlyos értelmi fogyatékos gyermeknél. Az idegrendszerben kellően be nem érett idegpályák szintén lelassítják a beszédtanulás folyamatát.

A beszéd rendellenessége együtt járója az értelmi sérülésnek, és egyben súlyosbítja azt. A rossz beszédalképzés, illetve a beszéd hiánya, érthetatlensége a fogyatékoság súlyosságának látszatát kelti.

Az értelmi fogyatékos gyermek fejlődési akadályozottságai közvetlenül és erőteljesen megnehezítik kommunikációját és a vele való kommunikációt is egyben. Az értelmileg akadályozott gyermek nehezen ért meg bennünket és mi is nehezen értjük meg őt. Ebben a kapcsolatban ő a gyengébb fél, ezért visszavonul, kommunikációs negatívizmusba kerül vagy viselkedési problémáiban félelem, nyugtalanság, agresszió keveréke tartja fogva.

Gyakorlati tapasztalat, hogy a fogyatékos gyermek beszédének érthetatlensége milyen változatos reakciókat vált ki a gyermekből. A felnőtt újra kérdeztetésére az egyik gyermek türelmesen újra és újra mondja kéréseit, míg a másik szégyenlősen kezébe temetve arcát bezárkózik, és nem szólal meg újra. Nagyon sok türelemmel, szeretettel és biztatással kell ezek felé a gyerekek felé fordulni, hogy legyőzhessük beszédfélelmüket, gátlásaikat és nyitottabbakká váljanak.

A beszédfejlesztés személyiségfejlesztő hatása vitathatatlan. A sikerélmény önbizalom erősítő hatása fokozza a gyermekek aktivitását, akaratát, mely feltétlenül az értelmi teljesítmény színvonal emelkedésében is kifejezésre jut, valamint szociális és érzelmi életet befolyásoló szerepe is van.

A beszédjavítás eredményei fogyatékoságuk súlyosságának függvénye is.

Az értelmileg akadályozottak számára a világ azért sivárabb, mert a beszéd segítségével nem tudják azt jobban megismerni. Ha nem nyújtunk segítséget, akkor izoláltan maradnak, társas alkalmazkodásukat és érzelmi életüket egyaránt akadályozza a beszédhiány. A szülők nevelési nehézségeinek is ez az eredője, hiszen szavakkal nevelnek, beszéddel készítik fel a gyermeket a várható eseményekre (pl. orvos, kórház, fodrász). Félelem, fájdalom esetén is szavakkal vigasztalnak.

Rett és Bernet a Down-kóros gyermekekkel kapcsolatban írja:

„Minél korábban tanul meg a gyermek járni, annál inkább remény van arra, hogy a nyelvi kommunikáció legegyszerűbb formáit elsajátítja. Ha viszont a második életév végére sem indul el, akkor fennáll annak a veszélye, hogy az addigi jelekre, gesztusokra, primitív hangmegnyilvánulásokra felépülő kommunikációja annyira rögzülhet, hogy szinte alig van belőle kiút.”

Kétségtelen, hogy gyermekeinket meg kell tanítani a metakommunikációs jelek használatára és értelmezésére, ugyanakkor vigyázni kell arra, hogy csak ezekkel a jelekkel kommunikáló gyermek ne rekedjen meg a kommunikáció ezen síkján. Mindenképpen törekedjünk – lehetőségeinkhez mérten, illetve a gyermek adottságaihoz és lehetőségeikhez mérten – a verbális kommunikáció beindítására.

A sajátos nevelési igényű gyermek beszédfejlődési sajátosságai

Az ép gyermek még a családban megtanul beszélni. Nem így a fejlődésben lelassult, zavart értelmi fogyatékos.

Míg az ép gyermek önkéntesen sajátítja el anyanyelvét, és az iskoláskorra olyan nyelvismeret és készség birtokába jut, hogy lehetővé válik a kifejező készség tudatos fejlesztése és az írott nyelv fejlesztése, addig a fogyatékos gyermeknél ebben a korban még mindig a beszéd kialakítása folyik. Ezeknél a gyermekeknél a beszédfejlettség szintje a fejlődés végén sem éri el az épek átlagos beszéd szintjének színvonalát.

A fejletlen beszéd, szegényes szókincs, érthetlenség, gondolkodás és kifejezőkészség fejletlensége esetén nagyobb a pszichikus nyugtalanság, erősebb az izoláció, hevesebbek az agresszív tendenciák életükben.

Az értelmileg akadályozott gyermekeket a kommunikációs kapcsolatban több kudarc éri. Gyenge náluk a visszacsatolás képessége, amellyel összehasonlíthatják és ellenőrizhetik beszédüket azzal, amire gondoltak, hogy módosíthassák, ha szükséges.

Artikulációs hibáik következtében beszédteljesítményük nem tükrözi gondolataikat és kommunikációs szándékaikat. A közlést erősítő nem verbális jelzések, gesztusok, mimika számukra kevésbé jelentősek, ami mások közléseiből feléjük érkezik. Nem tudják jelezni, ha nem értenek valamit, mert nem rendelkeznek az ezt jelző viselkedésmóddal.

Gondolkozási képességük (fogalom-alkotás, általánosítás, absztrakció) sérülése miatt a szavak jelentése, tartalma hiányos, vagy értelmezhetetlen.

A beszédszervek rendellenességei pl. a fogak hibás növekedése, nagy nyelvűség, a fokozott nyálképződés, a nyelvmozgás renyhése, a szájpad hasadék mind rontja az artikulációt.

A gondolkodás és a beszéd nem tudja egymást kölcsönösen segíteni, mert mind a kettő sérült. A gondolkodás nem segíti a beszéd fejlődését, a beszéd nem tudja a gondolkodást formába önteni.

Az intellektuális kíváncsiság hiányában és a legátolt pszichés funkciók miatt nehéz motiválni gyermekeinket. Nyelvük, szókincsük szegényes, lassan bővül, a beszédfejlődés sokat késik és makacs pőszeség tapasztalható.

Az óvodába kerülő gyermekek beszédfejlődési sajátosságai

Az értelmi fogyatékos gyermekek beszédállapota heterogén. A tünetek formái összefüggenek a sérülés súlyosságával. Ahány kórisme, annyi beszédfejlődési sajátossággal találkozunk, illetve az egyes típusokon belül az egyes gyermekek is különböző képet mutatnak.

- A beszédmegértés alacsony szintje, mely szituatív jellegű, így beszűkült.
- Csak szótöredékeket vagy néhány szót használnak, a hangok torz ejtése, az utánozó képesség gyengése.
- A hallási diszkrimináció gyengése.

- Echolália.
- Szegényes passzív szókincs.
- Mély rekedtes hangszín Down szindróma.

A kommunikációs készségek fejlesztése autizmussal élő gyermekeknél

A fejlesztett készségek, a kommunikáció, mint a kapcsolatteremtés és fenntartás, valamint az információcsere eszközei. Az alapvető probléma nem a beszéd hiánya vagy fejlődési zavara, hanem a kommunikációs szándék, illetve a kommunikációs funkció megértésének sérülése.

Minden autizmussal élő gyermeknél - függetlenül verbális képességeinek színvonalától – elsődleges fontosságú cél az egyén képességszintjének megfelelő kommunikatív kompetencia megteremtése. E cél megvalósításához egyénre szabott kommunikációs eszközök (pl. alternatív kommunikációs rendszerek, metakommunikáció) használatának tanítása szükséges. Hasonlóan a szociális fejlesztéshez, a kommunikációs készségek tanításának módszertanában is elsődleges fontosságú szerepet kapnak a kognitív- és viselkedésterápiás eljárások, amelyeket a gyermek egyéni szükségleteinek és képességszintjének megfelelően kiegészítendőek más fejlesztési módszerekkel is (lásd: segítő programok).

Az autizmussal élő gyermekek kommunikációjának jellegzetességei

Az óvodáskorú autista gyermekek a kommunikáció értés és használat szempontjából is rendkívül heterogén csoportot alkotnak. A problémák megjelenése egyedi, de minden gyermek közös abból a szempontból, hogy a kommunikációs eszköz szociális alkalmazása gyenge marad a gyermek általános képességszintjéhez viszonyítva is.

Az óvodába lépő autizmusban érintett gyermekek többsége nem beszél, mások echolálnak, vagyis azonnal vagy késleltetve megismétlik az elhangzottakat, és vannak a nyelvet formai szempontból bizonyos kontextusokban megfelelően használó gyermekek is.

Az értés szempontjából is rendkívül vegyes a kép, némelyik gyermek bizonyos mértékig érti a beszélt nyelvet, mások egyáltalán nem reagálnak a beszédre. Jellemző, hogy a jól beszélő gyermek beszédértése elmarad a beszédprodukció mögött. A beszédre valamelyest megfelelően reagáló gyermekek megértésére jellemző, hogy szó szerint értelmezik az elhangzottakat.

Közös jellegzetesség, mely a beszédet használó gyermekekre is igaz, hogy a látható, konkrét információk feldolgozásában sokkal sikeresebbek, mint olyan elvont és bonyolult jelrendszer megértésében, amilyen például a nyelv.

A környezetismeret foglalkozások feladata

A gyermek egész napja folyamán jelen van a beszédfejlesztés. Minden foglalkozáson beszélünk és beszéltetjük a gyermeket. A szocializáció, a játék, a mozgás, a mentális képességek összefonódnak a beszédfejlesztéssel.

A beszédfejlesztés és a környezet megismerése egymást kiegészítve szerepel a fogyatékos óvoda nevelési céljai között, mint anyanyelvi fejlesztés.

A környezetismeret feladata, hogy a gyermek minél több cselekvéses tapasztalati úton szerezzen ismeretet az őt körülvevő természeti és társadalmi környezetről.

A gyermekeknek bizonyos elemi ismeretei vannak, ezekre támaszkodva, ebből kiindulva kell felépíteni a foglalkozásokat.

A gyermekek végezzenek megfigyeléseket, gyűjtő munkát – pl. évszakok, gyümölcsök - tapasztalataikat fogalmazzák meg szóban is.

Lehetőleg minél több érzékszerv vegyen részt az ismeretek feldolgozásában, és minél több gyakorlatból származó, kézzel fogható ismeretet kapjanak a gyerekek.

Speciális feladatok:

- érdeklődés felkeltése a környezet iránt,
- a beszédmegértés fejlesztése,
- nonverbális elemek támogató alkalmazása,
- az ismeretek tevékenységbe ágyazott nyújtása,
- a meglévő ismeretekre való támaszkodás,
- a kognitív funkciók célzott fejlesztés, az észlelés, figyelem, megfigyelés, emlékezet, gondolkodás fejlesztése,
- a figyelem tartósságának, terjedelmének növekedése,
- a gondolkodás és a nyelv fejlesztésének összekapcsolása.

Témakörök a környezet megismerésére

Óvodások lettünk

- nevek, jelek, felnőttek neve;
- tájékozódás az óvoda helységeiben;
- lakcímek.

testünk

- saját test részei;
- testrészek másokon;
- érzékszervek.

a család

- a család tagjainak felismerése, megnevezése;
- a szülők, testvérek neve, munkája;
- a család otthoni tevékenysége.
- *az ősz*
- a természet megfigyelése (termés, levélgyűjtés);
- az időjárás;
- az őszi gyümölcsök;
- az őszi zöldségek;
- az őszi öltözködés.

a tél

- a természet megfigyelése, téli örömök (hó, jég tulajdonsága, kísérletezés);
- a téli időjárás (összehasonlítás a nyárral);
- a téli öltözködés (ruhadarabok megnevezése);
- a téli ünnepek (Mikulás, Karácsony, Farsang).

a tavasz

- a tavaszi természet megfigyelése (virág hajtás);
- a tavaszi időjárás;
- virágok, zöldségek, gyümölcsök;
- a tavaszi öltözködés;
- a tavaszi ünnep – Húsvét: locsolkodás, hagyományok.

az óvoda

- csoportszoba;
- öltöző;
- fürdőszoba;

- konyha;
- udvar.

otthoni tevékenységek

- takarítás;
- főzés;
- terítés;
- mosás.

a közlekedés

- járművek felismerése;
- közlekedés járműveken;
- viselkedés a járműveken;
- elemi közlekedési szabályok (zebra, lámpa).

az állatok

- háziállatok;
- vadon élő állatok.

az utca

- üzletek;
- vásárlás.

az orvos munkája

- az orvos munkaeszközei;
- betegségek felismerése;
- gyógyszer.

elemi mennyiségi ismeretek

- sok-kevés;
- kicsi-nagy;

- relációk.

téri tájékozódás

- előtt, mellett, mögött, alatt, felett;
- önmagához viszonyított helyzetek;
- tájékozódás táblán.

játékok

- szobai játékok;
- játszótéri játékok.

A beszédfunkciók fejlesztése és korrekciója

A beszédfejlesztés egyéni és csoportos formában zajlik.

Minden gyermeknek más és más, különböző fejlettségű a beszédállapota.

A beszédfejlesztésben elengedhetetlen a logopédus munkája. Ő nem hagyományos logopédiai munkát végez, mert az nem alkalmas a középsúlyos értelmi fogyatékos beszédjavításra. Sok esetben beszédmegindításra van szükség megfelelő motiváló, beszédre serkentő környezetre. Gyermekünk jó része nem is figyel a beszédre, esetenként még saját nevére sem reagál. Ezért fontos a kommunikációs igény felkeltése és a hallásfigyelem fejlesztése.

A fejlesztés eszközei

- Dalok, mondókák, melyek motiválják a gyermeket.
- Mozgással, gesztusokkal kísérelhető versek.
- Állathangok utánzása.
- Bábozás, mesélés.
- A beszédszervek játékos ügyesítése (ajak, nyelv, fújó gyakorlatok).
- Képek, tárgyak – szavak egyeztetése.
- Élénk gesztusok, mimika alkalmazása.
- Játékos formában ismerkedés a tárgyakkal, passzív szókincsfejlesztés.

A foglalkozások időtartama fokozatosan növekszik, ahogy a gyermekek figyelmének terjedelme bővül. Kezdetben 10-15 perces, később 20-30 percesek lehetnek a foglalkozások.

A foglalkozások felépítése

Minden nap beszédfoglalkozással indul. Névsorolvasással, a hiányzók beírásával kezdjük a foglalkozást. Megbeszéljük naptár alapján, milyen évszak, hónap és nap van. Az ablakon kitekintve megbeszéljük milyen kint az időjárás.

A fő részben történik a verstanulás, a mesélés. Minden évszakhoz, ünnephez kapcsolódóan tanulunk verset, amit mozgással kísérünk. A nem beszélő gyermeknél a szájra irányultság, egy-egy könnyű szó, szótag ejtése könnyű feladat.

A szemléltető képekkel illusztrált mese elengedhetetlen része a foglalkozásnak. Egyszerű történésű állatmesék, láncszerkezetű mesék szerepelnek az anyagban, melyek közel állnak a gyermek érzélemvilágához. A mesék tartalma is alkalmazkodik az évszakhoz, a tárgyi koncentrációhoz.

A környezetismeret témaköréből egy-egy témát egy hétig taglalunk. A témakörök tartalma korcsoportonként fokozatosan bővül, gazdagodik. Az utolsó foglalkozáson összefoglaljuk és rendszerezzük az arról tanultakat. Nagyobbaknál és ügyesebbeknél feladatlapot is alkalmazunk.

A foglalkozás befejezésében történik az értékelés, dicséret, jutalmazás (piros pont, kép stb.).
Az értelmi fogyatékosok beszéde óvodáskor végén

A beszédfejlődés prognózisát előre meghatározni lehetetlen. Az érési és tanulási folyamat minden gyermeknél eltérő ütemű, és beszédközveti sérülésüknek foka is eltérő.

- A gyermekek egy része eljut a fejlődés olyan fokára, hogy erős beszédhibával megtanulnak beszélni, akár mondatokban fogalmazni.
- Vannak, akiknél késve beindul a beszédfejlődés, szavakat, szótöredékeket használnak.
- Kisebb része a gyermekeknek eljut a beszédmegértés szintjére, de csak szituációhoz kötötten ért egyszerű közléseket, utasításokat.

14.2.5. Játékra nevelés

Adekvát játékhasználatot megtanító, a fantáziát, elemi kreativitást fejlesztő foglalkozás.

Formája: csoportos, egyéni

Idéje: heti 2-3 alkalom

Időtartama: 10-30 perc

Célja:

- a játékkedv felkeltése;
- az adekvát játékhasználat megtanítása;
- az együttes játék örömeinek felfedeztetése;

- a mozgáskoordináció fejlesztése;
- türelemre, kitartásra nevelés;
- kognitív funkciók fejlesztése;
- a szabályok betartására nevelés;
- a mintakövetés, utánpás támogatása;
- dalos játékokon keresztül hallás és ritmusérzék fejlesztése.

A játék spontán, a gyermek szabadon választott, minden külső kényszertől mentes, de szabályok szerint folyó tevékenysége. Ez olyan tevékenység, amely a személyiség fejlődését, állandó változását eredményezi.

- Új és más tevékenységfajták jönnek létre és fejlődnek.
- Ebben fejleszthető a gyermek legjobban (megismerő tevékenység, pszichikus funkciók).
- Jelen van a tevékenység és a külvilág kölcsönös egymásra hatása.
- Komplexitás jellemzi (tevékenységi formák, játék, munka, tanulás - csak később differenciálódik).

A játék sajátosságai

- alapja a **tevékenységi vágy**;
- **örömforrás**, önmagáért való;
- sajátosan céltudatos tevékenység;
- velejárója az **utánpás**;
- a gyermek **komolyan** veszi;
- a **játéktudat** jelenléte;
- **önkéntes** tevékenység.

Az értelmi fogyatékos gyermek játékának jellemzői

Játékukban fejlettségi szintjük és nem életkoruk a meghatározó. Hiányoznak a játékhoz szükséges tapasztalatok, emlékek, fantázia, kíváncsiság és belső késztetés. A játékszereknek nincs motiváló szerepe.

- Jellemző egy-egy mozgás ismétlése, gyakran hosszú ideig is.
- Többszörre egyedül játszanak.
- Megfigyelő képességük fejletlenebb, utánzás után is nehezebben tanulnak.
- Hiányzik belőlük a kezdeményezés, a felnőtt intenzív irányításra szorulnak.
- Figyelmük szétszórta, könnyen elterelhető, hamar kizökkennek egy megkezdett játéktevékenységből.
- Nem kötődnek játékokhoz.
- A gyakorló játék végigkíséri őket az óvodáskor végéig.
- A magasabb szintű szerepjáték csak elemi fokon valósul meg.
- A megszerzett, begyakorolt ismereteket képtelenek egy új szituációban alkalmazni, nehézséget jelent számukra az általánosítás.
- A beszéd és a játék egymást segítő kölcsönhatása legtöbbször alacsony szinten valósul meg.

A játék fejlesztő hatásainak jelentősége, különös tekintettel az értelmi fogyatékos gyermekekre

A játék a személyiségfejlesztés alapvető eszköze.

Fejleszti a gyermek:

- -mozgását
 - nagy mozgások;
 - finommotorika;
 - ujjmozgásformák kialakítása.
- - önállóságát, kitartását;
- - ismerkednek a tárgyakkal és azok tulajdonságaival, a valóság jelenségeivel, eseményeivel, tapasztalatokkal gazdagodnak;
- - értelmi képességeit
 - észlelésük, megfigyelőképességük megbízható lesz;
 - szándékos emlékezetbe vésés fejlődik;

- gondolkodásfejlődés (tárgyak tulajdonságainak hasonlósága, különbözősége, cselekvések sorrendje, összefüggések stb.);
- kreativitás, képzelet fejlődése;
- - pozitív **érzelmek** kialakulása (sikerélmény, társakhoz való viszony stb.);
- - **beszéd** fejlődése;
 - beszédkedv, kommunikációs készség, metakommunikáció fejlődése;
- - **szociális kapcsolatok** fejlődése;
 - felnőtt – gyerek;
 - társas kapcsolat: gyerek (többnyire nincs „alá-fölé” rendeltségi viszony)
 - közösségi érzés fejlesztése;
 - összetartozás érzése;
 - konfliktusok megoldásai (lemondás, együttérzés);
 - magatartási viselkedés, szabályok tanulása, gyakorlása.

A játék fontos és elsődleges tere a feszültségek, szorongások, gátlások oldódásának, a tapasztalatok érzelmi feldolgozásának.

A játékra nevelés anyaga

Tartalom szerint

1. Gyakorló játék (funkciójáték)

- a hang és beszéd játékos gyakorlása (állathangok utánzása);
- mozgást gyakorló játékok;
- játékszerek és eszközök rakosgatása;
- játék különböző anyagokkal (pl. víz, homok);

2. Szerepjáték

Jellemzői: Csak elemi szinten valósul meg.

Sajátosságai:

- fontos szerepe van az utánzásnak;

- a nevelő fokozott irányításával megy végbe;
- legtöbbször gyakorló játékból indul ki;
- a játékban a betanult cselekvéssorok érvényesülnek többnyire;
- az eszközöket, tárgyakat a fogyatékos gyermekek nem használják szimbólumként;
- szerepeket nem tudnak egymás között kiosztani;
- az egyszemélyes szerepjáték jellemzői, pl. babaetetés, altatás.

3. Konstruáló, építő játék

Pedagógiai szempontból igen nagy a jelentősége.

- személyiség fejlesztő (önállóság, „én is tudom”);
- pszichikus funkciók fejlesztése;
- motoros képességeket fejleszt.
- „új” létrehozása, alkotás;
- az alkotás öröme fokozott;
- a gyakorlójátékból lassan, fokozatosan, sok gyakorlás, ismétlés útján alakul ki.

Feladat:

- a nevelő, játszótárs és irányító szerepet töltsön be, ötleteivel segítse és fejlessze a meglévő, már kialakult tevékenységeket.

Cél: eljuttatni a sérült gyermeket arra a szintre, hogy segítséggel vagy önállóan képesek legyenek konstruálni.

4. Szabályjáték (didaktikus játék)

Hosszú gyakorlás, tanulás eredménye a szabályok elsajátítása és alkalmazása a sérült gyermeknél.

Fajtái:

a./ Mozgásos szabályjátékok

- dalos játékok, melyeket a mozgás-ritmus nevelés keretében tanítjuk;
- egyéb mozgásos játékok (pl. házatlan mókus).

b./ Értelmi képességeket fejlesztő szabályjátékok

- érzékelést, észlelést, megfigyelést, figyelmet, emlékezetet, gondolkodást, képzeletet fejlesztő játékok.

Módszere: didaktikus játék

A szabályjátékok tanításának szabályai és feladatai

- a magyarázat mindig bemutatással történik;
- a szabályok legyenek jól érthetőek, egyszerűek, érdekesek;
- a gyermek számára betarthatóak legyenek a szabályok;
- a fokozatosság elvének betartása;
- a csoport fejlettségi szintjét mindig tartsuk figyelemmel.

A játék helye a napirendben

Mint alapvető tevékenység jelen van a nap minden órájában:

- a./ játék reggeli gyülekezés előtt;
- b./ játék a szabadban;
- c./ játék a délutáni hazamenetel előtt;
- d./ játékra nevelés, mint foglalkozás (kötelező foglalkozás és egyéni) szervesen kapcsolódik az egyéb foglalkozásokhoz és segíti azok eredményességét játéksituációk felhasználásával.

Célja: megtanítani a gyermekeket azokra a tevékenységekre, amelyekkel olyan készségekhez, ismeretekhez, tapasztalatokhoz juthatnak, amelyre később az önálló játék épül.

Az a, b, c, pontok jellemzői:

- megőrzi kötetlen jellegét;
- vonzó, érdeklődést keltő legyen;
- biztosítani kell a szabad választás lehetőségét;
- ötletekkel, tanácsokkal kell segíteni a tevékenységeket.

Az értelmi fogyatékos gyermek játéka az óvodáskor végén

- Ismerjék az alapvető játékokat.
- Legyenek képesek rövid ideig adekvátan játszani.

- Válasszanak játékot maguknak és játék után tegyék a helyére.
- Tanulják meg elkérni a játékot, várakozni.
- Tudjanak egyszerű építményt konstruálni.
- A szerepjátékok elemei jelenjenek meg a játékukban.
- Szívesen játszanak körjátékokat.
- Legyenek képesek rövid ideig együtt játszani.
- Játékukat ha kell, kísérik beszéddel.

A játék szerepe az autizmusban érintett gyermek fejlesztésben

A pervazív fejlődési zavarban szenvedő kisgyermekek játékfejlődése a normál fejlődésmenettől jelentősen eltér. A játéktevékenységekkel kapcsolatos alapvető nehézségek az autizmusban tapasztalható kognitív sérülésből, a szimbolikus gondolkodás fogyatékoságából fakadnak, például annak „felismerni nem tudásából”, hogy a játéktárgy nem csupán eszköz, hanem egy másik, a valós életben előforduló tárgyat is reprezentál. Az autizmussal élő gyermekek játékfejlődésének egyik sajátossága, hogy gyakorlatilag teljesen hiányoznak belőle a játék szimbolikus és kreatív vonásai. A változatos, fantáziadús játék helyett tárgyakat gyűjtenek, sorba raknak, a tárgyak eredeti funkciójától függetlenül annak irreleváns részleteivel, vagy sajátos tulajdonságával foglalkoznak, erőteljesen ragaszkodnak hozzájuk. Sérül annak képessége, hogy interakciót igénylő aktivitásokban vegyenek részt.

A pervazív fejlődési zavarban szenvedő gyermekek spontán játéktevékenységéről beszélve többnyire rugalmatlan, ismétlődő cselekvésre vagy cselekvéssorra gondolhatunk. Ha viselkedési repertoárjukban fel is fedezhetünk gyakorló vagy szerepjátéknak tűnő tevékenységeket vagy azok elemeit, alaposabb megfigyelés után többnyire észrevesszük, hogy az elemek mechanikusan visszatérnek, és kreativitás, változatosság alig figyelhető meg. Külső személy bekapcsolódásakor, beavatkozásakor a gyermekek gyakran megzavarodnak, dühösek lesznek, és nem képesek rugalmasan folytatni a tevékenységet. A konstrukciós játékra való képesség ritkábban sérült.

A gyermekek magukra hagyva többnyire sztereotípiájukba fordulnak, például a fenti módon „játszanak”. A szűkebb értelemben vett játéktevékenység hiánya miatt nincsen lehetőségük a világról, főleg a szociális világról játék közben ismerteket szerezni, illetve a megszerzett ismereteket rugalmasan alkalmazni.

A játéktevékenység tanításának célja

- 1.) A játékeszközök adekvát használata.
- 2.) A napi struktúrán belül az önállóan végezhető szabadidős tevékenységek repertoárjának bővítése.
- 3.) A játéktevékenység tanulása során a gyermek szerezzen tapasztalatokat a környező világról.

4.) Játéktevékenységhez kapcsolható általános (kognitív, észlelési, mozgásos) fejlesztés Módszertani elvek és javaslatok a különféle játéktípusokhoz

Az autizmussal élő gyermek számára a gyakorló, didaktikus és konstrukciós játékok alkalmasak arra, hogy sikerélményhez juttassuk őket, mivel típusos erősségeikre itt általában építhetünk, de az egyes gyermekek között nagy különbségek észlelhetők e területen is.

Lényegesen nagyobb nehézséget jelentenek a szabályjátékok, mivel a szabályok egy részét sérülésükből adódóan nem értik (pl. bújócska, fogócska, "becsapáson" alapuló szabályait). A szimbolikus játékokkal kapcsolatos készségek az autizmusban alapvetően sérült területekhez tartoznak. Ezen játékformák tanítása nem tartozik az óvodai feladatok közé. A játékok tanítására is vonatkozik a feladat, vagy szabály vizualizációja, szükség szerint egyszerűsítése.

A játéktevékenység fejlesztésének keretei:

Kezdetben egyéni helyzetben tanítjuk a játéktevékenységeket és a játékeszközök használatát. A későbbiekben a szabadidős tevékenységek közé egyre csökkenő mennyiségű segítséggel végzett önálló, vagy páros tevékenységként építjük be.

14.2.6. Ábrázolás – alakítás

A finommotorika fejlesztését, a kéz ügyesítését, a gyermekek ábrázoló készségét fejlesztő foglalkozás.

Formája: csoportos

Ideje: heti 3 foglalkozás

Időtartama: 15-30 perc

Célja:

- a kezujjak ügyesítése, külön mozgatusuk fokozása;
- 3 és 2 ujjas fogás kialakítása;
- ceruzafogás kialakítása;
- a csukló és az ujjak laza mozgatusa;
- szem-kéz koordináció fejlesztése;
- célirányos kézmozgás kialakítása;
- görcsös fogások enyhítése;
- dominancia kialakítása;
- az ábrázoló kedv felkeltése;
- téri orientáció, irányérzék fejlesztése;
- ábrázolási technikák megismerése;

- figyelem, emlékezet, kézügyesség fejlesztése;
- tapintási érzék fokozása;
- beszédkésztség fejlesztése;
- eszközhasználat kialakítása;
- formaérzék fejlesztése;
- alapszínek megismerése;
- érzékelés, észlelés, analízis képességének fejlesztése;
- az esztétikum iránti fogékonyság megalapozása;
- szépérzék fejlesztése.

A foglalkozások feladata

- a./ A szenzomotoros koordináció fejlesztése az érzékelés, észlelés pontosabbá tételével, az ujjak ügyesítésével.
- b./ Az ábrázoló kedv, az önkifejezés támogatása.
- c./ Egyszerű betűelemek, elemi emberábrázolás megjelenése.

A tárgyakkal, eszközökkel történő manipulálás során a gyermekek érzékelik a tárgyak tulajdonságait, tapintással a formát, felületet, színeket, formákat csoportosítanak, felismerik a hasonlóságokat, azonosságokat, különbségeket, nagyságokat differenciálnak.

Sorakoztatnak terméseket, kavicsokat, korongot, pálcikát. Ezekből ritmikus sort raknak ki, párosítanak, összehasonlítással hiányosságokat vesznek észre.

Összeillesztenek képeket, puzzle játékokat. Ezáltal felismerik a dolgok lényeges jegyeit a pedagógus tudatos irányítása mellett. Az értelmi fogyatékos gyermeknek ez a képessége a leggyengébb, hogy az analízis során absztrahálni tudják a dolgok lényegi vonatkozását. Az érzékelés, észlelés pontosításával, a lényegkiemeléssel ezt a gondolkodási műveletet is erősítjük. Fontos a figyelem összpontosítására nevelni a gyermekeket.

Az ujjtornával ügyesítjük a kéz ujjainak külön-külön mozgását, a csukló lazulását, oldjuk a görcsösséget. Sok esetben a túl laza, ernyedte izmok akadályozzák a célirányos finom motorikát. Az ujjgyakorlatok mondókéval kísért, játékos „bemelegítése”, egyben pszichés ráhangolódás a kézzel történő foglalatosságra.

A sokféle változatos technikák segítik a gyermeket az ábrázolás megszerettetésében. A festés, rajzolás, gyurmázás soha nem lehet erőszak eredménye. Meg kell találni azt az ábrázolási formát, amiben a gyermek sikerélményhez, dicsérethez jut. Ennek szinte minden gyermeknél biztos lehetősége a gyurmázás, az agyagozás.

Az ábrázolás foglalkozások végén röviden értékeljük a gyermekek munkáját. Adjunk lehetőséget, hogy megnézhessék pajtásaik „alkotását” és együtt örvendezzünk a jól sikerült munkának. Minden gyermek munkája kerüljön ki a szülők által is látható fali táblára, ezzel is ötleteket adva az otthoni ábrázoláshoz.

Az értelmi fogyatékos óvodás ábrázolási készségének jellemzői

A gyermekrajz fejlődési fokozatai együtt haladnak a gyermek általános szellemi fejlődésével. A járás kezdetének, a beszéd megindulásának idején kezd a gyermek firkálni, nem is mindig ceruzával papírra, hanem ujjával porba, falra, bútorra, ablakra. Ez éppúgy funkció öröm, mint a beszédszervek mozgatása, gyakorlása.

Zárt forma ábrázolására akkor tér át, amikor maga is megkülönbözteti magát más egyénektől, maga is „zárt lény” lesz, kb. 3 éves korban.

S ahogyan a gyermeknek lassacskán kiépül saját egyénisége, rajza is fokról-fokra fejlődik. A rajzfejlődés kezdete felől a kutatók véleménye megoszlik. A gyermek akkor kezd el rajzolni, amikor az első szándékos vonalat húzza.

Wintsch szerint 20 hónapos korban, de van kutató, aki 11 hónapos vagy 10-12 hónapos korra teszi ezt.

Nagy László felosztása:

1. Alaktalan, vagy amorf firka kora:	0-3 éves korban
2. Képzetszerű rajzolás:	3-10 éves korban
3. Jelenségszerű, vagy természetszerű:	10-13 éves korban

A fogyatékos és ép gyermek rajzfejlődése között az a különbség, hogy míg az ép gyermek rajzfejlődése az életkorával halad párhuzamosan, a fogyatékos gyermek nem az életkora, hanem értelmi fejlettsége – azaz a fogyatékoságának foka szerint halad. Binet Simon teszt és Godenough rajzteszt eredménye korrelál.

A legsúlyosabb fogyatékosok nem is tudják mi a papír és ceruza, mi a feladat (nem értik), nem is lehet megmagyarázni.

Magasabb szinten van az a gyermek, amelyik valami firka félére képes vagy legalább összeköttetésbe hozza a ceruzát a papírral.

Nagy különbség van a firka módjai között. Az ép gyermek aktív, örömet nyújtó ritmikus firkálástól többé-kevésbé különbözik az értelmi fogyatékos réveteg, bizonytalan, halvány nyomatókú vagy görcsös jellegű firkája.

A **firkálás** jóval tovább húzódik, mint az ép gyermeknél. A firkálás fokán már látszanak az értelmi fogyatékoságra utaló sajátosságok, pl. sztereotípia, bizarrság, a nyomatók halvány vagy agresszív volta, diszharmónia, sivárság.

A **sematikus rajzolás** fokára elér a 3-4 éves gyermek, addig a fogyatékos gyermek jóval később. Az **emberábrázolás** fokára eljut a 3 éves ép gyermek, a fogyatékos, ha 6-7 évesen ezt

eléri, akkor a gyógypedagógiai oktatás prognózisa jó. Lassan alakul az emberábrázolás differenciálódása. Eljutnak az egyvonalas séma fokára, eseményábrázolásra nem képesek.

A fantázia hiánya mellett az értelmileg akadályozott gyermek ujjmozgása diszharmonikus, az ujjak együtt mozognak, a ceruzafogás kialakulása nehéz, dominancia, lateralitás kialakulása elhúzódik, gyenge vagy túl spasztikus a ceruzafogás.

Nincs tudatos ábrázolási szándék, indíték és rajzaik fantáziaszegények. Figyelmük szétszórta, nem is néznek arra, amit csinálnak, feladat tartásuk gyenge.

Az ábrázolás-alakítás fejlesztésének lehetőségei

Mintázás

- homok:
- formázás
- építés
- formakiöntés
- víz:
- töltögetés
- pancsolás
- gyurma:
- lapítás
- sodrás
- gömbölyítés
- formálás – forma kiszúrás
- agyag : formálás

Festés

- kézzel: ujjal, tenyérrel
- eszközzel:
- borotvapamaccsal
- szivaccsal

- vastag ecsettel
- nyomdázás:
- dugóval
- játéknymdával.

Papírmunkák

- gyűrés,
- tépés,
- ragasztás,
- nyírás,
- varrás.

Kirakás

Sorakoztatás

- pálcika,
- korong,
- kavics,
- bab, kukorica
- mozaik.

Fűzés

- Montessori-toronyra,
- hurkapálcikára,
- zsinórra,
- nagy lyukú gyöngy,
- apró gyöngy,

- fűzőtáblán.

Rajzolás

- aszfaltra, táblára krétával.

Színezés

- zsírkkrétával,
- filctollal,
- grafit ceruzával,
- festékkel.

Vegyes technikák, ill. kombinált technikák:

Dolgozhatunk termésekkel, koronggal, pálcikával, kavicssal, feladatlapokkal, kivágott formákkal.

Vigyázzunk a helyes irányra: balról jobbra, fentről lefelé, a körnél az óra kettesétől a mutató járásával ellentétesen.

Jellemzők az óvodáskor végén

- Nagyjából kialakult ceruzafogás.
- Tudjon rövid ideig helyhez kötötten tevékenykedni.
- Alakuljon ki két ujjas fogás.
- Tudjon egymás mellé illeszteni.
- Tartsa be a papírhátát.
- Szívesen ábrázoljon.
- Jelenjen meg a kezdeti emberalak.
- Ismerje a gyakran használt ábrázolási eszközöket.
- Nyomatéka legyen megfelelő.
- Haladjon a munkában balról jobbra.
- Alakuljon ki kezessége, testsémája.

Tárgyi koncentráció

Az ábrázolás nagyon jó kiegészítője a többi foglalkozásnak. Motiváló, játékba visszavezető, az ismeret elsajátításának lemerője is lehet.

A gyermek kifestheti a mese szereplőjét, kollektíven készíthetünk az évszakot jellemző fát, kiegészíthetjük az arcon található érzékszerveket. Ezáltal kétféle foglalkozást tudunk összekapcsolni, a tanult ismeretet tárgyasítani, kézzel foghatóvá tenni, a tanultakat rögzíteni. A tárgyi koncentrációval sokoldalúan tudjuk az ismereteket nyújtani és a minél több érzékszerv adta tapasztalat kölcsönösen segíti az ismeretek beépülését, megszilárdulását

A foglalkozások felépítése

Az érdeklődés felkeltése, a motiváció, a pszichés ráhangolás ennél a foglalkozásnál is nélkülözhetetlen. Ez lehet egy dal, vers, vagy maga az „alkotás”, amit a gyerekekkel meg szeretnénk csináltatni.

A mintadarab bemutatásával már ki is tűzzük a foglalkozás feladatát, célját. Ezt követően konkrétan verbális megerősítéssel kell bemutatni az elkészítés folyamatát. Fontos, hogy ezt minden gyermek jól lássa és értse.

Győződjünk meg arról, hogy minden gyermek megértette-e a feladatot, és csak ezután indítsuk a munkát.

Kezdetben a technikai fogások elsajátításánál adjunk – ha kell – sok tevőleges segítséget, hogy rossz sztereotípiák ne rögzüljenek. Főként a ceruzafogás kialakításánál törekedjünk erre. Aki eljutott az önállóság bizonyos szintjére, azt engedjük önállóan, de ellenőrzés mellett „dolgozni”.

A gyermek munkáját mindig értékeljük röviden.

Vizuomotoros készségfejlesztés autizmusban érintett gyermeknél

Az autizmussal élő gyermekek tárgyakkal való manipulációját megfigyelve szembevetendő az érdeklődés hiánya, a tárgyi világ ismeretlen elemeinek megismerésére irányuló spontán késztetés. E késztetés lenne az, ami az új anyagok, tárgyak, eszközök megismeréséhez és használatához vezethetnek. Ennek hiányában tárgyhasználatuk legtöbbször inadekvát, repetitív, és a megismerő folyamat során a spontán exploráció gyakran a tárgy lényegtelen tulajdonságaira irányul.

A fenti problémák miatt a vizuomotoros képességek kialakítása és a meglévő képességek, készségek fejlesztése a normál fejlődésmenetet követve, a gyermek fejlettségi szintjéhez igazodva strukturált tanítási helyzetben, speciális módszerekkel valósítható meg.

A fejlesztés célja a tárgyakkal való olyan szintű manipuláció, amely képessé teszi a gyermeket tevékenységek elvégzésére és a funkcióknak megfelelő eszközhasználatra, saját fejlettségi szintjén.

A középtávú (kb. egy óvodaévet felölelő) célok meghatározásához mindenkor szükséges a gyermek aktuális vizuo-motoros készség szintjének felmérése. A vizuo-motoros felmérés

eredményeinek birtokában, és a gyermek egyéb területen felmért (kognitív, kommunikációs, viselkedésbeli) jellemzői alapján tűzhetők ki a fejlesztési célok.

A fejlesztés egyéni helyzetben, egyénre szabott fejlesztési terv alapján valósítható meg.

A középtávú fejlesztési célok elérése érdekében azokat kisebb lépésekre kell lebontanunk, ügyelve arra, hogy a már meglévő készségekre alapozzunk és várjuk el azok folyamatos alkalmazását más területen is.

A fejlesztés feladatai:

- finommotoros alapkészségek kialakítása;
- kéz és ujjak mozgatása;
- két kéz összehangolt mozgatása;
- tárgy megfogása, elengedése;
- csippentőfogás, stb.;
- finommotorika általános fejlesztése;
- szenzomotoros koordináció fejlesztése;
- percepció fejlesztése;
- testséma és lateralizáció kialakulásának segítése;
- térbeli tájékozódás fejlesztése;
- nyomaték javítása;
- grafomotoros készségek fejlesztése.

Ajánlott feladattípusok

Szem - kéz koordináció fejlesztésére irányuló feladatok:

- konstrukciós játékok (szétszedés, illesztés, csavarozás);
- papírtépés, hajtogatás;
- gyöngyfűzés;
- különböző anyagok válogatása.

Nyomaték fejlesztését segítő feladatok:

- képlékeny anyagok alakítása (gömbölyítés, lapítás, sodrás, mélyítés, kicsípés);
- nyomdázás.

Grafomotoros készségek fejlesztésére irányuló feladatok:

- rajzolás;
- festés.

Ábrázolás és kézimunka technikák

- vágás;
- ragasztás;
- vegyes technikák.

Testséma és lateralizáció kialakítása, térbeli tájékozódás fejlesztése

- tükör előtti gyakorlatok;
- utánzás fejlesztése.

14.2.7. Egyéni fejlesztés - Felzárkóztatás és tehetséggondozás

A gyermek speciális szükségletéhez, a képesség-struktúra egyenetlenségéhez igazodó, sérülés specifikus fejlesztés.

Formája: individuális képességfejlesztés

Időtartama: 5-30 perc, a gyermek állapotától, az adott tevékenységtől függően

Célja:

- örömet lelje a feladatban, játszva tanuljon,
- társuló sérülésekből adódó problémák kiküszöbölése,
- taktilis, kinezetikus, vizuális, auditív ingerléssel növelni az együttműködő készséget, a kitartást, a feladattartást és a kitartó figyelmet,
- a figyelem, az emlékezet fejlesztése, a nyelvi zavarok kiküszöbölése, a beszédszervek ügyesítése, beszédindítás, beszédhibák javítása,

- a formaészlelés, alak-háttér differenciáló képesség a látási-hallási diszkriminációs készség fejlesztése,
- a finommotoros készség, a formakivitelező készség fejlesztése,
- megfigyelőkészség fokozása
- a kognitív funkciók közül a válogatás, csoportosítás, rendezés (nagyság, szín, forma szerint) analógiák, rész-egész viszony észrevétele.

Az egyéni foglalkozást csak akkor lehet megkezdeni, ha a gyermek képes néhány percet szándékosan figyelni, egyszerű utasításokat megérteni, hajlandó a tárgyakkal manipulálni. **A gyermek számára az egész foglalkozás csak játék, figyelemfelkeltő, fejlesztő eszközökkel.** Az egyéni fejlesztés alkalmával a legfontosabb olyan szeretetteljes, baráti légkör kialakítása, hogy szívesen jöjjön a gyermek a foglalkozásra.

Türelemmel meg kell várni, míg el tudja a kudarcot is viselni, inkább tovább gyakorolni azt, amit már tud, hogy érett legyen a továbblépésre. Kétszemélyes kapcsolatban a gyermek nyíltabb, olyan dolgokat is felszínre hoz, elmond, amit csoportban soha. Jobban megismerhetjük személyiségét. Egyéni foglalkozáson a gyermek tényleges képessége, tudása jobban feltárható, mert kevésbé gátlásos.

Igény szerint lehetőség van a szülőknek a foglalkozásokon részt venni, így ők is realisabban látják gyermekük teljesítményét, de segítséget is kaphatnak az otthoni fejlesztéshez. Az együttműködés sokszor „családterápiát” jelent.

Az egyéni fejlesztéshez nincs recept. Minden gyermek más, teljesen egyéni képességszintekkel. Minden gyermek „kinyílásához” más módszerre van szükség, egyedi „használati utasítást” kell betartani. Mindig figyelembe kell venni a gyermek aktuális állapotát pl. lappangó betegség, frontérezékenység.

Egy-egy foglalkozás időtartama mindig a gyermek figyelmi állapotától függ. Így a foglalkozás lehet 5 vagy akár 30 perc is. A gyógyypedagógus részéről nélkülözhetetlen követelmény a pedagógiai tudatosság, a fokozatosság, a következetesség.

A következőkben rendszerezzük az egyes részterületek fejlesztését szolgáló gyakorlatokat, annak hangsúlyozásával, hogy ezek nem öncélú funkció tréningek, hanem az egész személyiséget fejlesztő tevékenységek.

Hisz minden képességfejlesztés hat az észlelés, emlékezet, figyelem, beszéd, gondolkodás fejlesztésére egyaránt.

A mozgásfejlesztésre irányuló gyakorlatok

- a testkép, testfogalom, testséma fejlesztése;
- a vesztibuláris rendszer fejlesztése, statikus illetve dinamikus – egyensúlyt fejlesztő gyakorlatok (kitámasztás erősítése);
- a két testfél mozgásának összerendezése, pozitúrautánnzás, téri tájékozódás fejlesztése;

- a mozgás – és beszéd (ritmus) összekapcsolása;
- bizalomerősítés.

A beszédindítást segítő gyakorlatok

- a szupraszegmentális elemekre való figyelem kialakítása;
- hallásfigyelem kialakítása, fejlesztése;
- utánzás kialakítása;
- a beszédre való figyelés fejlesztése;
- a beszédszervek ügyesítése;
- aktív (passzív) szókincs bővítése;
- a verbális és nonverbális jelzések megtanítása;
- a grammatikai rendszer kiépítése;
- a szerialitás gyakorlása, analógiák alkalmazása;
- ritmikus sorok kialakítása;
- beszédmegértés segítése;
- főfogalom alá rendezés;
- jelzők megismerése.

A megismerő tevékenység fejlesztését szolgáló gyakorlatok

- az érzékelést, észlelést fejlesztő gyakorlatok (modális, intermodális, szeriális észlelés fejlesztése);
- a figyelem, megfigyelőképesség fejlesztése;
- a figyelem tartósságának fokozása, a lényeges-lényegtelen dolgok megkülönböztetése, késleltetett figyelem kialakítása;
- az emlékezet fejlesztése
- a felidézés segítése;
- az azonosság-különbség felismerése, összehasonlítása;
- a rész-egész viszony érzékeltetése;

- hiányfelismerése, változás észrevétele;
- analízáló-szintetizáló készség fejlesztése;
- főfogalom alá rendelés;
- analógiás gondolkodás fejlesztése;
- a szerialitás fejlesztése.

A vizuo-motoros koordináció fejlesztését szolgáló gyakorlatok

- ujjak ügyesítése,
- kézügyességet fejlesztő gyakorlatok,
- fixációs gyakorlatok,
- a szem-kéz koordináció fejlesztése,
- a szenzomotoros koordináció fejlesztése,
- az ábrázoló készség fejlesztése, helyes ceruza fogás, kellő nyomaték kialakítása, a rajzkészség fejlesztése,
- a téri orientáció, alak- háttér differenciáló készség fejlesztése,
- íráselemek előkészítése.

A beilleszkedési, magatartási nehézségekkel összefüggő tevékenységek

A gyermekek értelmi károsodása mellett előfordul, hogy állapotukhoz magatartási zavar társul. Amennyiben ez a zavar oly mértékű, hogy zavarja a közösség munkáját, megpróbáljuk fokozatosan a közösségbe illeszteni a gyermekeket.

Először ambulánsan foglalkozunk velük, majd lassan szoktatjuk be a közösségbe. Figyelünk arra, hogy a gyermekek minél kisebb létszámú csoportba kerüljenek.

Kiegészítő terápiák – tehetséggondozás

- egyénre szabott komplex gyógypedagógiai fejlesztés, logopédia
- szomatopedagógiai fejlesztés
- érzékszervi fogyatékosoknak tiflo-szurtopedagógiai fejlesztés

2.7.3. Szervezeti és időkeretek

Speciális óvodánkba a szülő kérésére a Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság vizsgálata alapján kerülnek a gyerekek.

A csoportba osztás a program elején ismertetett módon történik. A program legfőbb jellemzője a rugalmasság. Ez megnyilvánul a rugalmas napirend vagy a tevékenységek aránybeli eltolódásában is.

Foglalkozásaink kötelező jellegűek gyermekeink sajátosságaiból adódóan. Mindennapjainkat áthatja a játék, a játékos tevékenységek sokszínű változata.

A foglalkozások heti rendszeressége

A foglalkozás neve	Heti előfordulás	A foglalkozás formája
Anyanyelv	5	Csoportos egyéni
Mozgás-ritmus	5	csoportos
Ábrázolás-alakítás	2-3	Mikrocsoportos
Játékra nevelés	5	Csoportos egyéni
Egyéni fejlesztés	5	Egyéni
Mozgásfejlesztés	5	Egyéni, mikrocsoportos

Napirendünket is a rugalmasság jellemzi. Adott helyzetekben és körülmények között (pl. ünnepek) eltérhetünk a megszokottaktól.

Külön alkalmazunk nyári napirendet, a foglalkozásmentes szabadidős tevékenységhez

Jogszabályi háttér:

- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv.
- 229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet a nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról
- 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról
- 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról

A nevelőtestület elfogadó nyilatkozata

A Tokaji Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény nevelőtestülete az intézmény pedagógiai programját a mai napon megtartott nevelőtestületi értekezletén elfogadta.

Tokaj, 2024. szeptember 16.

.....
Tolnai Jldikó

hitelesítő nevelőtestületi tag

Az intézményvezető jóváhagyó nyilatkozata

A Tokaji Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény pedagógiai programját a mai napon intézményvezetői jogkörömben jóváhagyom.

Tokaj, 2024. szeptember 16.

.....
Volszki Árpád

intézményvezető

A fenntartó jóváhagyó nyilatkozata

A Tokaji Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény pedagógiai programját,
az intézmény fenntartója és működtetője a Szerencsi Tankerületi Központ jóváhagyta.

Szerencs, 2024. 09. 16.

.....
Szabó Árpád

Tankerületi Igazgató

